ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1862 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1863.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μακρηγιάννη
Γεωργίου Δημ. Α.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

(Ὁδὸς Πειραιῶς.)

1863.

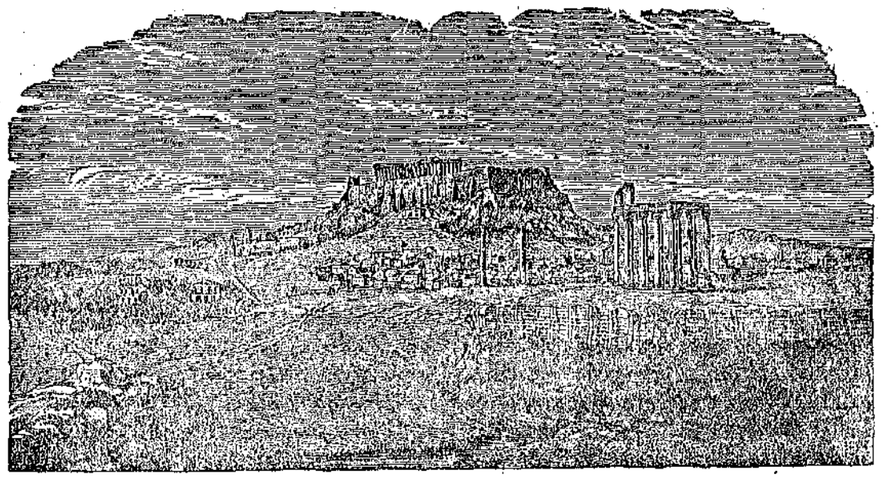

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 302.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Ἢ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΛΑΣΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΧΑΪΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 301.)

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ Β', εἰ οἱ Ἕλληνες ἦσαν μὲν συγγενεῖς τῶν Πελασγῶν, ἀπεσχίσθησαν ὅμως ἐν Ἀσίᾳ, ὡς φυλάξαντες τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐπεί τε ἐγένοντο καθ' Ἡρόδοτον. « Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλώσσῃ μὲν ἐπεί τε ἐγένετο, αἰεί κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι· ἀποσχισθὲν μέν τοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ, ἐὸν ἀσθενὲς, ἀπὸ σμικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὁρμεόμενον, αὔξηται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων πολλῶν, μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχνῶν· πρὸς δὴ ὧν ἐμοί τε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι.» (Ἔνθα ἀνωτέρω).

Ἐπὶ Ἡροδότου ἐρρέθη, ὅτι οὐδεμία φυλετικὴ διαφορὰ ἦν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, τῶν μὲν καταγομένων ἀπὸ τῶν Πελασγῶν, τῶν δὲ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· ἐδείχθη δὲ, νομίζω, ἱκανῶς τὸ ὁμογενὲς τῶν Πελασγῶν καὶ Ἑλλήνων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπιβεβαιούμενον καὶ ἐν τοῖς παρ' Ἡροδότῳ Η', 44 πανηγυρικοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁμολογίας τῶν Ἀθηναίων περὶ ὁμαίμων, ὁμογλώσσων, ἑπομένως ὁμογενῶν, κοινῶς ἱερῶν ἠθῶν κτλ. ἀμφοτέρων. Ἐπειδὴ ὅμως δείκνυται διάκρισίς τις μεταξὺ τῶν δύο γενῶν, φαινομένη ἐν ταῖς ῥήσεσι τοῦ Ἡροδότου « τὸ μὲν τοῦ Πελασγικοῦ, τὸ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους » καὶ « τὸ δὲ Ἑλληνικὸν, ἐπεί τε ἐγένετο, γλώσσῃ αἰεί κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι, » μένει νὰ ἐξετασθῇ α'.) ἂν ὑπῆρχε καὶ διατί ὑπῆρχε διαφορὰ γλώσσης μεταξὺ τῶν δύο γενῶν· β'.) ἂν τὸ ἑλληνικὸν ἐχρᾶτο τῇ αὐτῇ γλώσσῃ ἀφ' ὅτου ἐγένετο καὶ διατί· γ'.) τελευταῖον ἂν ἐχωρίσθη τοῦ Πελασγικοῦ ἐν Ἀσίᾳ.

α'.) Ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν ἱστορικῶν ὑπῆρχεν ὄντως διαφορὰ τῆς διαλέκτου (γλώσσης) τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπειδὴ ἐρρύθμισαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πάντα τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἰδίως καὶ νεωτεριστικῶς, ἄρα ἐρρύθμισαν καὶ τὸ τῆς γλώσσης ἰδίωμα· τῶν δὲ λοιπῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος τὸ ἰδίωμα ἦν διάφοροί τινες ἑτεροιώσεις τῆς Αἰολικῆς καὶ Δωρικῆς διαλέκτου, αἵτινες ὅμως καί τοι ἑτεροῖαι οὖσαι τῆς Ἀττικῆς, ἦσαν ὅμως ἀδελφαὶ ἀπὸ μιᾶς ἀπορρεύσασαι μητρός· διὸ καθ' ὅλην τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, ἐλαλοῦντο δύο διάλεκτοι ἡ Αἰολικὴ καὶ ἡ Δωρικὴ κατὰ Στράβ. Η', α, 2

« . . . Ὅσοι μὲν οὖν (ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι) ἧττον τοῖς Δωριεῦσιν ἐπεπλέκοντο, καθάπερ συνέβη τοῖς τε Ἀρκάσι καὶ τοῖς Ἠλείοις, οὗτοι Αἰολιστὶ διελέχθησαν . . . . οἱ δὲ ἄλλοι *μικτῇ τινι ἐχρήσαντο ἐξ ἀμφοῖν*, οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἧττον Αἰολίζοντες ». Ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν Δωριέων λέγει ὁ Στράβων Η', 433 « Καὶ τοὺς Δωριέας δὲ ὀλίγους ὄντας καὶ τραχυτάτην οἰκοῦντας χώραν, εἰκός ἐστι *τῷ ἀνεπιμίκτῳ παρατρέψαι τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη πρὸς τὸ μὴ ὁμογενὲς ὁμογενεῖς πρότερον ὄντας* (τοῖς Αἰολεῦσιν.) »

β') Ὁ Ἡρόδοτος δὲ ἐπίστευεν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι (Σπαρτιᾶται) ἦσαν Δωριεῖς, ἔπηλυ ἔθνος ἀπὸ Δωρίδος (Ἡρ. Η', 73 καὶ ἀλλαχοῦ). Δὲν ἐπιλαμβάνομαι ἤδη τοῦ ζητήματος τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν—Δωριέων—ἐκ Δωρίδος εἰς Πελοπόννησον παραπέμπων δὲ εἰς τὴν περὶ τούτου πραγματείαν τοῦ Κ. Κ. Παπαρρήγοπούλου, ἰδίως ἐν Σελ. 51, ἔνθα λέγει. « Καὶ ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας βεβαιοῖ ὁμοίως, ὅτι τὸ Δωρικὸν ὄνομα δὲν προέκυψεν, εἰμὴ ἐν Πελοποννήσῳ. Τῳόντι δὲ ὀνόματα συγγενῆ τοῦ τῶν Δωριέων ὀνόματος ἀναφαίνονται ἀνέκαθεν ἐπιχώρια ἐν Πελοποννήσῳ. » Ἐφεξῆς φέρει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου Α', 56, καθ' ἣν οἱ Δωριεῖς τῆς Πελοποννήσου ἦλθον ἐκ Δωρίδος, « εἰς Πελοπόννησον ἐλθὸν Δωρικὸν ἐκλήθη », προσσημειωσάμενος, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος λέγει μὲν ἐνταυτῷ, ὅτι τὸ Δωρικὸν ἔθνος ἦλθεν ἀπὸ τῆς στερεᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ τοῦτο διότι ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται, διάφοροι περὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου παραδόσεις τὰς ὁποίας ὁ ἱστορικὸς ματαίως ἠγωνίζετο νὰ συμβιβάσῃ. » Κατὰ τὸν Κ. Παπαρρήγόπουλον καὶ τὸν Γ. Γροτε, ᾧ κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ὁμολογίαν ἕπεται ὁ Κ. Παπαρρήγόπουλος, Δωρικὴ κατάκτησις ὑπὸ ἔθνους, Δωρικοῦ ἰδίᾳ λεγομένου, δὲν ἐγένετο ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλὰ μᾶλλον φαίνεται γενομένη οἴκαδε παλινόστησίς τις πελοποννησιακῆς τινος ἀριστοκρατίας, ἥτις ἐπαγίωσε τὸ κράτος της ἐν μόνῃ τῇ Σπάρτῃ διὰ τοῦ παρεδόξου Λυκουργείου λεγομένου πολιτεύματος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι διὰ τῆς νομοθεσίας ταύτης τὰ πάντα ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ ἀρχαιότροπον· πόλεμος ἦν ἡ ἐξάσκησις τῶν Σπαρτιατῶν ἐξορισθέντων τῶν ἄλλων πάντων· καὶ τὸ γλωσσικὸν ἄρα ἰδίωμα ἔμεινε καὶ αὐτὸ ἀρχαιότροπον, ὡς φαίνεται ὄντως ἡ λίαν ἀρχαΐζουσα Δωρικὴ διάλεκτος.

Συμπεραίνω λοιπὸν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος πιστεύων Δωριέων κάθοδον καὶ κατάκτησιν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως ἐν Σπάρτῃ, ἀρχηγέτην αὐτῶν Δῶρον υἱὸν τοῦ Ἕλληνος (Ἡρ. Α', 56), ἐξ οὗ τὸ Δωρικὸν ἔθνος (οἱ Λακ. Σπαρτιᾶται) θεωρεῖται *Ἑλληνικόν* (Ἡρ. Γ', 56). Πιστεύων ὅτι τὸ Δωρικὸν (δηλ. τὸ Ἑλληνικὸν ἰδίως ἐνταῦθα) ἀποσχισθὲν τοῦ Πελασγικοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος (δηλ. ἀρχαιότατα) οἴκεε γὰν τὴν Φθιῶτιν (ἐν Θεσσαλίᾳ), ἐπὶ δὲ Δώρου τοῦ Ἕλληνος τοῦ Δευκαλίωνος, οἴκεε τὴν ὑπὸ τὴν Ὄσσαν καὶ Πήλιον χώραν (ἐν Θεσσαλίᾳ) καλευμένην Ἱστιαιῶτιν. Ἐκ δὲ τῆς Ἱστιαιώτιδος, ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων, οἴκεε ἐν Πίνδῳ Μακεδνὸν καλεόμενον. Ἐνταῦθα αὖθις εἰς Δρυοπίδα (τὴν ἄλλως Δωρίδα) μετέβη, καὶ ἐκ ταύτης οὕτω ἐς Πελοπόννησον ἐλθὸν *Δωρικὸν* ἐκλήθη· » πιστεύων, λέγω, ταῦτα ὁ Ἡρόδοτος, ἐθεώρει τοὺς Δωριεῖς (Σπαρτ. *Ἕλληνας*, ὡς εἴρηται) τὴν μὲν ἀρχὴν ἔχοντας ἀπὸ Θεσσαλίας, καταγομένους δὲ ἀπὸ Δώρου τοῦ Ἕλληνος τοῦ Δευκαλίωνος, διὸ καὶ αὐτοὺς ἰδίως *Ἑλληνικὸν γένος* ὑπελάμβανε. Βλέπων δὲ τὸ *ὄντως τραχὺ καὶ ἀκατόριστον* τῆς Δωρικῆς διαλέκτου τῆς λαλουμένης ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ κατ' οὐσίαν οὔσης τῆς αὐτῆς τῇ Ἀττικῇ καὶ ἀντιπαραβάλλων αὐτὴν πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων ἱκανῶς καὶ ἰδιορρύθμως διαμεμορφωμένην, ἀντιπαραβάλλων τὸ ἀρχαιότροπον τῆς Δωρικῆς πρὸς τὸ εὔρυθμον τῆς Ἀττικῆς, εὐλόγως, νομίζω, τῷ ἐφάνη, ὅτι οἱ Ἕλληνες (Δωριεῖς Σπαρτιᾶται κατ' αὐτὸν), διατηροῦντες ἐπὶ τοσοῦτον, καιρὸν δι' οὗς εἰρήκαμεν λόγους, τὸ τραχὺ καὶ ἀρχαιότροπον ἰδίωμα, χρῶνται ἀείποτε καὶ ἐξ ὅτου ἐγένοντο τῇ αὐτῇ γλώσσῃ (διαλέκτῳ)· Τοιαύτη ἐκ παραβολῆς διαφορὰ ἤθελε πείσει πάντα νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ Δωριεῖς (Σπαρτιᾶται) ἀρχαΐζουσιν, ὡς καὶ τῳόντι ἠρχάΐζον. Τοῦτο δὲ μὴ δεικνύῃ φυλετικήν τινα διαφορὰν καθ' Ἡρόδοτον; Οὐχὶ βεβαίως, ἀφοῦ αὐτὸς οὗτος ἐβεβαίωσε τὸ ὅμαιμον τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ ὁμόγλωσσον κτλ. Τοῦτο γίνεται καὶ εἰς πολλὰς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, αἵ τινες λαλοῦνται ὑπὸ λαῶν ἀδελφῶν μὲν, ἱκανῶς δ' ἐξηπλωμένων, ὧν τινες μὲν ἔχουσιν αὐτὴν διαμεμορφωμένην καὶ ἀνεπτυγμένην οὕτως, ἄλλοι δ' ἄλλως κατὰ τὴν παρ' ἑκάστοις ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν.

γ'.) Τούτων οὕτω τεθέντων ἐναπολείπεται ἤδη τὸ ποῦ ἄρα ἀπεσχίσθη τὸ Ἑλληνικὸν τοῦ Πελασγικοῦ. Καί τοι τοσούτων περὶ αὐτῶν ποικίλων καὶ ἀντιφατικῶν συστημάτων ὄντων, νομίζω τὸ ὁμογενὲς ἐδείχθη ἤδη· τούτου δὲ δειχθέντος ὁ ἀποσχισμὸς ἢ ἡ ἀπόσπασις τοῦ μὲν ἐκ τοῦ δὲ ἠδύνατο γενέσθαι μᾶλλον ἐν Θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Ἀσίᾳ κατ' ἄλλο σύστημα. Ἐκεῖνο ὅπερ ἤθελεν ἐπιτείνει μᾶλλον τὴν ἰδέαν τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐν Ἀσίᾳ εἶναι, νομίζω, τὸ τῆς γλώσσης, περὶ οὗ ἤδη ἱκανῶς εἴρηται, ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ χωρισθὲν ἐν Ἀσίᾳ· ἀλλὰ ἠδύνατο ἐν Θεσσαλίᾳ μοῖρά τις τῶν Πελασγικῶν τυγχάνουσα καὶ κατ' ἀρχὰς ἀσθενὴς οὖσα, *ἐὸν ἀσθενὲς καὶ ἀπὸ σμικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὁρμεώμενον*, νὰ ἀναπτυχθῇ βαθμηδὸν, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ὁπωσδήποτε, ἢ διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ἢ ἄλλως νὰ διαδοθῇ καὶ νὰ ἐκνικήσῃ βεβαίως διὰ πολλοῦ χρόνου. Ἐὰν ἀφ' ἑτέρου ὑποθέσωμεν τὴν ἀπόσχισιν ἐν Ἀσίᾳ, χα-

λαροῦμεν ἱκανῶς τὸν δεσμὸν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ταὐτότητα καὶ συγγένειαν οὖσαν κατοφανεστάτην ἄλλως καὶ μεγίστην, ἕνεκα τῆς μετὰ διαφόρων φυλῶν μίξεως καὶ συγχωνεύσεως καὶ τοῦ μακροχρονίου· ἔπειτα ἀντιβαίνομεν ἄντικρυς εἰς τὴν παράδοσιν, ἰδίᾳ εἰς τὸν Ὅμηρον εἰς τὸν Ἡσίοδον, εἰς τὸν Θουκυδίδην καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἡρόδοτον, οἵτινες ἁπλῶς οὐδόλως ὑπαινίττονται ἐπιδρομὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ μετὰ ταῦτα ἐκ τῆς Ἀσίας. Οὕτω δὲ, νομίζω, συμφωνῶ μᾶλλον μετὰ τοῦ Ἡροδότου. Λέγω δὲ μετὰ τοῦ Ἡροδότου, διότι ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι Δωριεῖς δὲν ἐπῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὅτι ἡ Δωρικὴ κατάκτησις πρέπει νὰ θεωρηθῇ οἷα ὑπὸ Γρότε καὶ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου, ὅπερ πιθανώτερον, τότε βεβαίως τὸ Ἀττικὸν ἰδίωμα ἰδιορρύθμως ἀναπτυχθὲν διέφερεν ἱκανῶς πάλιν κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν τύπον τοῦ ἀρχαιοτρόπου αἰολίζοντος ἢ δωρίζοντος ἰδιώματος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ λοιπῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Στράβων (ἔνθα ἀνωτέρω). Καὶ τοῦ Ἡροδότου δὲ ἡ γνώμη κατ' οὐσίαν εἶναι πολλὰ σύμφωνος. Οὕτω δὲ ἀπαλλαττόμεθα τῆς ἀνάγκης ἵνα θεωρήσωμεν τοὺς Λακεδαιμονίους Δωριεῖς ἢ γένος ἰδίως ἑλληνικὸν, ὡς πιστεύει ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις ἄλλως ἔβλεπεν ἴσως τὰς ποικίλας γνώμας καὶ ἑπομένως ἀποσχισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ· ἀλλὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν μᾶλλον, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ τῆς Ἀττικῆς, ἦσαν τὸ ἀνέκαθεν ὁμογενεῖς τὰ μάλιστα, εἰς οὓς, ὡς καὶ εἰς τοὺς τῆς στερεᾶς μετέπειτα, βαθμηδὸν τῇ ὁμιλίᾳ μετεδόθη τὸ ὄνομα *Ἕλληνες*. Ὁμολογῶ, ὅτι τοῦτο πείθει με περισσότερον, διὸ καὶ σύμφωνον τῇ ἀληθείᾳ θεωρῶ περισσότερον.

Μένει ἔτι περίοδός τις τοῦ Ἡροδοτείου χωρίου δεομένη βραχείας ἀναπτύξεως. « Πρὸς δὲ ὧν ἐμοί τε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον, οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι ». Ὁ Ἡρόδοτος, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ὁμολογεῖ μὲν, ὅτι πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο ποτὲ *Πελασγία*· δὶς ἀνεφέρομεν τοῦτο· ἐνταῦθα δὲ λέγων, ὅτι τὸ « Πελασγικὸν— οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι » ἐννοεῖ μᾶλλον *μὴ αὔξησιν* τῶν Πελασγῶν ἴσως οὐχὶ τοπικὴν, ἀλλὰ τῆς ἠθικῆς δυνάμεως· νομίζω δὲ, ὅτι εἰς τὴν *μὴ αὔξησιν* καὶ *τὸ βάρβαρον* αὐτῶν παράγεται ἴσως ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Πελασγῶν, οἵτινες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους παραβαλλόμενοι αὐτοί τε καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἦσαν βεβαίως τραχεῖς καὶ ἄγροικοι καὶ βάρβαροι καὶ ἀσθενεῖς· οὐδόλως ὅμως ἀνέρχεται σπουδαίως εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὴν Πελασγικὴν, λίαν ἀκροθιγῶς μόνον αὐτῆς ἁπτόμενος.

Οἱ προελληνικοὶ λοιπὸν οὗτοι λαοὶ, οἱ καθόλου ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων *Πελασγοὶ* καλούμενοι, ἦσαν οἱ προέλληνες, προπάτορες καὶ λίαν συγγενεῖς τοῖς Ἕλλησι. Συνεπαγόμενος δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας, τῆς vaginae gentium, ἱκανὰ στοιχεῖα ἀναπτύξεως, οἷον, τὰς πρώτας καὶ ἀπολύτους γνώσεις καὶ τέχνας, ἰδίως δὲ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ναυτιλίαν, τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς θρησκείας, τάξιν τινὰ κοινωνικὴν, ὥς δ' εἰπεῖν, ὅλον τι κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικὸν, ἤμελλον ἐν ταῖς νέαις ἕδραις ὑπὸ τὴν ἐπῆρρόην ἄλλου κλίματος καὶ σχέσεων μετ' ἄλλων λαῶν, διατηροῦντές που τὸν ἀρχέτυπον ἀσιατικὸν χαρακτῆρα, νὰ ἀναπτύξωσιν ἔτι μᾶλλον καὶ ποικιλοτρόπως νὰ διαμορφώσωσι. Τὴν δὲ ἀνάπτυξιν ταύτην διαδεξαμένη ἡ εὐτυχεστέρα μετ' αὐτὴν ἀχαϊκὴ περίοδος ἀνέπτυξε καὶ ἐξέτεινεν ἐπὶ μᾶλλον, ὥστε ἐν τῇ ἀχαϊκῇ ἢ ἄλλως ἡρωϊκῇ περιόδῳ καλουμένῃ βλέπομεν αὐτὴν ἱκανῶς προκεχωρηκυῖαν· παρ' αὐτῆς δὲ παραλαβοῦσα αὐτὴν ἡ ἱστορικὴ περίοδος ὕστερον ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω.

Τίς δὲ ἦν ἡ ἐπὶ τῆς Πελασγικῆς περιόδου ἀνάπτυξις;

Εἴρηται, ὅτι οἱ Πελασγοὶ μνημονεύονται οἰκήσαντες ἐν Ἠπείρῳ, ἔνθα ὁ τοῦ Διὸς ἐν Δωδώνῃ ναὸς καὶ τὸ χρηστήριον ἐτιμᾶτο μεγάλως· περὶ δὲ τὸν ναὸν ᾤκουν οἱ παρ' Ὁμήρῳ Ἕλλοι ἢ Σελλοὶ καλούμενοι ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες καὶ χαμαιεῦναι. (1) Ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔνθα ἡ γεωργία ἰδίως πολὺ ἐπέδωκεν· ἐν Βοιωτίᾳ, ἰδίως περὶ τὴν Κωπαΐδα, ἔνθα ἴδρυτο ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ πλουσία πόλις Ὀρχομενὸς ἕδρα τῶν Μινυῶν· ἐν Ἀττικῇ, Ἀργολίδι καὶ Σικυῶνι· σποράδην δὲ ἀναφέρονται ὀνόματα ἀρχαιοτάτων τινῶν βασιλέων, οἷον, τὸ τοῦ *Ὠγύγου* βασιλέως τῆς Ἀττικῆς, 22 ἑκατονταετηρίδας π.Χ., ἐφ' οὗ ἐγένετο ὁ ἐπώνυμος κατακλυσμὸς, εἰς τὸ τοῦ Ἰνάχου βασιλέως τοῦ Ἀργους 19 ἑκατοντ. π. Χ. Βασίλειον δὲ ἀρχαιότατον καὶ λίαν ἐκτεταμένον ἦν τὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐν Βοιωτίᾳ, οὗ οἱ κάτοικοι *Μινύαι* ἦσαν εὐδαίμονες, ἡ δὲ μητρόπολις αὐτῶν διάσημος ἐπὶ πλούτῳ (2). Ἡ δὲ περιξ γῆ ἐκαλλιέργειτο ἐπιμελῶς, ὑπόγειοι δὲ ὀχετοὶ ἢ τεχνητοὶ ὑπόνομοι εἶχον κατασκευασθῆ, δι' ὧν ἡ λίμνη ἐκοινώνει μετὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ πορθμοῦ, καὶ προὐφύλαττον τὴν χώραν ἀπὸ τῶν πλημμυρῶν αὐτῆς.

Τῶν χρόνων ἐκείνων διατηροῦνται καὶ μέχρι τοῦδε τῇδε κλειῖσε οἰκοδομήματα, οὐ μικρὸν βάθμὸν πολιτισμοῦ ἐμφαίνοντα καὶ τὸν θαυμασμὸν κινοῦντα. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἢ *τείχη ἐκ λίθων ἀργῶν*, ἐκ μεγάλων ἀκατεργάστων τμημάτων πετρῶν, ἀκανονίστως καὶ ἄνευ ἁρμοκονίας συντεθειμένων, μόνον δὲ διὰ τοῦ ἰδίου βάρους συνεχομένων, εἰσὶν ἰδιάζοντος ῥυθμοῦ, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ἀπεδίδοντο τοῖς Κύκλωψιν, ἡμιθέοις ἀνδράσι, διὸ καὶ *Κυκλώπεια* καταχρηστικῶς

(1) Ὁ Ἀβελ. Μακεδ. 101—102. Δημ. Σεμιτ. Ἠπειρ. § 11, 13.

(2) Κ. Παπαρ. Ἑλ. Ἱστορ. Β', 147—, Στράβ. θ', 3.

καλοῦνται. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει πολλὰ τοιαῦτα Α', 37, 4. Β', 16, 4, 25, 7, καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ ἔργα ταῦτα, μὴ δεικνύοντα μὲν μεγάλην τῆς τέχνης ἀνάπτυξιν, ἀλλ'ὅμως βιαίαν καὶ ἐπίμονον συνεργασίαν πολυαρίθμων ἐργατῶν, ἄνευ τῶν ἀναγκαιουσῶν μηχανῶν ἐργαζομένων καὶ ὑπὸ κραταιῶν ἡγεμόνων ἐπιταττομένων εἰς τοῦτο φανερῶς δηλοῦσιν· ὁ λεγόμενος θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως, θολοειδὲς οἰκοδόμημα ἐν Μυκήναις, λείψανα τείχους μετὰ πύλης, ἐφ' ἧς δύο λίθινοι λέοντες ἵστανται, φαίνονται ὄντα τὰ πρῶτα ἐν Ἑλλάδι ἔργα τῆς γλυπτικῆς· τὰ ἐν Τίρυνθι τείχη, καὶ ἀλλαχοῦ· ὁ θησαυρὸς τοῦ Μινύου ἐν Ὀρχομενῷ ὑπὸ Παυσανίου θαυμαζόμενος, καὶ ἀλλαχοῦ, παραβαλλόμενα καθ' ὑπερβολὴν βέβαια πρὸς τὰ Αἰγυπτιακά (1)· διώρυγες καὶ ὑπόνομοι πρὸς ξήρανσιν ἑλῶν καὶ γονιμοποίησιν τῆς γῆς αἰγυπτιακόν τι ἀναμμνήσκουσαι, ὁδοὶ τὴν συγκοινωνίαν διευκολύνουσαι, πάντα ταῦτά εἰσι βεβαίως ἔργα ἀρχαιότατα· ἀλλ' εἰς τίνα αἰῶνα καὶ ὑπὸ τίνος λαοῦ κατεσκευάσθησαν ἄδηλον· πιθανὸν ἐν τῇ μετὰ τὴν πελασγικὴν ἀχαϊκῇ ἢ ἡρωϊκῇ περιόδῳ. Ἐπειδὴ ὅμως εὑρίσκονται ἐν τόποις, ἐν οἷς ἰδίως ἀναφέρεται ὅτι ᾤκουν οἱ Πελασγοί, ἀνήκουσι τούτου ἕνεκεν εἰς τὴν Πελασγικὴν περίοδον. (2)

Ἕνεκα τοῦ μεγαλείου αὐτῶν καὶ τῆς πρὸς τὰ αἰγυπτιακὰ ὁμοιότητος εἰκάζουσί τινες, ὅτι ἀνηγέρθησαν ὑπὸ λαοῦ τινος ἱερατικῶς κυβερνωμένου ἢ ἐντελῶς δούλου, διότι ταῦτα συνήθη ὄντα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἀσίᾳ, οὐδόλως ἐμφανίζονται μετὰ τὴν πελασγικὴν περίοδον. Ἐκ δὲ τοῦ γεωργικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος τῶν Πελασγῶν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἐκυβερνῶντο μοναρχικῶς ἢ μικτῶς, δηλονότι μοναρχικῶς καὶ ἀριστοκρατικῶς. Ἔχοντες δὲ θρησκείαν γεωργικὸν χαρακτῆρα ἔχουσαν, ἐλάτρευον θεότητας προεδρευούσας τῶν διαφόρων μερῶν τῆς φύσεως, ὡς δοτείρας τῶν προϊόντων καὶ σωτείρας παντὸς γεννητοῦ ὄντος, μὴ διδόντες αὐταῖς ἰδιαίτερα ὀνόματα (Ἡροδ. Β', 52). Ἰδίως δὲ ἐλάτρευον τὸν Δία, οὗ καὶ μαντεῖον διάσημον ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου ἦν, αὐτὸς δὲ ὁ Ζεὺς Δωδωναῖος καὶ Πελασγικός, ἔτι δὲ τὴν Γῆν, τὴν μητέρα καὶ δότειραν τῶν καρπῶν· θυσίας δὲ προσέφερον ἀναιμάκτους μᾶλλον ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς· οὐδόλως δὲ φαίνεται παρὰ τοῖς *δίοις* εὐγενέσι Πελασγοῖς συνήθης ἡ ἀνθρωποθυσία. (1)

Ἡ δὲ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι « ὡς καὶ πανταχοῦ » ὀφείλεται τῇ γεωργίᾳ, ἥτις ἦν ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τῶν Πελασγῶν, ἐπιδοῦσα ἰδίως εἰς τὰς ταπεινοτέρας καὶ μᾶλλον διαῤῥεομένας καὶ λιπαινομένας ὑπὸ ποταμῶν πεδιάδας *ἀργοὺς* ἢ *ἄργος* (ἀγρὸς, ager, acker) καλουμένας· οἷον Πελασγικὸν Ἄργος, Ἄργος ἐν Ἀργολίδι, Βοιωτίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ (Στράβ. Δ, 5), αἵτινες ἰδίᾳ, ὡς ἕδραι τῶν Πελασγῶν ἐν ταῖς παραδόσεσιν ἀναφέρονται, αὐτόθι ἤγειρον ὀχυρώματα κατὰ τῶν ἐπερχομένων λῃστῶν ἐξ ὑπερμεγέθων ἀκατεργάστων λίθων ἄνευ ἁρμοκονίας Λαρίσσας καλουμένας (2)· τοιαύτας δεκατρεῖς ἀναφέρει ὁ Στράβων, ὡς εἴρηται· μετήρχοντο ἔτι τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν πειρατείαν που, καὶ τὴν θαλασσοπορίαν ἐγίνωσκον ὡς διαπεραιωσάμενοι εἰς Κρήτην, ἐλάσσονα Ἀσίαν, νήσους καὶ Ἰταλίαν.

Φαίνεται ἀναμφίβολον, ὅτι ἐν τῇ περιόδῳ ἐκείνῃ τῶν συνεχῶν τῶν λαῶν μεταναστεύσεων οἱ Πελασγοὶ ἐπολέμουν ἔσθ' ὅτε πρὸς τοὺς ἐπερχομένους λαοὺς καὶ ὁμόρους αὐτῶν· ἡ κατασκευὴ τῶν Λαρισσῶν ἀρκούντως δείκνυσι τοῦτο ἔτι δὲ καὶ τὰ ἀμυντικὰ μέσα αὐτῶν, ἅ τε ἐκτεθειμένων εἰς τὰς ληστρικὰς συμμορίας· τῶν χρόνων ὅμως ἐκείνων αἱ παραδόσεις δὲν ἐσώθησαν, ἵνα δώσωσιν ἡμῖν εἴδησίν τινα περὶ αὐτῶν.

Τὸ κολοσσιαῖον τῶν εἰρημένων ἔργων μαρτυρεῖ μέν πως τὸ ἀσιατίζον αὐτῶν καὶ τὴν ἐξ ἀνατολῶν καταγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰσὶν ὅμως ἔργα κοινωφελῆ σκοπὸν ἔχοντα καὶ ὅλως ἀντίθετον τῆς κενοδοξίας, ἐξ ἧς κινούμενοι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ἀνήγειρον τὰς πυραμίδας καὶ τοὺς ἐγκολαπτοὺς τάφους κατεσκεύαζον· ὁμοιότης τις φαίνεται καὶ εἰς τὴν εἰς *βίους* διαίρεσιν τῶν λαῶν (castes), ὑποφαινομένην πως

(1) L. Ross Ἀρχ. τῶν τεχνῶν Σ. 67 καὶ τὴν 4 σημείωσιν. F. Aldenhoven. Itinéraire descriptif de l' Attique et du Peloponnèse. Athènes 1841. περὶ τῶν Μυκηνῶν Σελ. 385—393. περὶ Τίρυνθος—395 καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

(2) Ἴδε Das Leben der Griechen und Römer nach antiken Bildwerken dargestellt von E. Guhl und W. Koner. Erste Hälfte: Griechen. Berlin. 1860. S. 38.— «Neuerdings dagegen pflegt man derartige Anlagen als pelasgische zu bezeichnen, indem man dieselben als Werke des Pelasgischen Volksstammes betrachtet; eine Ansicht, die ihre Bestätigung darin zu finden scheint, dass derartige Denkmäler zumeist an solchen Orten vorkommen, die ursprünglich von jenem Volksstamme in Besitz genommen waren.» ἔτι δὲ Schlosser ἔνθα ἀνωτέρω.

(1) Σημειωτέον περὶ τῆς ἀνθρωποθυσίας, ὅτι ὁ μὲν Friedreich (Die Realien κτλ. Σελ. 439 Σημ. 3) λέγει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἴχνος αὐτῆς παρ' Ὁμήρῳ. Τὸ τῶν 12 Τρῴων θυσιασθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ Πατρόκλου, ὡς ἐν πολέμῳ γενόμενον, δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἀνθρωποθυσίαν. — Ἴχνη ὅμως αὐτῆς ἀρχαιότατα ὑπάρχουσιν ἱκανὰ ἐν ταῖς παραδόσεσιν, οἷον, αἱ τῷ ὀρχομενείῳ Δεῖ λαφυστίῳ, αἱ τῶν θυγατέρων τοῦ Λέω, τοῦ Ἐρεχθέως, τῆς Ἰφιγενείας καὶ τοῦ Μενοικέως· ἔτι αἱ παρὰ τοῖς Ἀρκάσι γενόμεναι μέχρι τῆς 2 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους. Αὗται ὅμως ἦσαν μᾶλλον ἐξιλαστικαὶ θυσίαι πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ ὀργισθέντος θεοῦ ἢ πρὸς ἀποτροπὴν κακῶν ἐπερχομένων οὐχὶ δὲ καὶ τιμητικαί. Τὸ δὲ παρὰ τοῖς Ἀρκάσι γενόμενον (Παυσ. Η', 38, 7) δείκνυσιν ἴσως τὸ ἀναλλοίωτον τῶν Ἀρκάδων Πελασγῶν ἀνέκαθεν. Schömann. Gr. Alt. 2 Band S. 222—223.

(2) Λεξικὸν Passow καὶ Rost ἐν λέξει.

ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς σκοτεινοτάτοις ἐκείνοις χρόνοις (1). καθόλου δὲ ἡ Πελασγικὴ περίοδος διακρίνεται τῆς μετ' αὐτὴν, ὡς τὰ κυκλώπεια οἰκοδομήματα τὰ ἐπὶ τῆς ἑπομένης περιόδου ἀνεγερθέντα. Διότι ἐν τῇ ἀκριβεστέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος οὐ μόνον μνεία ἱερατικῆς τινος τάξεως δὲν γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσι, τῷ ἀρχαιοτάτῳ σωζομένῳ Ἑλληνικῷ ποιήματι, οὐ μόνον οἱ ἱερεῖς ἐξουσίαν τινὰ δὲν ἔχουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ τῶν λαῶν ἡγήτορες ἔχουσι καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην. Ἡ ἐν τοῖς ἔπεσιν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων δείκνυσι πρόοδον ἀμέσως μετὰ τὴν πελασγικὴν ἐξελθοῦσαν. Τοσοῦτον δὲ διαφέρει ἡ μία τῆς ἄλλης, καὶ τοσοῦτον αἱ παραδόσεις τῆς πελασγικῆς ἦσαν ξέναι τοῖς Ἕλλησιν, ὥστε οἱ ποιηταὶ μετὰ ταῦτα οὐδὲν ἀναφέρουσιν αὐτῆς, οὐδὲ οἱ ἱστορικοί τι πλέον ἀνεζήτησαν· τοὐναντίον δὲ περὶ τῆς μετὰ ταῦτα τῆς ἀχαϊκῆς λεγομένης· αὕτη ἐθεωρεῖτο ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων, ἐξ αὐτῆς δὲ οἱ ποιηταὶ ἠρύσθησαν τὴν ὕλην τῶν ποιητικῶν ἔργων των.

Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἀναφερομένων ξένων ἀποίκων Κέκροπος ἐξ Αἰγύπτου (1582 π. Χ.) εἰς τὴν Ἀττικὴν, Κάδμου ἐκ Φοινίκης εἰς Βοιωτίαν (1519) Δαναοῦ ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἄργος, καὶ Πέλοπος ἐκ Φρυγίας εἰς Ἤλιδα τῆς Πελοποννήσου, λέγομεν σχεδὸν βεβαίως, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας Ἑλληνικὰς παραδόσεις, ἦσαν φαίνεται, μυθεύματα πλασθέντα μετὰ ταῦτα, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐσχετίσθησαν μετὰ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Ἴσως ἐκπροσωπεῖται δι' αὐτῶν ἡ ἀρχαιότατα ὑπάρξασα σχέσις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. (2)

Ὅτι ἱκανῶς ἐπενήργησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνατολὴ καὶ ἰδίως ἡ Φοινίκη, ὡς οἰκουμένη ὑπὸ λαοῦ ναυτίλου καὶ ἐμπορικοῦ, καὶ ὅτι οἱ προελληνικοὶ λαοὶ παρ' αὐτῶν παρέλαβόν τινας γνώσεις καὶ τέχνας, οὐδεμία ἀμφιβολία. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (Α', 8) Φοίνικες εἶχον κατοικήσει τινὰς τῶν Κυκλάδων νήσων, ἔτι δέ τινας τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἠπείρου. Ἐπίσης ἐν Κύπρῳ, καὶ Κρήτῃ ἱκανοὶ Φιλισταῖοι, συγγενεῖς τοῖς Φοίνιξι, μετὰ τὴν τῶν Ἱκσὼς ἐκβολὴν ἐξ Αἰγύπτου πιθανὸν· οἱ τεχνῖται Τελχῖνες ἦσαν ἐν Ῥόδῳ, ἦσαν Φοίνικες· καὶ ἀλλαχοῦ φαίνονται Φοίνικες· ἄδηλον ὅμως πόσον ἦν τὸ ἑκάστοτε στοιχεῖον. Ἐν Θήρᾳ ἔτι, Μήλῳ, Λήμνῳ, Σαμοθρᾴκῃ Θάσῳ, ἔνθα πρῶτοι ἀνεκάλυψαν μεταλλεῖα χρυσοῦ. Ἀναμφιβόλως οἱ Φοίνικες ἐθαλασσοκράτουν ἀρχαιότερον τῶν Ἑλλήνων καὶ πολὺ πρὸ αὐτῶν εἶχον πολιτισθῆ. Ἐπεμίγνυντο δὲ καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἅτε ναυτίλοι ὄντες καὶ δι' ὅλων τῶν θαλασσῶν ποντοποροῦντες, εἶχον μέν που πρακτορεῖα πρὸς ἐμπορίαν, ποῦ δὲ καὶ κατακτήσεις τινὰς ἴσως ἐν τῇ χώρᾳ ἐποίησαν, οὐ μόνον ἐμπορεύματα, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὰς ἰδέας μεταδιδόντες. Τὰ Κύθηρα κατελήφθησαν ὑπὸ Φοινίκων μετερχομένων αὐτόθι ἁλιείαν πορφύρας καὶ βαφικὴν καὶ διαδόντων τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, ὁπόθεν διεδόθη καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τὰ λίαν τιμώμενα, καὶ ἰδίως ἐν Δήμνῳ καὶ Σαμοθρᾴκῃ τελούμενον Καβείρια μυστήρια φαίνονται φοινικικῆς καταγωγῆς ὄντα καὶ τοῖς αὐτόθι οἰκοῦσι μεταδοθέντα μεμιγμένα πως ὅμως, ὡς καὶ ἡ τῆς Ἀφροδίτης λατρεία, μετὰ ἐγχωρίου στοιχείου. (1). Ἡ δὲ θαλασσοκρατορία τῶν Φοινίκων φαίνεται λίαν προϊμως παυσαμένη. Ὁπωσδήποτε ἂν θεωρηθῇ ὁ Μίνως μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Κρήτης τρεῖς γενεὰς περίπου πρὸ τῶν Τρωϊκῶν (Θουκ. Α', 8), ἐν Κρήτῃ ἀνεφάνη δύναμις θαλασσία ἱκανῶς ἰσχυρὰ, ἐκβαλοῦσα αὐτοὺς τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης.

Ὥστε ἀναμφιβόλως οἱ Φοίνικες πρωϊμώτατα ἐσχετίσθησαν μετὰ τῶν προελληνικῶν λαῶν· ὅτι δὲ πρόσωπα ἢ ἄποικοι ἀπῴκησαν ἐκ Φοινίκης, Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ταῦτα βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς τὴν χώραν τῶν μύθων, οὐδὲ δύναται νὰ πιστευθῶσί ποτε· διότι λεγόμενα ὑπὸ ἱκανῶς μεταγενεστέρων συγγραφέων, καὶ ὧν οὐδ' ἴχνος φαίνεται ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσιν, εἰσὶ μᾶλλον Πελασγικαὶ ἢ προελληνικαὶ παραδόσεις. Οἱ οἰκισταὶ τῶν πόλεων ἢ διαμορφωταὶ καὶ νομοθέται τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἐν τοῖς Πελασγικοῖς μύθοις κείμενοι, μετεπλάσθησαν ἔπειτα εἰς ἥρωας Ἕλληνας· μετὰ ταῦτα δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἑλλήνων προθυμίας, ἵνα θαυμαστώσωσι τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας των, μετεβλήθησαν εἰς ἐπήλυδας ἔξωθεν, ἐκ Φοινίκης δηλονότι, Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας.

Ἐκ τούτων ἁπάντων νομίζω, ὅτι μετὰ βεβαιότητος ἱκανῆς ἐξάγεται, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀρχαιότατα εἶχε σχέσιν μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου· ὅτι ἀποικίαι ἰδίως αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι οὐδόλως ὑπῆρχον ἐπὶ Ὁμήρου (καὶ ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν)· τοὐλάχιστον ἐν τοῖς ἔπεσιν οὐδόλως μνεία αὐτῶν γίνεται, ἐνῷ τῆς ἐμπορίας αὐτῶν πολλάκις. Ὅτι οἱ προελληνικοὶ λαοὶ ἔφερον ἐξ Ἀνατολῆς τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδιορρύθμως ἀνέπτυξαν αὐτὸν καὶ τὴν γλῶσσαν, μὴ δανεισθέντες μεμορφωμένον πολιτισμὸν ἢ σοφίαν ἐκ

(1) Κ. Π. Ἑλ. Ἱστ. Α', 75—

(2) Schlosser ἔνθα ἀνωτέρω. Κ. Παπαῤῥ. Ἑλ. Ἱστορ. Α' Σελ. 43—56 ἰδίως.

(1) Περὶ τῶν Καβείρων καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς μυστηρίων ἴδε Sshömann's griech. Alterth. 2 Band S. 59—362 Die Samothrakischen Mysterien ἰδίᾳ δὲ Preller's griech. Mythologie 1. Band (2te Aufl.) Anhang. Die Kabiren und Kabirmysterien s. 660—673.

τῆς Ἀνατολῆς, ὥς τινες διατείνονται, ἀλλὰ μορφώσαντες αὐτοὶ αὐτὸν ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ ἐλευθερίου πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς γλώσσης, ἥτις οὖσα ἡ ἁρμονικωτάτη καὶ εὐγενεστάτη ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γλωσσῶν, δὲν εἶναι βεβαίως πρῶϊον τῆς συμβολῆς τῶν τραχειῶν καὶ βαρβάρων γλωσσῶν τῆς Φοινίκης καὶ Αἰγύπτου. Ὅτι τὰ περὶ τῶν ἀποίκων μυθεύματά εἰσι μεταγενέστερα πλάσματα ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ μόνον σκοπῷ πλασθέντα· τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Ἑλλάδος παρέλαβόν τινα παρὰ τῶν Φοινίκων, οἷον τὴν ἀλφαβητικὴν γραφὴν, μέτρα τινα καὶ σταθμά· δὲν παραδέχομαι ὅμως, ὅτι ἔλειπον πάντως τοῖς ἱκανῶς προκεχωρημένοις ἐκείνοις λαοῖς μέτρα καὶ σταθμὰ, πιθανὸν καὶ γράμματα (1). Ὅτι τέλος οἱ προελληνικοὶ οὗτοι λαοὶ, ἄλλως Πελασγοὶ καλούμενοι, ἐξ Ἀσίας ἐλθόντες ἦσαν οἱ προπάτορες καὶ συγγενέστατοι τοῖς Ἕλλησι τοῖς μετὰ ταῦτα· ὅτι τὸ τῶν Πελασγῶν ὄνομα κατὰ τὴν 15 π. Χ. ἑκατονταετηρίδα οὐκ οἶδ' ἀνθ' ὅτου σχεδὸν ἀπέστη, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἕτερον ὄνομα ἐν Ἑλλάδι, τὸ τῶν Ἀχαιῶν, φαίνεται ἐπικρατέστερον, ἐκείνου μόνου ἐνιαχοῦ φαινομένου· νέα δὲ ἔκτοτε πολιτικὴ ἀναδιοργάνωσις φαίνεται ἀναπτυσσομένη ἀντίθετος οὕτως εἰπεῖν τῆς προηγουμένης. Ἴσως ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο ἐξ ἐσωτερικοῦ τινος σάλου μᾶλλον, πιθανῶς ἐκ τῆς καταβολῆς τοῦ ἀσιατίζοντος μᾶλλον ἱερατικοῦ καὶ δυναστικοῦ συστήματος, καὶ οὐχὶ ἐξ ἐξωτερικῆς τινος ἐπιδρομῆς νέου ξένου στοιχείου. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ γενομένη ἀνάπτυξις τῆς πελασγικῆς ἐκείνης σκοτεινῆς περιόδου ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τὴν μετὰ ταῦτα περίοδον, ἥτις ἔτι μᾶλλον ἀνέπτυξε καὶ ἐμόρφωσεν αὐτήν· ἡ δὲ περίοδος αὕτη ἀρχομένη περίπου ἀπὸ τοῦ 1400—900 π. Χ. καλεῖται *ἀχαϊκὴ* δι' ὃν εἴρηται λόγον, ἔτι δὲ *ἡρωϊκὴ*, εἰς ἣν ἤδη ἐρχόμεθα.—

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Περὶ τοῦ « ἄλλη ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη. »

Ἐν Ἰλ. Β', 803 ἀναγινώσκεται πολλοὶ γὰρ κατὰ ἄστυ μέγα Πριάμοιο ἐπίκουροι, ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα πολυσπερέων ἀνθρώπων, τοῖσιν ἕκαστος ἀνὴρ σημαινέτω, οἷς περ ἄρχει, τῶν δὲ ἐξηγεῖσθαι κοσμησάμενος πολίτας. » Σημειωτέον α) ὅτι πάντοτε οἱ Τρῶες διαιροῦνται παρὰ τῷ ποιητῇ εἰς *ἰδίως Τρῶας* καὶ *εἰς ἐπικούρους*. *Τρῶες* ἰδίως λέγονται οἱ κάτοικοι τοῦ Ἰλίου καὶ τῶν πέριξ εἰς στενωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως, εἰς δὲ πλατυτέραν λέγονται οἱ πλεῖστοι λαοὶ καὶ ἄριστοι βεβαίως περὶ τὴν Τροίαν, πρὸς Ἑλλήσποντον Φρυγίαν, Μυσίαν, ὧν οἱ ἡγεμόνες ἦσαν ὑποτελεῖς τῷ Πριάμῳ. Τῶν *ἐπικούρων* ἐκ πολλῶν μερῶν μακρόθεν *κεκλημένων* (πολυκλήτων), ἐκ Θράκης ἀπ' Ἀξιοῦ εὐρυρέοντος, ἐκ Παιονίας, ἐκ Παφλαγονίας ἐξ Ἀλιζώνων, ἐκ Μυσίας, ἐκ Φρυγίας, ἐκ Μαιονίας (Λυδίας) ἐκ Καρίας, καὶ τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἄπο δινήεντος, βεβαίως ὡς πολυσπερῶν, καὶ ἑτεροεθνῶν καὶ ἀλλογενῶν αἱ γλῶσσαι πάντως ἦσαν διάφοροι· καὶ αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἑτερογενεῖς πρός τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς Τρῶας τινές. Τοῦτο σημειοῖ καὶ ὁ Crusius αὐτόθι καὶ ὁ Εὐστάθιος (ἔκδ. Ῥώμης Τόμ. 1 Σελ. 349) « τὸ δὲ ἄλλων ἄλλη γλῶσσα, οὐχ ὁμοεθνεῖς εἶναι δηλοῖ τοὺς ἐν τῇ Τροίᾳ, (δηλ. ἐπικούρους διότι περὶ αὐτῶν ὁ λόγος) οὐδ' ὁμογλώσσους· δὴ καὶ βαρβαρικώτερον ἐν τοῖς ἑξῆς κλάζουσι. » Εἰς ταὐτὸν φέρει καὶ τὸ ἐν Ἰλ. Δ, 436. Ὡς Τρῴων ἀλαλητὸς ἀνὰ στρατὸν εὐρὺν ὀρώρει· οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος οὐδ' ἴα γῆρυς, ἀλλὰ γλῶσσα ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες ». Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι Τρῶας ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς πάντας τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐχθροὺς Τρῶας καὶ ἐπικούρους· ἡ δὲ γλῶσσα τῶν ἐπικούρων, ὡς δεδήλωται, οὐκ ἦν μία γῆρυς, οὔτε μία φωνὴ καὶ ἡ γλῶσσα ἦν ἀνάμικτος περὶ τούτου ὁ Εὐστάθιος (αὐτόθι Σελ. 494) « Ὁ γὰρ πολὺς στρατὸς (τῶν Τρῴων) ἀκόσμως ἔχων καὶ πολὺν ἀπετέλει θόρυβον, οὗ τὴν αἰτίαν ἀριθμλότερον ὁ ποιητὴς ἀποδιδοὺς, φησί· οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἴα γῆρυς· ἀλλὰ γλῶσσ' ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες, ἤγουν ἐκ πολλῶν συγκληθέντες γλωσσῶν. Οἱ γὰρ Ἕλληνες, ὡς *ὁμόγλωσσοι οὐ πολύκλητοι, βραχύ τι κατὰ τὰς διαλέκτους διαφέροντες* καὶ οὐδὲ τοῖς τόποις πολυσπερέες καὶ πάνυ μακρὰν διεστῶτες. » Ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι τὸ ἐπὶ Ὁμήρου ὁμόγλωσσοι καὶ ὁμογενεῖς τῶν Ἑλλήνων παρετήρησεν ὁ Εὐστάθιος, ἔτι δὲ καὶ τὰς βραχυτάτας πάνυ παραλλαγὰς περὶ τὴν γλῶσσαν, ὅπερ ἦν ἑπομένον καὶ τῶν μεταναστάσεων ἕνεκα καὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς διαφόρου ἀναπτύξεως. « Οἷος δὲ ὁ θροῦς τῶν διαφόρων γλωσσῶν (ἐξακολουθεῖ ὁ Εὐστάθιος) ἴσασιν οἱ πεπειραμένοι παρ' οἷς ἔγνωσται καὶ ὡς τὸ τῶν ὁμογλώσσων ἀνάρμοστον ὅτε διαφόροις μερίζονται γνώμαις, παραβολῆς δέεται. Ὁμηρικῆς παριστώσης ἐναργῶς ἡλίκον κλάζουσιν. Ἐνταῦθα δὲ νοητέον, καὶ ὅτι κἂν ὁ ποιητὴς σιωπᾷ, ὅμως τὸ πρᾶγμα νοεῖν δίδωσιν, ὡς οἱ Τρῶες ἐν τῷ δημηγορεῖν, ὑποβολεῦσιν ἐχρῶντο, ὃ ἐστιν *ἑρμηνεῦσι*· οὐ γὰρ αἱ, ὡς ἐρρέθη, μεμιγμέναι γλῶσσαι συνέναι ἄλλως εἶχον τοῖς Ἕ-

(1) Shömann's ἔνθα ἀνωτέρω 1, 8.17—Ἥρ. Α', 58—61.

κτορος τυχὸν ἢ Ἀντήνορος ἐν κοινῷ δημηγορίαι. » Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐπικούρων· δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ περὶ τῶν ἰδίως Τρώων. Οὐδὲν ἀπαντᾶται παρὰ τῷ ποιητῇ, ὅπερ δείκνυσι τοῦτο· τοὐναντίον ὅμως ἔχομεν πλεῖστα παραδείγματα, ἐν οἷς καταφαίνεται, ὅτι ἄνευ ὑποβολέως ἢ ἑρμηνέως διελέγοντο οἱ Ἕλληνες πρὸς τοὺς Τρῶας· πρῶτον μὲν αἱ σταλεῖσαι πρὸ τοῦ πολέμου πρεσβεῖαι ὡς ἡ τοῦ Ὀδυσέως καὶ Μενελάου, οὓς ἐξένισεν ὁ Ἀντήνωρ, ὅστις πάντως ἔνειν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν· ὅταν λέγῃ ὁ Ἀντήνωρ, « ἤτοι μὲν Μενέλαος ἐπιτροχάδην ἀγόρευεν παῦρα, μέν, ἀλλὰ μάλα λιγέως· ἐπεὶ οὐ πολύμυθος, οὐδ' *ἀφαμαρτοεπής*, εἰ καὶ γένει ὕστερος ἦεν. Ἐνταῦθα σημειοῖ καὶ ὁ Crusius οὐδ' *ἀφαμαρτοεπὴς*— er verfehlte im Reden nie seinen Zweck. d. i. er schwatzte nichts Eitles. « Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ (Ὀδυσσεὺς) ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν οὐκ ἂν ἔπειτα Ὀδυσῆϊ γ' ἐρίσσειε βροτὸς ἄλλος» πρβλ. Ἰλ. Δ, 437 Λ 120— ἔνθα οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀντιμάχου, ἑνὸς τῶν ἐπισήμων Τρώων, Πείσανδρος καὶ Ἱππόλοχος, ληφθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες « Ζώγρει Ἀτρέως υἱὲ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα· πολλὰ δ' ἐν Ἀντιμάχοιο δόμοις κειμήλια κεῖται, χαλκός τε, χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος » ἔνθεν δηλοῦται, ὅτι οἱ γουναζόμενοι καὶ ἱκετεύοντες οὗτοι παῖδες τοῦ Ἀντιμάχου συνενοοῦντο κάλλιστα μετὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἄνευ ὑποβολέων καὶ ἑρμηνέων, ὅστις ἀποκρίνεται αὐτοῖς « Εἰ μὲν δὴ Ἀντιμάχοιο δαΐφρονος υἱέες ἐστέ κτλ. » — καὶ ἐκ τοῦ συχνάκις ἀπαντωμένου, « Κέκλυτε μευ Δαναοί τε Τρῶές τε » ἑκατέρωθεν λεγομένου. Αἱ σχέσεις οἱ διάλογοι καὶ πλεῖστα ὅσα δεικνύουσι τὸ ὁμόγλωσσον τῶν Ἑλ. καὶ Τρώων, ἵνα μὴ ἀναφέρω τὸ ὡς μυθῶδες θεωρούμενον τοῦ Εὐριπίδου (Ἑκάβη 236) περὶ τοῦ Ὀδυσέως. Ὥστε δυνάμεθα εἰπεῖν εὐλόγως πάνυ, ὅτι οἱ Τρῶες ἰδίᾳ, τοῖς Θρᾳξὶν ὑπαγόμενοι, συγγενεῖς ἦσαν τοῖς Ἕλλησι, οἱ δὲ σύμμαχοι ὡς τηλεκλητοὶ ἦσαν ἑτερόγλωσσοι καὶ ἑτεροίας εἶχον διαλέκτους.

Περὶ τῶν λαῶν τῆς Κρήτης.

Ἐν Ὀδυσ. Ι, 172 ὁ Ὀδυσεὺς πρὶν ἢ γνωρισθῇ εἰς τὴν σύζυγόν του ἐν Ἰθάκῃ, λέγει πρὸς αὐτὴν, ὅτι δηθεν κατάγεται ἐκ Κρήτης, καὶ εἶναι υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος υἱοῦ τοῦ Μίνωος· ὅτι « Κρήτη τις γαῖ' ἐστι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ, καλὴ καὶ πίειρα, περίῤῥυτος, ἐν δ' ἄνθρωποι πολλοί, ἀπείρεσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόλεες—*ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη*. Ἐν μὲν Ἀχαιοί, ἐν δὲ Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες, Δωριέες τε τριχάϊκες, δῖοί τε Πελασγοί. » Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἐν τῷ καταλόγῳ, (Ἰλ. Β, 645—653) ἔνθα γίνεται λόγος περὶ Κρητῶν, οὐδὲν τοιοῦτον οὔτε περὶ τῆς ἀναμίξεως τινῶν γλωσσῶν, οὔτε περὶ τῶν ἐθνῶν μνημονεύεται, ἀλλ' ὅτι Κρητῶν Ἰδομενεὺς δουρικλυτὸς ἡγεμόνευεν, — Μηριόνης τε, τοῖσι δ' ἄρ' ὀγδώκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο. » ἐξ οὗ δῆλον γίνεται, ὅτι ἐνταῦθα (ἐν τῷ Καταλόγῳ) φυλετική τις διαφορὰ δὲν φαίνεται. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κατάλογος φέρει ἴχνη τινὰ νοθείας, περὶ ὧν θέλω λαλήσει ἐν τῷ Β' μέρει τῆς πραγματείας μου, ἀρκοῦμαι ἤδη εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ προεκτεθέντος χωρίου τῆς Ὀδυσσείας. Παρατηρῶ πρῶτον, ὅτι ὁ Ὅμ. διακρίνει ἀνθρώπους ἀλλογλώσσους ἢ ξενογλώσσους, ἀποκαλῶν αὐτοὺς *ἀλλοθρόους ἀνθρώπους*, ἅπερ οἱ Passow καὶ Rost μεταφράζουσι eine andre, fremde Sprache redend uberhaupt fremd, Ὅμ. Ὀδ. Δ, 183 ὅπου ὁ Crusius σημειοῖ: ander, redend d. i. eine andere Sprache habend, oder nach Nitzsch eigentlich anderstönend, was auch von einer fremdklingenden Aussprache gelten kann, wie βαρβαρόφωνοι. Ἰλ. Β, 867. Περὶ τῶν Καρῶν λεγόμενον, περὶ ὧν ἀμφίβολον εἶναι ἂν ἐλάλουν ξένην γλῶσσαν ἢ ἑλληνικὴν παρεφθαρμένην, σημειοῖ ὁ αὐτὸς Κρούσιος αὐτόθι ἐν τῇ Ἰλιάδι· ἀπαντᾶται ἔτι τὸ *ἀλλοθρόους* Ὀδ. Γ, 302. Ξ. 43. Ο, 452 —· παραδέχομαι (μετὰ μικροῦ τινος περιορισμοῦ, ὡς κατωτέρω) ὅτι ἐν Κρήτῃ ἦσαν τῳόντι μεμιγμέναι αἱ γλῶσσαι, ἀλλ' οὐχὶ γλῶσσαι ἰδιαίτεραι, ἥδε τις ἑτέρα τις, ἀλλ' ὅτι τῆς αὐτῆς μητρὸς γλώσσης διάφοροι διάλεκτοι, δι' ὧν διεκρίνοντο οἱ τὴν Κρήτην οἰκοῦντες Ἀχαιοί, Ἐτεόκρητες, Κύδωνες, Δωριεῖς καὶ Πελασγοί· πιθανῶς ἦτο διαφορὰ ἱκανή· καὶ τοῦτο διότι ἐγένοντο ἐν Κρήτῃ μεταναστάσεις ἑτέρων ἑλληνικῶν λαῶν ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, οἵτινες οὐχὶ συγχρόνως, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μεταναστεύοντες συνεπήγοντο βεβαίως καὶ τὰ κατὰ τόπους (ἑκασταχοῦ) ἰδιώματά των, τὰς διαλέκτους των· ὥστε, νομίζω, ἐξηγεῖται εὐκόλως ἡ διαφορὰ τῶν ἰδιωμάτων ἐν Κρήτῃ· ἀλλαχοῦ εἶπον, ὅτι ὅπου ἔθνος τι εἶναι ἱκανῶς ἐξηπλωμένον, ἀνάγκη ἔχειν καὶ πλεῖστα ὅσα ἰδιώματα· τοῦτο παρετηρήθη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, δυνατὸν δὲ νὰ παρατηρηθῇ καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι, παρὰ Γερμανοῖς καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις. Τούτου τεθέντος οὐδόλως ἄπορον εἰ καὶ ἐν Κρήτῃ τοιαῦτα ὑπῆρχον. Ὁ Crusius ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ τῆς Ὀδ. σημειοῖ ὅτι ἑκάστη γλῶσσα διεκρίνετο διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς διαλέκτου. (Mundart), οἱ δὲ Ἀχαιοὶ κατὰ τὸν Εὐστάθιον (σημειοῖ ὁ αὐτὸς) μετενάστευσαν ἐκ Μυκηνῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ταλθυβίου μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τροίας εἰς τὴν Κρήτην, κατ' ἄλλας παραδόσεις οἱ Ἀχαιοὶ ἐν Κρήτῃ εἶχον οἰκήσει πέντε γενεὰς πρὸ τῶν Τρωϊκῶν. (Διόδ. Δ, 60. Ε, 80.) Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν θεωρήσωμεν αὐτὰς τὰς

παραδόσεις, βεβαίως συγγένεια μεταξὺ Ἀχαιῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπῆρχεν ἐξάπαντος.

Οἱ δὲ *Ἐτεόκρητες* ἦσαν οἱ ἐτεοὶ Κρῆτες =γνήσιοι, αὐτόχθονες, ἰθαγενεῖς Κρῆτες, ἴσως Φοίνικες, ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι κατὰ Στράβ. I. p. 475. κατῴκουν πρὸς Μ. ἔχοντες πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Πραῖσον. Κατὰ τὸν **Mannert VIII,** 679 εἰς τούτους ἀνῆκον οἱ Κύδωνες, ἀπόδασμος αὐτῶν ὄντες. (πρβλ. Ὀδ. Γ, 292.). Οἱ δὲ Δωριεῖς κατὰ Διόδ. Δ, 60 μετενάστευσαν ὑπὸ τὸν Τέκταμον, υἱὸν τοῦ Δώρου ἐκ Θεσσαλίας, λεγόμενοι *τριχάϊκες* ἐκ τοῦ *τρίχα* ἢ ὡς τριχῇ διῃρημένοι, ἢ τρεῖς πόλεις οἰκοῦντες ἢ εἰς τρεῖς φυλὰς διῃρημένοι. (Ὑλεῖς, Δυμᾶνες Δυμαιῶται καὶ Πάμφυλοι) ἢ ἐν τρισὶ τῆς Ἑλλάδος τόποις οἰκοῦντες Εὐβοίᾳ, Κρήτῃ καὶ Πελοποννήσῳ· (κατ' Εὐστάθιον).

Κατ' ἄλλους ὡς τρεῖς λόφους ἐπὶ τῶν περικεφαλαιῶν των ἔχοντες (mit dreifachen Helmbusche) ὅθεν *πολεμικοὶ κατ'* Ἀπολλώνιον· ἄλλοι παράγουσιν παρὰ τὸ θρίξ, τριχὸς διὰ τὸ τριχίνους εἶναι τοὺς λόφους· ταύτην προτιμᾷ ὁ Στράβ. I, 475· οἱ δὲ Πελασγοὶ μετενάστευσαν ἐκ Θεσσαλίας ὑπὸ τὸν Κέρκαφον εἰς τὴν Κρήτην.—Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἐγένοντο ἀποικίαι Φοινίκων ἐμπόρων ἀρχαιότατα, ἔπειτα δὲ Μινυῶν καὶ Πελασγῶν ἐκ Πελοποννήσου κατὰ διαφόρους ἐποχάς· τὸ κυριώτερον ὅμως μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦν τὸ ἐξ Ἑλλάδος ἐλθὸν, ἀδιάφορον ἂν ἦναι Δωρικὸν ἢ ἄλλο, ἢ ἂν ἐνίκησε καὶ ὑπέταξε τὸ προϋπάρχον· ἡ ὁμοιότης τῆς κρητικῆς νομοθεσίας πρὸς τὴν τῆς Σπάρτης, ἥτις καὶ αὐτὴ λίαν ἀρχαία ἦν, καὶ οὐχὶ δεδανεισμένη, τὸ πλῆθος τῆς προφανῶς ἑλληνικῆς καταγωγῆς Ἀχαιῶν, Πελασγῶν καὶ Δωριέων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μεταναστευσάντων, δὶς δὲ καὶ τὸ προϋπάρχον καὶ ἡττημένον καὶ βαθμηδὸν ἐξελληνισθὲν ἐγχώριον στοιχεῖον, ἔδωκεν ἄλλως ἀφορμὴν εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν ἰδιωμάτων· διὸ καὶ διάφορα φαίνονται ἰδιώματα· ἄλλως δὲ ἑτερογενὲς ἐν Κρήτῃ δὲν βλέπει οὔτε ὁ **Schömann** οὔτε ὁ **Friedreichs** ἐν τῷ προμνημονευθέντι συγγράμματι **Die Realien in der Iliade und Odyssee** Σελ. 57 — 58· ὁ αὐτὸς Σελ. 54. λέγει, ὅτι οἱ Ἐτεόκρητες ἦσαν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι, ἀμφιβάλλει δὲ περὶ τῆς ἑλλ. αὐτῶν καταγωγῆς· ἴσως ἦσαν Σημῖται (Φοίνικες)· καὶ **Allgemeine Real Encycl.** Τόμ. 9. Σελ. 242· ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν ὅμως οὐδεμία τοιαύτη διάκρισις γίνεται ἐν τῷ Καταλόγῳ· οὔτε ἄλλοι μεταγενέστεροι ἱστορικοὶ καὶ συγγραφεῖς (ὁ Ἡρ. ἀναφέρει Α', 173, ὅτι καὶ αὐτὴν «εἶχον τὸ παλαιὸν πᾶσαν βάρβαροι») Προστεθείτωσαν ἐνταῦθα τὰ περὶ Κρήτης ἐκ τῆς Ἀχαϊκῆς περιόδου.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ῥόδῳ.

Ἐν Ῥόδῳ ἐθεράπευον μετὰ ζήλου καὶ ἐπιτυχίας τὰ γράμματα τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ὑπῆρξεν αὕτη ἡ ἑστία τῶν ἐπιστημῶν καὶ τρόπον τινὰ τὸ φυτώριον τῶν γραμμάτων. Ὅτε Πτολεμαῖος ὁ φιλάδελφος ἐζήτει πανταχόθεν βιβλία πρὸς αὔξησιν τῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἱδρυθείσης βιβλιοθήκης ἐκ Ῥόδου εὗρε τὰ πλεῖστα. Μετὰ ταῦτα, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν τοὺς Ἕλληνας, ἡ Ῥόδος, ὡς αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, εἵλκυσαν εἰς τὰ ἑαυτῆς σχολεῖα τοὺς πρωτίστους ἐν αὐτοῖς, ἀναγκάζουσα τοὺς Ῥωμαίους καὶ νικητὰς νὰ τιμῶσιν αὐτήν· διότι οἱ εὐγενεῖς τῶν Ῥωμαίων νέοι ἐφοίτων εἰς τὰ ἔξοχα ἐν αὐτῇ ῥητορικῆς σχολεῖα πρὸς ἐξάσκησιν τῶν ῥητορικῶν ἀγώνων. —

Ἡ περὶ τοὺς λόγους δεινότης τὰ μέγιστα ἐτιμᾶτο ἐν Ῥόδῳ, ἥτις εἶχε πολιτείαν ἀπηλλαγμένην πάσης ἐσωτερικῆς τυραννίας καὶ ἐξωτερικῆς δουλείας· διότι ἐν ταῖς καλῶς διῳκημέναις πόλεσιν ἰσχύουσι πάντοτε οἱ ὀρθῶς τε καὶ εὖ λέγοντες.

Ὅτε δ' ὁ Λίσχίνης ἦλθεν εἰς Ῥόδον, ἡ τῆς ῥητορικῆς σπουδὴ εἶχε μεγίστην τιμήν· ἐμύησε δὲ οὗτος τοὺς Ῥοδίους πάντα τὰ μυστήρια τῆς τέχνης, ἣν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον καταστήσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἐντελείας· θέλξας δὲ αὐτοὺς διὰ τῶν λαμπρῶν αὐτοσχεδίων λόγων διὰ τῆς καλῆς αὐτοῦ ἀπαγγελίας καὶ δια τῆς ἀναγνώσεως τῶν τοῦ Δημοσθένους λόγων, ἵδρυσεν αὐτοῦ σχολεῖον Ῥοδιακὸν κληθὲν ὅπερ κατέστη τὸ λαμπρότερον πάντων καὶ εἰς ὃ συνέρρεον ἄπειρον πλῆθος μαθητῶν.

Ἀναμφιβόλως τὸ ἀξίωμα καὶ τὰ διδάγματα τοῦ Αἰσχίνου συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ μεταβάλωσι τὸ ἐμφαντικόν ἐκεῖνο καὶ ὀγκῶδες τῆς ῥητορικῆς εἶδος, τὸ τὰ μάλιστα τιμώμενον ἐν Κνίδῳ, καὶ Ἁλικαρνασσῷ καὶ ἄλλαις τῆς Καρίας πόλεσι. Οὗτος διὰ τοῦ ἀνυπερβλήτου κωλύματος τοῦ ἀττικισμοῦ ἐκώλυσε τοῦτο τὸ εἶδος καὶ κατέστησε τὸν Ἀττικισμὸν ἴδιον τῆς Ῥόδου, ἔνθα ἡ τῆς ῥητορικῆς διδασκαλία διετέλεσεν ἀκμάζουσα μέχρι τοῦ πρώτου αἰῶνος τῆς ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Εἵλκυσε δὲ εἰς τὴν Ῥόδον τοὺς διασημοτέρους ῥήτορας τῶν ἐσχάτων τῆς ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας χρόνων τὸν Μάρκον Ἀντώνιον, τὸν Κικέρωνα, τὸν Καίσαρα, τὸν Βροῦτον καὶ ἄλλους, ὁ ῥήτωρ Ἀπολλώνιος Μόλων, οὗ τινος τὰ μαθήματα ἦσαν τότε τὰ μᾶλλον ἐπιζήτητα. Οὗτος ἦν ἐξ Ἀλαβάνδας τῆς Καρίας ἐδίδαξε δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς Ῥώμην καὶ ὅτε ἀποκατέστη ἐν Ῥόδῳ ἠκολούθησεν αὐτὸν ἐκεῖ ἡ τῶν

Ῥωμαίων νεολαία, τὸν δὲ χρόνον τῆς ἐν Ἑλλάδι διατριβῆς αὐτοῦ διένειμεν εἰς Ῥόδον καὶ εἰς Ἀθήνας. —

Μακροτάτης δὲ σπουδῆς ἤθελεν εἰσθαι τὸ ἀναζητεῖν πάσας τὰς μαρτυρίας περὶ τὴν φιλολογικὴν εὔκλειαν τῆς Ῥόδου καὶ τὸ διελθεῖν πάντας τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας, οὓς ἐγέννησεν εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὴν ἱστορίαν, τὴν ποίησιν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ῥητορικήν. Ὁ Μέρσιος ἀριθμεῖ περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα, ἐν οἷς τινων μὲν μόνον τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν, πλειόνων δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν συγγραμμάτων καὶ τὰ ἀντικείμενα περὶ ἃ ἰδίως ἠσχολήθησαν, ὀλίγιστοι δέ εἰσιν ὧν τὰ συγγράμματα διέσωσεν ὁ χρόνος ἢ ἡ μνήμη, περὶ ὧν ἔρχομαι φράσων.

Κλεόβουλος ὁ Εὐαγόρου Λίνδιος εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀκμάζων περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑβδόμου π. Χ. αἰῶνος. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ γινώσκομεν μόνον ἔκ τινων συντόμως διασωθέντων ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου. Ὁ Κλεόβουλος ἐπαιδεύθη τῇ Αἰγυπτιακῇ παιδείᾳ καὶ ἀνενέωσε τὸ ὑπὸ τοῦ Δαναοῦ ἱδρυθὲν ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, σώζεται δὲ ἐν Διογένει τῷ Λαερτίῳ ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Σόλωνα αὕτη·

Κλεόβουλος Σόλωνι.

Πολλοὶ μέν τινες εἰσιν ἑταῖροι καὶ οἶκος παντί· φαμὶ δ' ἐγὼν ποτνιωτάταν ἐσεῖσθαι Σόλωνι τὰν Λίνδον δημοκρατεομέναν, καὶ ἁ νᾶσος πελαγία· ἔνθα οἰκέοντι οὐδὲν δεινὸν ἐκ Πεισιστράτου. Καὶ τοὶ ἑταῖροι ἑκαστόθεν πάρ τοι βασοῦνται.—

Ὁ Κλεόβουλος ἐποίησεν ᾄσματα καὶ γρίφους εἰς ἔπη τρισχίλια· εἰς τοῦτον δὲ ἀποδίδεται τὸ ἑπόμενον αἴνιγμα.

« Εἷς μὲν εἶναι ὁ πατὴρ, δώδεκα δὲ οἱ υἱοί, ἕκαστος δὲ τούτων ἔχει τριάκοντα θυγατέρας, αἵτινες τὸ μὲν τοῦ σώματος ἔχουσι λευκὸν τὸ δὲ μέλαν, ἀθάνατοι δὲ οὖσαι ἀποθνήσκουσιν ἅπασαι. » Εἶναι δὲ ὁ *Ἐνιαυτός*.

Ἐκ δὲ τῶν ᾀσμάτων αὐτοῦ τινα δεικνύουσιν ὕψος νοὸς, μετριοφροσύνην μεγάλην καὶ δικαιοῦσιν ἀρκούντως τὴν ἐκ τῆς σοφίας εὔκλειαν αὐτοῦ. Τοιαῦτα εἰσι τά· Ἔχε γλῶσσαν εὔφημον. Φίλει τὴν ἀρετὴν, μίσει δὲ τὴν κακίαν. Φεῦγε τὴν ἀδικίαν. Κράτει τῶν ἐπιθυμιῶν. Βίᾳ μὴ πράττε μηδέν.

Διάλυε τὴν ἔχθραν. Μὴ ἔσο ὑπερήφανος, ὅταν εὐτυχῆς. Μὴ ταπεινοῦ, ὅταν δυστυχῆς. Μάνθανε ὑπομένειν γενναίως τὰς τῆς τύχης μεταβολάς. Συνεχῶς δὲ ἔλεγε. Πᾶν μέτρον ἄριστον.

Ἐτελεύτησε δὲ γέρων ζήσας 70 ἔτη καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἔγραψαν τὴν ἑπομένην ἐπιγραφήν.

Ἄνδρα σοφὸν Κλεόβουλον ἀποθίμενον κατα-
πενθεῖ
Ἥδε πάτρα Λίνδος πόντῳ ἀγαλλομένη. »

Κατέλιπε δὲ θυγατέρα Κλεοβουλίνην καλουμένην, ποιήτριαν ἑξαμέτρων αἰνιγμάτων.—

» Παναίτιος εἷς τῶν διασημοτέρων φιλοσόφων τῆς στωϊκῆς σχολῆς γεννηθεὶς ἐν Ῥόδῳ τῷ 190 π.Χ. ἐξ οἰκογενείας παραγαγούσης εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Ῥόδου πρυτάνεις καὶ ναυάρχους, ἤκουσε τοῦ στωϊκοῦ φιλοσόφου Ἀντιπάτρου τοῦ Ταρσέως· ἂν δὲ καὶ οἱ στωϊκοὶ μετὰ τυφλῆς ὑποχωρήσεως ἀπεδέχοντο πάντα τὰ παραγγέλματα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας Ζήνωνος, ὁ Παναίτιος ἀπέβαλεν ἀφόβως ὅσα δὲν ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ἐντελῶς ὡρισμένα. Ἕνεκα δὲ τοῦ μεγάλου πρὸς τὸ μανθάνειν ἔρωτος κατέλιπε τὴν Ῥόδον ὀλιγωρῶν τῶν τιμῶν καὶ ὠφελειῶν, εἰς ἃς προώριζεν αὐτὸν ἡ μεγάλη αὐτοῦ οἰκογένεια. Ὅθεν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα οἱ ἐξοχώτεροι ἄνδρες συνηθροίζοντο καὶ ἔνθα οἱ στωϊκοὶ εἶχον περίφημον σχολὴν, εἰς ἣν ἐφοίτησε προθύμως λαλήσας μετὰ ταῦτα περὶ τῆς λαμπρᾶς δόξης αὐτῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι θέλοντες νὰ ἀπολαύσωσιν αὐτὸν προσήνεγκον αὐτῷ τὴν πολιτείαν, ἐκεῖνος δὲ ἀποδοὺς αὐτοῖς χάριτας διὰ τοῦτο εἶπεν ὅτι « Ὁ σώφρων, κατὰ τὸν Προκλέα, ὀφείλει νὰ ἀρκῆται εἰς μίαν μόνον πατρίδα. » Ἡ τοῦ Παναιτίου φήμη ταχέως διεδόθη. Ἐπειδὴ δὲ ἀπό τινος χρόνου αἱ ἐπιστῆμαι εἶχον προοδεύσει θαυμασίως εἰς Ῥώμην, οἱ μεγάλοι ἐπεμελοῦντο αὐτῶν προθύμως καὶ οἱ ἐλθόντες εἰς τὰ πράγματα, εἴτε διὰ τὴν καταγωγὴν, εἴτε διὰ τὴν ἱκανότητα ἑαυτῶν ἐθεώρουν τιμὴν τὸ προΐστασθαι αὐτῶν μετὰ ζήλου, ὁ Παναίτιος ἦλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων νεολαία προθύμως προσῆλθεν εἰς τὰ μαθήματα αὐτοῦ. Ἐν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἦσαν ὁ Λέτιος καὶ ὁ Σκιπίων, αἱ δὲ μετὰ τοῦ δευτέρου σχέσεις τοῦ Παναιτίου ὠφέλησαν τοὺς Ῥοδίους, οἵτινες πολλάκις μετεχειρίσθησαν τὴν πίστιν τοῦ συμπολίτου ἑαυτῶν ἐπιτυχῶς.

Ἀγνοεῖται δὲ πότε ἀκριβῶς ἀπέθανεν. Ὁ Κικέρων λέγει ὅτι ἔζησε 38 ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ *περὶ καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου* συγγράμματος αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον πότε καὶ τοῦτο ἐδημοσιεύθη.

Τὸ περὶ καθήκοντος τοῦ ἀνθρώπου σύγγραμμα τοῦ Παναιτίου, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐπαίνων οὓς ποιεῖται περὶ αὐτοῦ ὁ Κικέρων καὶ ἐκ τοῦ χωρίου ὃ παρέλαβεν οὗτος καὶ προσέθηκεν εἰς τὸ ἑαυτοῦ σύγγραμμα, εἶναι ἀριστούργημα. Κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὸ περὶ τὰς λέξεις ξηρὸν καὶ ἀπότομον τῶν Στωϊκῶν, ὅπερ ἀπεδίωκε τοὺς ἀναγνώστας, καὶ ἐξέθηκε τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν εἰς γλῶσσαν καθαρὰν καὶ εὔληπτον καταστήσας οὕτω τὰ ἑαυτοῦ μαθήματα προσφιλῆ διὰ τὴν χάριν καὶ κομψότητα τῆς λέξεως.

Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν μαθητῶν τοῦ Παναιτίου, ὅστις

εἶχε κατασταθῆναι ἔνδοξον τὴν ἐν Ῥόδῳ στωϊκὴν σχολὴν, ἐπιφανέστερος ἦν Ποσειδώνιος ὁ Ἀπαμεὺς, φιλόσοφος, ἱστορικὸς, γεωγράφος, καὶ σοφὸς, ὅστις ἀποκατέστη εἰς Ῥόδον, διδάσκων μετ' ἐπιτυχίας τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὑπὸ πάντων θαυμαζόμενος.

Ὅτε ὁ Πομπήϊος ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς Ἀσίας νικητὴς τοῦ Μιθριδάτου ἦλθεν εἰς Ῥόδον, περιεποιήθη αὐτὸν μετὰ τῶν μεγαλειτέρων τιμῶν, ἦλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀλλ' ἰδὼν αὐτὸν ὑπὸ δεινῆς ἀρθρίτιδος πάσχοντα εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἠγανάκτει μὴ δυνάμενος νὰ συνδιαλεχθῇ καὶ ἀκούσῃ αὐτόν. Ὁ δὲ Ποσειδώνιος· δὲν θέλω ἐπιτρέψει, εἶπεν, ὥστε ἡ ἀλγηδὼν τοῦ σώματος, ἔστω ὁσωδήποτε ἰσχυρὰ, νὰ κατορθώσῃ τὸ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμὲ ἀνωφελῶς οὕτω μέγας ἀνὴρ, καὶ εὐθὺς ἐλάλησεν ἐμβριθῶς καὶ διεξοδικῶς περὶ αὐτοῦ τούτου, ὅτι οὐδὲν εἶναι καλὸν εἰμὴ τὸ ἀγαθὸν· διακοπτόμενος δὲ ὑπὸ σφοδροτάτων πόνων ἔλεγεν, Οὐδὲν πράττεις ὦ ἀλγηδών· ἂν καὶ ἦσαι ἀφόρητος οὐδέποτε ὅμως θέλω εἰπεῖ ὅτι εἶσαι κακόν.—

Ἡ Ῥόδος παρήγαγε καὶ ποιητάς. Παραλείπομεν τὸν Ὅμηρον, ὃν οἰκειοποιεῖται, καὶ τὸν Ἀριστοφάνη, περὶ οὗ λέγεται μὲν ὅτι ἐγεννήθη ἐν Καμείρῳ ἢ ἐν Λίνδῳ, ἐκτήσαντο ὅμως τὴν δόξαν αὐτοῦ αἱ Ἀθῆναι, τὸν Πείσανδρον καὶ πολλοὺς ἄλλους. Ὁ Τιμοκρέων ὅμως εἶναι γνωστότερος ἐκ τῶν ἑξῆς τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ βίῳ τοῦ Θεμιστοκλέους.

« Τιμοκρέων δ' ὁ Ῥόδιος μελοποιὸς πικρότερον καθάπτεται ἐν ᾄσματι τοῦ Θεμιστοκλέους· ὡς ἄλλους μὲν ἐπὶ χρήμασι φυγάδας διαπραξαμένου κατελθεῖν, αὐτὸν δὲ ξένον ὄντα καὶ φίλον προεμένου δι' ἀργύριον· λέγει δ' οὕτως·

» *Ἀλλ' εἰ τύ γε Παυσανίαν ἢ καὶ τύ γε Ξάνθιππον αἰνεῖς, ἢ τύ γε Λευτυχίδαν,*
Ἐγὼ δ' Ἀριστείδαν ἐπαινέω, ἄνδρα ἱερᾶν ἀπ' Ἀθηνῶν ἐλθεῖν ἕνα λῷστον.
Ἐπεὶ δὲ Θεμιστοκλῆα ἤχθαρε λατὼ, ψεύσταν, ἄδικον, προδότην, ὃς Τίμοκρέοντα ξεῖνον ἐόντα,
Ἀργυρίοισι σκυβαλικοῖσι πεισθεὶς οὐ κατᾶγεν εἰς πατρίδα Ἰάλυσσον.
Λαβὼν τρὶ' ἀργυρίου τάλαντ' ἔβα πλέον εἰς ὄλεθρον,
Τοὺς μὲν κατάγων ἀδίκως, τοὺς δ' ἐκδιώκων τοὺς δὲ καίνων,
Ἀργυρίων ὑπόπλεως. Ἰσθμοῖ δ' ἐπανδόκευε γελοίως ψυχρὰ κρέα παρέχων.
Οἱ δ' ἤσθιον κ' ἠύχοντο μὴ ὥραν Θεμιστοκλέους γενέσθαι.

« Πολὺ δ' ἀσελγεστέρα καὶ ἀναπεπταμένη μᾶλλον εἰς τὸν Θεμιστοκλέα κέχρηται βλασφημίᾳ μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ καὶ τὴν καταδίκην, ᾄσμα ποιήσας οὗ ἔστιν ἀρχή.

Μοῦσα τοῦδε τοῦ μέλεος, κλέος ἀν' Ἕλλανας τίθει, ὡς ἐοικὸς καὶ δίκαιον.

« Λέγεται δ' ὁ Τιμοκρέων ἐπὶ μηδισμῷ φυγεῖν συγκαταψηφισαμένου τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὡς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς αἰτίαν ἔσχε μηδίζειν ταῦτ' ἐποίησε πρὸς αὐτόν·

» *Οὐκ ἄρα Τιμοκρέων μοῦνος Μήδοισιν ὅρκια τέμνει·*
Ἀλλ' ἐστί κ' ἄλλοι δὴ πονηροὶ, οὐκ' ἐγὼ μόνα κόλουρις,
Ἐστὶ καὶ ἄλλαι ἀλλώπεκες. »

Ἡ ποίησις αὐτοῦ, λέγει ὁ Πιερρὸν, καί τοι τραχεῖα καὶ φορτικὴ, οὔτε ποιητικοῦ πνεύματος, οὔτε εὐφυΐας ζερεῖται, ἐκ τῶν δικασθέντων ἀποσπασμάτων.

Σώζεται ἔτι ἐν ὅλον ποίημα ποιητοῦ Ῥοδίου τὰ Ἀργοναυτικὰ τοῦ Ἀπολλωνίου. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐμαθήτευσε δὲ παρὰ τῷ Καλλιμάχῳ. Κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐδημοσίευσε τὸ περὶ τῆς τῶν Ἀργοναυτῶν ἐκστρατείας ποίημα δι' ὅπερ ὁ Καλλίμαχος κατεδίωξε καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ φοβούμενος μὴ ἡ φήμη αὐτοῦ ἐπισκοτίσῃ τὴν ἑαυτοῦ· ἐλθὼν δὲ εἰς Ῥόδον καὶ πολιτογραφηθεὶς ἐδίδασκε τὴν ῥητορικὴν καὶ γραμματικὴν διορθώσας καὶ καταστήσας τὰ Ἀργοναυτικὰ, ὡς νῦν σώζονται. Ἀνακληθεὶς δὲ ὕστερον εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατέστη περιώνυμος. Ἀπέθανε δὲ ἐννενηκοντοῦτις τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Β'. μ. Χ. αἰῶνος.

Τὰ Ἀργοναυτικὰ τοῦ Ἀπολλωνίου εἰσὶν ἀριστούργημα τῆς Ἀλεξανδρινῆς φιλολογίας. Οὗτος καταχρᾶται ὀλίγον τὸ μυθολογικὸν, διηγεῖται εὐάρεστα, εὑρίσκει ἐνίοτε ἁρμοδιωτάτας εἰκόνας, ἀλλ' ἡ ποίησις αὐτοῦ στερεῖται ζωῆς καὶ ἰσχύος καὶ ἐν γένει ἀνήκει εἰς τὸ ψυχρὸν εἶδος.— Περὶ δὲ τοῦ Ἀλεξανδρίδου, τοῦ Ἀνθέου, τοῦ Ἀντιφάνους, καὶ ἄλλων ποιητῶν Ῥοδίων, ὧν μόνον τὸ ὄνομα σώζεται, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν· οὔτε περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀπείρων ἱστορικῶν τῆς νήσου ταύτης οἵτινες ἀπαντῶνται εἰς διαφόρους συγγραφεῖς καὶ ὧν τὰ συγγράμματα ἐξηφάνισεν ὁ χρόνος.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

Λυπηρότατον εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἡ πόλις ἡ τοσούτῳ κατὰ τὴν παιδείαν ἀκμάσασα καὶ τοσαῦτα σχολεῖα κτησαμένη νὰ εὑρίσκηται σήμερον ἐν μεγίστῃ ἀπαιδευσίᾳ, στερουμένη καὶ ἑνὸς ἁπλοῦ σχολείου, ἑνὸς διδασκάλου. Καί τινες μὲν τῶν δυναμένων ἐκπαιδεύειν τὰ ἑαυτῶν τέκνα, κατανοήσαντες τὸ μέγεθος τῆς ἀπαιδευσίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης δυστυχίας, πρόσθες δὲ καὶ αἶσχος, ὅτι ἀπόγονοι ὄντες προγόνων φίλων τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἀμελοῦσιν αὐτῶν, ἤρξαντο ἐκπέμπειν αὐτὰ οἱ μὲν εἰς Ἀθήνας, οἱ δ' ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, πάντες δὲ σχεδὸν καταβάλλουσι μεγάλας προσπαθείας πρὸς σύστασιν σχολείων, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἐγένετο. Ἡ δὲ τοῦ ἀσφαλοῦς τούτου ἔργου ἀναβολὴ ἐπαυξάνει ὁσημέραι τὸ σκότος. Διότι ἡ νεολαία, οὖσα ἄπορος κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ μὴ ἔχουσα πῶς νὰ ἐκπαιδευθῇ καταφεύγει εἰς τὰς βαναύσους τέχνας. Καὶ ἡ πόλις ἥτις τὸ πάλαι ἦν πλήθουσα λογίων καὶ καλλιτεχνῶν πλήθει σήμερον ἐκ τοῦ ἐναντίου.

Ἐπιμελούμενοι λοιπὸν τῆς νεολαίας καὶ μάλιστα τῆς ἀπορούσης, ἥτις καὶ σιωπῶσα διαμαρτύρεται πρὸς τὸν Ὕψιστον κατὰ τῶν αἰτίων τοῦ σκότους κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, συζήσατε, ὦ φίλοι πατριῶται, σχολεῖα, ἔστωσαν καὶ μικρὰ πρὸς τὸ παρὸν καὶ ἐπιμελήθητε ὅπως τῷ χρόνῳ αὐξηθῶσιν ἵνα μὴ οἰκτειρώμεθα καὶ καταγελώμεθα εὐλόγως ὑπὸ τῶν γινωσκόντων τὴν προτέραν τῆς πόλεως ἡμῶν μακαριότητα καὶ τὴν νῦν . . . . .— Δὲν εἶναι δὲ πρέπον νὰ ἀνεχώμεθα νὰ ἦναι ἡ πόλις ἡμῶν νῦν ὑποδεεστέρα ἄλλων, ὧν τὸ πάλαι ἦν ὑπερτέρα.

Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι καὶ ὁ νῦν Ἅγιος Ῥόδου, ὅστις, ὡς λέγεται, φαίνεται φιλομουσότατος, συνενώσας τὴν ἑαυτοῦ προθυμίαν μετὰ τῆς τῶν πολιτῶν καὶ ἀποδιώξας πᾶν τυχὸν ἐμπόδιον, θέλει κρίνει ἄξιον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ νὰ γίνῃ ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν γραμμάτων μεταβολή. Ἀναμφιβόλως δὲ καὶ οἱ ἀποδημοῦντες πατριῶται καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες φιλόμουσοι ξένοι καὶ δι' αὐτῶν ἄλλοι φιλανθρώπων αἰσθημάτων θέλουσι συνδράμει τὸ ἔργον.

Ἡ δὲ σύστασις ἐν Ῥόδῳ ἡμιγυμνασίου τοὐλάχιστον θέλει τὰ μέγιστα ὠφελήσει καὶ τοὺς Ῥοδίους καὶ πολλοὺς ἴσως τῶν πέριξ νήσων, οἵτινες διὰ τὸ πλησιέστερον, τὸ ὀλιγοδάπανον καὶ τὸ ὡρεῖον καὶ ὑγιεινὸν κλίμα θέλουσι προτιμᾷ τὴν Ῥόδον καὶ αὐτῶν τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν σπουδῶν αὐτῶν.

Ὁσαύτως δὲ εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἡ σύστασις σχολείου πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν νεανίδων, πρὸς ἣν προτρέπων καὶ ὁ σοφὸς Κλεόβουλος, ἔλεγεν εἰς τοὺς πατριώτας αὐτοῦ νὰ νυμφεύωσι τὰς ἑαυτῶν θυγατέρας παρθένους μὲν τὴν ἡλικίαν, γυναῖκας δὲ τὸν νοῦν.

Καὶ τὸ νὰ προτρέψωσι δὲ οἱ ἁρμόδιοι τινὰ τῶν χωρίων νὰ συστήσωσιν ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα, ἅτινα καὶ προθυμίαν ἔχουσι καὶ χρημάτων εὐποροῦσιν, οἷα ἡ Λίνδος, ἡ Μαλὼν, αἱ Φάναι καὶ εἴ τι ἄλλο, θέλει συντελέσει τὰ μάλιστα εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων.—

Εὔχομαι ὅπως τάχιστα ἀκούσω τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν, δι' ἣν καὶ μόνην μετέφρασα τὴν ἄνω περὶ τῶν γραμμάτων ἱστορίαν τῆς πατρίδος μου, ἵνα, μαθόντες περὶ αὐτῶν καὶ οἱ ἀγνοοῦντες, συντελέσωσι προθυμότερον· καὶ θέλω λογίζεσθαι εὐτυχὴς ἐὰν δὲν ἐματαιοπράγησα.

Δ. ΒΕΝΕΤΟΚΛΗΣ.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΣΤΩΝ

Ἐν Αὐγούστῃ.

Α'. Τμῆμα Φιλολογικὸν (Γενικὴ Συνέλευσις).

Τὴν 24ην Σεπτεμβρίου Ν. Ἑ. συνῆλθον, ὡς κατὰ τὸ ἀπιὸν ἔτος ἐν Φραγκφούρτῃ ἀπεφάσισαν, ἐν Αὐγούστῃ τῆς Βαυαρίας οἱ φιλόλογοι καὶ γλωσσεπιστήμονες τῆς Γερμανίας, ἵνα κατὰ τὸ ἐπαινετὸν αὐτῶν ἔθος βουλευθῶσι καὶ αὖθις ἀπὸ κοινοῦ περὶ διαφόρων τῆς ἐπιστήμης ζητημάτων καὶ εἰςαγάγωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τὸ ὑπὸ πολλῶν συζητηθὲν καὶ ἐγκριθὲν ὡς ὠφέλιμον.—Λοιπὸν ὁ ἐν τῇ περυσινῇ συνόδῳ ἐκλεχθεὶς πρόεδρος τῆς ἐνεστώσης γυμνασιάρχης τῆς Αὐγούστης *Μέτζγερ* δεξιωσάμενος, ὡς εἰκὸς, τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ συναγμένους λογίους, εἰς 250 ἀριθμουμένους, ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς συνελεύσεως διὰ λόγου στραφέντος εἰς τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς Αὐγούστης ἐν γένει, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς περὶ τὴν φιλολογίαν σπουδὰς αὐτῆς. Κατ' ἐξοχὴν δ' ἐξιστόρησε τὸν βίον καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὀνομαστοῦ φιλολόγου τῆς Αὐγούστης *Ἱερωνύμου Οὐόλφιου*, ἀκμάσαντος κατὰ τὴν 16ην ἑκατονταετηρίδα, περὶ οὗ καὶ ἰδιαιτέραν πραγματείαν ἐφιλοπόνησεν ὁ αὐτὸς λόγιος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν **Memoria Hieronymi Wolfii**, λατινιστί. Τὸν δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἱερώνυμον Οὐόλφιον μόνον ἡ ἔκδοσις τοῦ Δημοσθένους, Αἰσχίνου καὶ Ἰσοκράτους ἀρκοῦσι νὰ συγκαταλέξωσι τοῖς φιλολόγοις. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ λόγου προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν γραμματέων, ἀποπερατωθείσης οὕτω τῆς πρώτης συνεδριάσεως.

Κατὰ δὲ *τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς συνελεύσεως*, ἀφ' οὗ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γοτίγγης *ἐκ Λέϊτσιγ* παρεκάλεσε τὴν συνέλευσιν ὅπως πάντα τὰ φιλολογικὰ ἄρθρα τὰ ἐν ἐφημερίσι δημοσιευόμενα ἀποστέλλωνται, ἢ ἐν περιλήψει, ἢ ἐν ἀντιτύποις εἰς τὴν διεύθυνσιν *τοῦ Φιλολόγου*, ἤρξαντο παρευθὺς αἱ ἀγορεύσεις. Καὶ πρῶτος μὲν ἀναστὰς ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἄλλῃ Ὀρφανοτροφείου δόκτωρ *Ἐκστεῖνος* ἐχαρακτήρισε λίαν εὐγλώττως τὸν ἐσχάτως ἐν Γόθᾳ τελευτήσαντα τὸν βίον φιλόλογον *Φριδερίκον Ῥώστ*. Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Καθηγητὴς τοῦ ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστημίου *Δισχενδόρφ* ἀνέγνω λίαν ἐνδιαφέρουσαν διατριβὴν περὶ τοῦ *Σι-*

ναϊτικοῦ *Κώδηκος* (Codex Sinaiticus), τασσομένου κατ' αὐτὸν εἰς τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος. Πάνυ δὲ σαφῶς πραγματευθεὶς τὰ τῆς ἀξίας καὶ ἐποχῆς τοῦ εἰρημένου κώδηκος, καὶ δέκα ἀποδείξεις περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ μνημονεύσας ἐπέδειξεν αὐτὸν ἔπειτα πᾶσι τοῖς παροῦσιν. Ἀναντιῤῥήτως δὲ ὁ κώδηξ οὗτος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Δισχενδόρφ τάσσεται εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους τῶν ὑπαρχόντων χειρογράφων, καὶ παλαιογραφικῶς καὶ κριτικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι τὰ μάλιστα σπουδαῖος διὰ τὴν Νέαν Διαθήκην. — Τὸ δὲ κοινὸν συμπόσιον συνωδεύθη ταῖς συνήθεσι προπόσεσι. Μετὰ ταῦτα προσεκλήθησαν παρὰ τῆς ἐπιτροπίου διοικήσεως πάντα τὰ μέλη τῆς συνελεύσεως εἰς τὸ θέατρον, ἐν ᾧ ἐπιτυχῶς παρεστάθη τὸ τέλος τῶν Οἰνσταουφενιδῶν.

Τὴν *δὲ τρίτην ἡμέραν τῆς συνελεύσεως* ὁ τοῦ ἐν Ζυρίχῃ πανεπιστημίου Καθηγητὴς *Κοίγ.λυ* ἀπήγγειλε πραγματείαν *περὶ τῆς συναρμολογήσεως καὶ τῶν συστατικῶν μερῶν τῆς Ὀδυσσείας*, κατά τε ὕλην καὶ εἶδος ἐπ' ἴσης εὐφυᾶ καὶ δραματικῇ ζωηρότητι κεκοσμημένην. Οἱ πολυάριθμοι ἀκροαταὶ τόσον οἱ ὁμοφωνήσαντες τῷ θέματι τοῦ ἀγορεύσαντος, ὅσον καὶ οἱ διαφωνήσαντες, συνηρπάγησαν ὑπὸ θαυμασμοῦ. Καθ'ὅλου δὲ ἐπαινετὸς ὑπῆρξεν ὁ ὑπὸ τοῦ ἐκ Μονάχου δόκτωρος *Θωμᾶ χαρακτηρισμὸς τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Φαλμερέθερ*, ὅστις ἐν Αὐγούστῃ πρῶτον ἤρξατο τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος. Ῥητέον δὲ, ὅτι ὁ προμνησθεὶς Θωμᾶς εἶναι ὁ ἐκδότης τῶν καταλειφθέντων συγγραμμάτων τοῦ Φαλμερέθερ. Μετ' αὐτὸν ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου δόκτωρ *Οὐόλφιος* ἐλάλησε *περὶ τοῦ Δελφικοῦ Μαρτείου*. Τοῦτον διεδέχθη ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας δόκτωρ *Ὀθέρβεκ* ἐξετάσας *τὴν σχέσιν τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας*. Ὁ δὲ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Τυβίγγῃ πανεπιστημίου δόκτωρος Βουρσιὰν λόγος *περὶ ἀρχαιολογικῆς κριτικῆς καὶ ἑρμηνευτικῆς* ἐκίνησεν, ὡς εἰκὸς, τὸ διάφορον μᾶλλον τῶν εἰδικῶς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων.—

Τὴν δὲ *τετάρτην καὶ τελευταίαν ἡμέραν τῆς συνελεύσεως* ὁ δόκτωρ *ἐκ Λούτζω* ἀνέγνω πραγματείαν περὶ τοῦ *Βαρβερωτείου Σιλήνοῦ*, ἐφελκύσας διαφερόντως *τὴν* προσοχὴν τῶν ἀκροωμένων. Πρὸς δὲ τοὺς συζητήσαντας τὴν περὶ τοῦ εἰρημένου καλλιτεχνήματος γνώμην τοῦ ἀγορεύσαντος, τὰ μάλιστα πρὸ τὸν Σχόρου, ἀνάγοντας τὸ ἔργον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Σκόπα, ἀπήντησεν ἐκεῖνος, ὅτι μᾶλλον κλίνει νὰ θέσῃ αὐτὸ καὶ πέραν τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἤτοι περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Λυγούστου καὶ Νέρωνος.— Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ἠγόρευσεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου τῆς Σαλσβούργης δόκτωρ *Βειλ* ὑπόθεσιν λαβὼν *τὸν περὶ ψυχῆς ὁρισμὸν* τοῦ Ἀριστοτέλους. Μετ' αὐτὸν ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Κέλνῃ Γυμνασίου *Δύνστερ* ὡμίλησε *περὶ τῶν σταθερῶν ἐπιθέτων τοῦ Ὁμήρου* καὶ ὁ ἐκ Μονάχου δόκτωρ *Γλὺκ* περὶ τῆς λέξεως « Ambactus. » — Μετὰ δὲ *ταῦτα ὡρίσθη ὁμοφώνως ὡς τόπος τῆς συνελεύσεως διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος τὸ Μεῖσεν τῆς Σαξωνίας.*

Β'. Τμῆμα Ἀνατολιστῶν καὶ Ἑρμανιστῶν
(Μερικὴ Συνέλευσις).—

Ἡ ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τοῦ τμήματος τούτου προεδρεία ἀνετέθη τῷ Καθηγητῇ τοῦ ἐν Μονάχῳ πανεπιστημίου *Μύχ.λερ* καὶ τῷ τοῦ Γυμνασίου τῆς Οὔλμης *Ἄσσ.λερ*. Ἀσμένως δὲ παρετηρήθη, ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ σύνοδος τῶν Ἀνατολιστῶν συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν κορυφαίων γλωσσεπιστημόνων. Ἀμέσως λοιπὸν μετὰ τὰς ἀρχαιρεσίας ἀνεγνώσθη στατιστικὴ *ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς γερμανικῆς ἑταιρίας τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν*, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἄλλῃ πανεπιστημίου *Ἀρνάλδου*, ἐξ ἧς κατεδείχθη, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιτίμων μελῶν ἀναβαίνει εἰς 44, ὁ τῶν ἀντεπιστελλόντων εἰς 30, καὶ ὁ τῶν τακτικῶν εἰς 340 (πρότερον 333). Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐν κτήσει τῆς ἑταιρίας βιβλίων συμποσοῦται εἰς 2456, καὶ ὁ τῶν χειρογράφων καὶ νομισμάτων εἰς 297. Ἡ δὲ ἔκθεσις τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστημίου *Βροκχάους*, ἑνὸς τῶν συντακτῶν τῶν δι' ἀνατολικὰς γλώσσας περιοδικῶν, κατέδειξεν, ὅτι αἱ ὑπὸ τῆς ἑταιρίας ἐκδιδόμεναι διατριβαὶ βαίνουσιν ἀπροσκόπτως ἐπὶ τὰ πρόσω ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης. Τούτων δὲ πάντων καλῶς ἐχόντων ἡ ἑταιρία, προσέθηκεν ὁ γραμματεὺς, δαψιλῶς προστατεύεται καὶ δωροφορεῖται παρὰ πολλῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων, οἷον ἡ βασιλ. Κυβέρνησις τῆς Σαξωνίας ἐπηύξησε τὴν εἰς τὴν ἑταιρίαν προσφοράν της εἰς 300 τάλληρα· ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τῆς Αὐστρίας χορηγεῖ τῇ ἑταιρίᾳ ἀνὰ 500 φιωρίνια ἀπὸ τοῦ 1861—1863. Ὁ δὲ ἐν Ῥωσσίᾳ σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας *ἐξ Ἑρμάννου* ἀφιέρωσε τὸ σύγγραμα αὐτοῦ *Τιμουδσχὶν ὁ Ἀτρόμητος* εἰς ὄρελος τῆς ἑταιρίας.

Μετέπειτα ὁ διάκονος δόκτωρ *Ὀσιάνδερ* ἐκ Βυρτεμβέργης ὡμίλησε *περὶ ἀραβικῶν ἐπιγραφῶν* ἀνευρεθεισῶν ἐν Ἀδένῳ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Ὁ λόγος τοῦ ἀραβιστοῦ τούτου περὶ τῶν ἐκ τῆς δυτικομεσημβρινῆς Ἀραβίας ὁρμωμένων ἐπιγραφῶν (37 τὸν ἀριθμὸν) πάνυ σπουδαίων διά τε τὴν ἱστορίαν καὶ γλῶσσαν, ἔτυχε τῆς προσηκούσης ἐκτιμήσεως. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς συνεδριάσεσι τῶν Ἀνατολιστῶν μέχρι τοῦ τέλους τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν φιλολόγων ἐλάλησαν οἱ ἑξῆς· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Κλαγεμφοὺρτ Γυμνασίου *περὶ ἐτρουσκικῶν ἐπιγραφῶν*· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βασιλίᾳ πανεπιστημίου δόκτωρ *Σταίλελιν* ἠγόρευσε διὰ πλείστης εὐφραδείας *περὶ τῶν πολέμων τοῦ Δαυΐδ*· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βιέννῃ Πανεπιστημίου *Βάρθ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀραβικῆς γραφῆς*· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἐρλάγγῃ πανεπιστημίου *Δελίτζχιος περὶ τῆς ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐν χρήσει ἐρυθρᾶς ἕλης*· ὁ ἐκ Παρισίων καθηγητὴς *Ὄππερτ περὶ νέων ἀνακαλύψεων ἐν τῇ ἀσσυριακῇ ἱστορίᾳ*· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Λειψίᾳ πανεπιστημίου *Φλείσγερ* περὶ τῶν ἐν Συρίᾳ Ἡμι-Ευρωπαίων ἀρυσθεὶς τὴν ὕλην ἐκ τῆς ἐν Βηρυτῷ ἐκδιδομένης ἀραβικῆς ἐφημερίδος· *ὁ ἐκ Σχ.λέγτα* περὶ τῶν *ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύρων*. Ὁ δὲ καθηγητὴς *Λάουθ* ἀνέγνω λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἑρμηνείαν *αἰγυπτιακῆς ἐπιγραφῆς* ὑπαρχούσης ἐπὶ ἀναγλύφου τῆς ἐν Μονάχῳ Γλυπτοθήκης καὶ ὁρμωμένης ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐξόδου.

Ἐν *δὲ τῷ τμήματι τῶν Γερμανιστῶν* εἶχε τὴν προεδρείαν ὁ *Βακερνάγελ*. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ δόκτωρ *ἐκ Ῥάουμερ* ἐπραγματεύθη τὴν *σχέσιν τῆς γραπτῆς γλώσσης* πρὸς τὰς διαλέκτους, ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Ῥοστόκῃ Πανεπιστημίου Βάρσθιος ἀπήγγειλε λόγον διεξοδικὸν περὶ τοῦ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ζωηρῶς πάλιν ἀναφυέντος ζητήματος « ἂν τὰ ποιήματα *Νειβελούγγεν εἶναι ἔργον ἑνὸς ποιητοῦ ἐπεξεργασθέντος τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας μύθους καὶ τὰ ἄσματα, ἢ πλειόνων*. Ὁ δὲ προεδρεύων Βακερνάγελ συνεφώνησε καθ' ὅλου τῇ τοῦ *Λαχμάννου περὶ γενέσεως τῶν Νειβελούγγεν* ἐπόψει.

Γ'. Τμῆμα Παιδαγωγικόν.
(Μερικὴ Συνέλευσις).

Ὁ ἐν τῇ συνελεύσει τῶν φιλολόγων μνημονευθεὶς *Ἐκστεῖνος* προΐστατο τῶν συνεδριάσεων τοῦ *παιδαγωγικοῦ τμήματος*, αἵτινες συνεκροτοῦντο πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως. Ἐν ταύταις λοιπὸν ταῖς συνεδριάσεσι μετὰ καὶ ἄλλων θεμάτων συνεζητήθη τῇ προτάσει τοῦ τῆς Σαλσβούργης γυμνασιακοῦ διδασκάλου *Βειλχάβερ* καὶ *τὸ ζήτημα τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος ὡς πρώτου ἀναγνώσματος ἐκ τῆς λατινικῆς*, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν παρευρεθέντων ἐγνωμάτευσαν *ν' ἄρχηται ἡ ἀκουδὴ τῆς λατινικῆς ἀπὸ τοῦ Νέπωτος*. Ἕτερον δὲ ζήτημα ἀνεκινήθη ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Γυμνασίῳ τοῦ Ἀννόβερ καθηγητοῦ Μύλλερ *περὶ ποιῶν τῶν μαθητῶν, μάλιστα ἂν πρέπει νὰ γίνωνται σωματικαὶ τιμωρίαι*, καὶ ἡ συνέλευσις δὲν ἔκρινεν ἀνάξιον συζητήσεως τὸ μέτρον τοῦτο, παρετήρησεν ὅμως, ὅτι αἱ τὸ σῶμα ἀφορῶσαι τιμωρίαι πρέπει νὰ ἐκτελῶνται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐν ἁρμοδίᾳ στιγμῇ καὶ νὰ περιορίζωνται μόνον εἰς νεωτάτους τὴν ἡλικίαν μαθητάς.

Ἐν τέλει δὲ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν φιλολόγων ὁ γυμνασιάρχης τοῦ ἐν Φραγκφούρτῃ Γυμνασίου Κλάουσεν ἐξέφρασεν ἐξ ὀνόματος πάντων τῶν μελῶν τὰς προσηκούσας εὐχαριστίας τῷ προεδρείῳ καὶ τοῖς γραμματεῦσι τῆς συνελεύσεως καὶ ταῖς ἀρχαῖς τῆς Αὐγούστης διὰ τὴν φιλικὴν ὑποδοχὴν, ἧς ἔτυχον, περάνας τὸν λόγον μετ' ἀνευφημιῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως τῆς Αὐγούστης παρὰ πάντων τῶν παρόντων λίαν ζωηρῶς καὶ ἐγκαρδίως ἐπαναληφθεισῶν.

Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου.

Ν. ΠΕΤΡΗΣ.

ΠΟΛΕΜΙΚΑ.

Πάντες ἐνθυμοῦνται βεβαίως (διότι ἄτοπον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν τὸ ἐναντίον) πάντες ἐνθυμοῦνται τὴν περίφημον ἑλέπολιν τοῦ ἐκπορθήσαντος τὴν Κωνσταντινούπολιν Μωάμεθ τοῦ Β'. Τοῦ τηλεβόλου ἐκείνου αἱ λίθινοι σφαῖραι εἶχον περιφέρειαν ἑκτὸς σπιθαμῶν, καὶ βάρος δώδεκα στατήρων ἤτοι 4450 λιτρῶν κατὰ τὸν Μόρτμαννον (*). Πρὸς χρῆσιν καὶ μετακόμισιν ἐκείνου ἦσαν ἀναγκαῖοι 700 περίπου ἄνδρες καὶ 50 βοῶν ζεύγη· φαίνεται δὲ ὅτι ὅτι πρὶν ἢ πυροβολήσωσι δι' αὐτοῦ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ προειδοποιήσωσι τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ, ἵνα μὴ φοβηθῶσι καὶ πάθωσιν . . . . ὑπὸ φόβου. Λέγεται δὲ τὸ τηλεβόλον τοῦτο τὸ μέγιστον ὅσων ποτ' ἀνέφερεν ἡ ἱστορία.

Ἀλλ' ἰδοὺ τὴν σήμερον ὁ πολλὰ θαυμάσια παρασχὼν ἡμῖν ἐμφύλιος τῆς Ἀμερικῆς πόλεμος, ἰδοὺ πάλιν παράγει καὶ νέα καταστροφῆς προϊόντα, ἑλεπόλεις πολλῷ μεγαλειτέρας τῆς τοῦ *κραταιοτάτου* Μωάμεθ, τοῦ διὰ μόνον τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν πολιορκουμένων ἰσχύσαντος. Αἱ σημεριναὶ ἑλεπόλεις εἶναι, ὡς λέγουσιν ἐν Ἀμερικῇ, μεγέθους 13 inch, ἤτοι 13 δακτύλων, ἤτοι 33 ἑκατοστῶν μέτρου περίπου. Τὸ βάρος τοῦ ἐν τῇ παρακειμένῃ εἰκόνι παριστωμένου εἶναι 17,000 λιβρῶν ἄνευ τοῦ ὑποστάτου. Ἀλλὰ μόνον ἑπτὰ καὶ ὄχι ἑπτακόσιοι ἄνθρωποι ἀπαιτοῦνται πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐκ τῶν ἑπτακοσίων τοῦ Μωάμεθ, οἱ μὲν 693 οὐδόλως διέφερον τῶν πεντήκοντα ζευγῶν βοῶν, μόνοι δὲ οἱ ἑπτὰ εἶχον κατά τι ἀνωτέραν διανοητικὴν δύναμιν. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ τελευταῖαι αὗται ἑλεπόλεις μόνον εἰς πολιορκίας εἰσὶ χρήσιμοι διότι χρήζουσιν ἀληθῶς κτιρίων ὅπως στηθῶσιν. Δὲν λέγουσιν ὅ-

(*) Ἴδε τὰ περὶ τοῦ τηλεβόλου τούτου ἐν τῇ μεταφράσει τῆς πραγματείας τοῦ Μορτμάννου· Πανδ. τόμ. Γ'. Σελ. 112 στήλ. β'.

μως αἱ ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες ἂν οἱ Ἀμερικανοί, μιμούμενοι τοὺς Ὀθωμανοὺς, ζητῶσι πρῶτον τὴν ἄδειαν τῶν περιοίκων ὅπως πυροβολήσωσι κατὰ τῶν πόλεων. Ἡ εὐγενὴς αὕτη προσφορὰ δὲν ἤθελε βεβαίως συντελέσει πολὺ εἰς τὴν ταχεῖαν ἅλωσιν τῶν πόλεων.

Παρετηρήσαμεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας ὅτι πολὺ ὡμίλησαν περὶ τῶν θωρακωτῶν πλοίων· εἰκότως· διότι παντὸς Ἕλληνος ἡ καρδία εἶναι ναυτική. Εἴδομεν ἰδίως πολὺν λόγον γενόμενον ἐν ταῖς αὐταῖς ἐφημερίσι περὶ τῆς μεταξὺ τῆς κανονοφόρου—*Ἀρκανσὰς* καὶ τοῦ ἑνωτικοῦ στολίσκου φοβερᾶς μάχης. Ἡ θωρακωτὴ αὕτη κανονοφόρος, ἥτις φαίνεται ἐν τῇ εἰκόνι ἀναπεπταμένην φέρουσα τὴν τῶν *συσπούδων* πολιτειῶν σημαίαν διῆλθε καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν τὸν ὁμοσπονδιακὸν στολίσκον καὶ ἀντέστη εἰς πολλὰς συγκρούσεις καὶ ἐμβολὰς, ἰδίως δὲ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Carondelet καὶ τοῦ Tyler γενομένας, ὧν τὸ ἕτερον φαίνεται παρὰ τὸ Ἀρκανσάς. Τέλος δὲ κατέφυγεν ὑπὸ τὸ φρούριον τοῦ Wicksburg, οὗτινος τὴν πολιορκίαν κατέλιπον οἱ τὰ τῆς ὁμοσπονδίας φρονοῦντες. Ἀλλὰ δὲν ἐπέζησε πολὺ εἰς τὸν ἴδιον θρίαμβον ὁ ἄψυχος οὗτος ναυτικὸς ἥρως. Διότι τὴν ἕκτην Αὐγούστου ἀποπλέων κατ' ἀνωτέραν ἐπιταγὴν ἐξ Οὐικσβούργης κατὰ τῆς Ἐρυθρᾶς

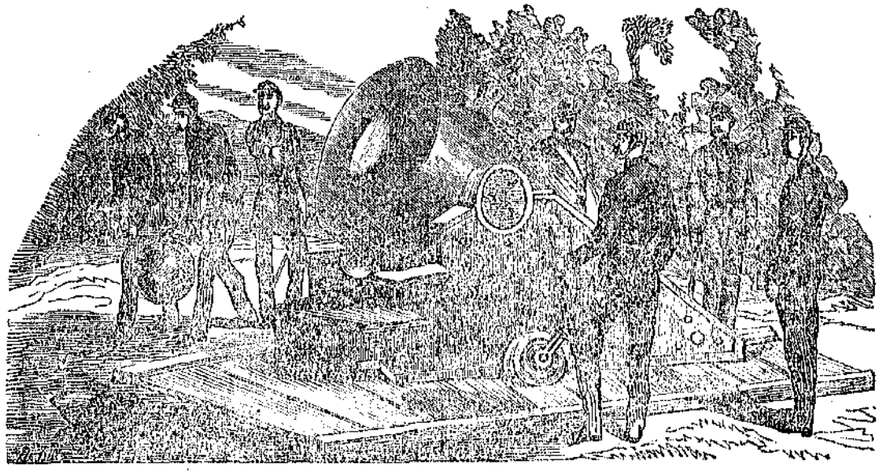

Ἀμερικανικὴ ἐλέπολις.

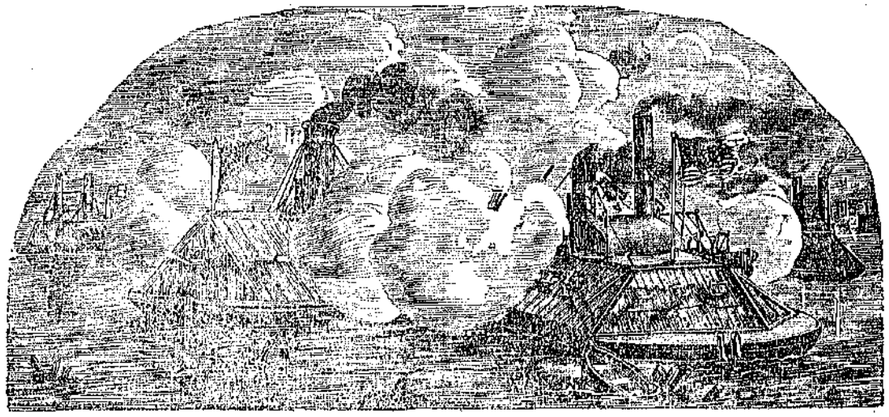

Θωρακωτὰ πλοῖα.

Ῥάβδου (Bâton-Rouge) ἠναγκάσθη νὰ τραπῇ πρὸς τὴν ἀκτὴν, βλαφθείσης ὀλίγον τῆς μηχανῆς. Ἐκεῖ δὲ προσβληθεὶς ὑπὸ τῶν ἑνωτικῶν κανονοφόρων ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου πληρώματος καταφυγόντος εἰς τὴν ἀκτήν.

Οἱ βλέπουσιν οἱ ἀναγνῶσται τὰ ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ θωρακωτὰ πλοῖα ἐξέχουσι πολὺ τῆς θαλάσσης· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλης κατασκευῆς π. χ. τὸ θριαμβεῦσαν Monitor καὶ σῶσαν τὸν ὁμοσπονδιακὸν

στόλον μόλις ἐξεῖχε δώδεκα δακτύλους τῆς θαλάσσης· εἶχεν ἐξέχοντα πύργον κυκλοτερῆ καὶ στρεφόμενον καὶ φέροντα δύο μόνα ἀλλ' ἰσχυρὰ κανόνια. Ὅθεν αἱ τῶν ἐναντίων σφαῖραι κατὰ τοῦ πύργου μόνου ἰσχύουσαι, ὡς μόνου ἐξέχοντος πολὺ, καὶ αὐτοῦ μόλις ἠδυνήθησαν νὰ ἐκδάρωσι τὴν ἐπιδερμίδα, ἤτοι τὸ ἀνώτατον τοῦ χρώματος στρῶμα. Ἔχει δὲ ὁ Monitor σχῆμα μεγάλου λέβητος, φέρε δ' εἰπεῖν ἀπαράλλακτον τὸ τοῦ κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν Ἀθηνῶν λέβητος, ἐν ᾧ κατασκευάζεται τὸ ἀέριον.

Σ.

ΜΑΞΙΜΟΣ ΜΑΞΙΜΙΣ.

Διήγημα ῥωσικόν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 298, 299 καὶ 300.)

Ἀφ' οὗ κατέλιπα τὸν Μάξιμον Μάξιμις, ἐπέρασα κατεσπευσμένως τὰ στενὰ τοῦ Τέρκου καὶ τοῦ Δαριάλου· ἐπροχωρήσαμεν εἰς Καβέκισον, ἔπια τέτον εἰς Ἰάρσιον καὶ ἔφθασα διὰ τὸν δεῖπνον εἰς Βλαδικαύκασον. Δὲν σὲ λέγω τίποτε περὶ τῶν ὀρέων, ἀφ' οὗ δὲν τὰ εἶδες· οὔτε περὶ τῆς ἠχοῦς, ἀφ' οὗ δὲν τὴν ἤκουσες· σὲ ἀπαλλάττω δὲ καὶ τῶν *στατιστικῶν* μου παρατηρήσεων τὰς ὁποίας δὲν θ' ἀνεγίνωσκες βεβαίως!

Κατέβην εἰς τὸ μόνον ξενοδοχεῖον τοῦ τόπου· οἱ τρεῖς ἀπόμαχοι οἱ ὁποῖοι τὸ διοικοῦν εἶναι ζῶα καὶ τόσον συχνὰ μεθυσμένοι, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρῃς φασιανὸν ἑψημένον, ἀλλ' οὔτε κἂν ἄθλιον ζωμόν. Τὸ πρῶτον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μὲ εἶπαν ἦτο ὅτι θὰ ἔμενα τρεῖς ἡμέρας ὑπ' αὐτὴν τὴν δίαιταν, διότι ἡ *εὐκαιρία* δὲν εἶχεν ἀκόμη φθάσει καὶ ἑπομένως ἀφ' οὗ δὲν εἶχε φθάσει δὲν ἠδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ. Ἀλλ' ἀγνοεῖς ἴσως τί ἐστιν *εὐκαιρία*; Εἶναι μόνον καὶ μόνον ἥμισυς λόχος πεζικοῦ καὶ ἓν κανόνιον δορυφοροῦντα τὰς συνοδείας διὰ τοῦ Καβάρδου ἀπὸ τὸν Βλαδικαύκασον μέχρι τοῦ Ἑκαθεννογράδου. Ἐπενόησα λοιπὸν νὰ γράψω τὴν ἱστορίαν τῆς Λευκῆς τὴν ὁποίαν εἶχε διηγηθῇ ὁ Μάξιμος Μάξιμις· δὲν ἐφανταζόμην τότε ὅτι ἔμελλε νὰ γίνῃ ὁ πρῶτος κριτικὸς τόσον μακρᾶς σειρᾶς διηγημάτων!

Τὴν πρώτην ἡμέραν ἐβαρύνθην τρομερά· τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πρωὶ ἄλογον εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλήν. . . ἦτο ὁ Μάξιμος Μάξιμις! Ἐφιλήθημεν ὡς ἀρχαῖοι φίλοι καὶ τῷ προέτεινα νὰ μοιράσω τὴν καμαράν μου μὲ αὐτὸν· ἐδέχθη εὐκόλως, ἐκτόπισε τὸν ὦμόν μου καὶ διέστρεψε τὸ στόμα του εἰς σχῆμα μειδιάματος. . . τί ἀλλόκοτος ἄνθρωπος! . . .

Ὁ Μάξιμος Μάξιμις εἶχε βαθείας γνώσεις τῆς μαγειρικῆς τέχνης· νὰ ἔβλεπες πῶς εἴξευρε νὰ ἑψήσῃ τὸν φασιανὸν καὶ μὲ πόσην χάριν τὸν περιέχυνε μὲ ζωμίον ἁλατισμένων ἀγγουρίων. Ἂν δὲν ἤρχετο θὰ ἠναγκαζόμην νὰ ἀρκεσθῶ εἰς ξηρὸν ψωμίον. Ὀλίγος οἶνος τῆς Κακετέας παρηγόρησεν ἡμᾶς διότι μόνον ἐν φαγητὸν εἴχομεν· ἀνάψαμεν τὰς πίπας ἡμῶν καὶ ἐκαθήσαμεν· ἐγὼ μὲν πλησίον τοῦ παραθύρου, ἐκεῖνος δὲ παρὰ τὴν θερμάστραν, ἥτις ἔκαιε ἐκείνην τὴν ἡμέραν διότι ἦτο ψῦχος καὶ ὑγρασία. Ἐκαθήσαμεν σιωπηλοί· καὶ περὶ τίνος νὰ ὁμιλήσωμεν; Μὲ εἶχεν εἴπει ὅ,τι εὐχάριστον εἶχε νὰ μὲ εἴπῃ, ἐγὼ δὲ δὲν εἶχα τίποτε νὰ διηγηθῶ. Ἐκύτταξα ἔξω τοῦ παραθύρου· πλῆθος οἰκίσκων ἦταν διεσπαρμένοι ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Τέρκου, ὅστις ἐπλατύνετο βαθμηδόν, καὶ ἔβλεπα διὰ τῶν δένδρων τὰ γλαυκοῦν καὶ πτερυγωτὸν τεῖχος τῶν ὀρέων, τοῦ ὁποίου ὑπερεῖχεν ἡ λευκὴ καὶ εὐρεῖα κορυφὴ τοῦ Κάσβεκ. Ἀπεχαιρέτιζον δὲ κατὰ νοῦν τὰ ὄρη ταῦτα, τὰ ὁποῖα μὲ ἐνέπνεον αἴσθημα λύπης καὶ πόθου.

Ἐμείναμεν οὕτως ἀρκετὴν ὥραν, ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοί· ὁ ἥλιος ἐκρύπτετο ὄπισθεν τῶν πεπηγμένων κορυφῶν, λεπτὴ δ' ὁμίχλη ἐπεσκεδάζετο ἤδη ἐπὶ τῶν κοιλάδων, ὅτε ἠκούσαμεν ἦχον ὁδοιπορικοῦ κωδωνίου εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὰς φωνὰς ἁμαξηλάτου. Τινὰ δὲ ἁμάξια, Ἀρμένιοι καταλασπωμένοι καὶ ὁδοιπορικὴ ἅμαξα κενὴ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ξενοδοχείου· ἡ κομψότης, ἡ καλὴ κατασκευὴ καὶ ἡ ἐλαφρότης τῆς ἁμάξης ταύτης ἐδείκνυον αὐτὴν ξένης κατασκευῆς. Ἠκολουθεῖτο ὑπὸ ἀνδρὸς μέγαν μύστακα ἔχοντος, ἐνδεδυμένου ὡς Οὐσάρου καὶ ἀρκετὰ καλὰ δι' ὑπηρέτην· δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπατηθῇ τις περὶ τοῦ ἐπαγγέλματός του βλέπων πῶς ἐτίνασσε τὴν στάκτην τῆς πίπας του καὶ πῶς ἐφώναζε πρὸς τὸν ἁμαξηλάτην. Ἦτο βεβαίως ὑπηρέτης χαδευμένος ὑπὸ ἀνηροῦ κυρίου, ἄλλος Figaro ῥῶσος.

« Εἰπέ με, φίλε μου, τῷ ἐφώναξα ἀπὸ τὸ παράθυρον, τί τρέχει, ἡ *εὐκαιρία* ἔφθασε; »

Μὲ παρετήρησε κατὰ πρόσωπον μὲ τρόπον αὐθάδη, διώρθωσε τὸν λαιμοδέτην του καὶ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του. Ἀρμένιός τις ὅμως, ὁ ὁποῖος ἦτο πλησίον του, ἀπεκρίθη ἀντ' αὐτοῦ ὅτι τῷ ὄντι ἡ εὐκαιρία εἶχε φθάσει καὶ ὅτι ἀνεχώρει τὴν ἐπιοῦσαν.

« Εἶναι εὐτύχημα, εἶπεν ὁ Μάξιμος Μάξιμις πλησιάσας εἰς τὸ παράθυρον· τί ὡραία ἅμαξα, προσέθηκεν, εἶναι βέβαια κάνενὸς πολιτικοῦ ὑπαλλήλου ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποστολὴν εἰς Τίφλιδα. Φαίνεται ὅτι δὲν γνωρίζει τὰ ὄρη μας· ὄχι φίλε μου δὲν ἔγιναν διὰ σὲ καὶ θὰ σὲ κάμουν νὰ πηδήσῃς ἂς ἦναι καὶ ἀγγλικὴ ἡ ἁμαξά σου! Ἀλλὰ ποῖος νὰ ἦναι! Ἂς ὑπάγωμεν νὰ ἰδῶμεν. »

Ἐξῆλθομεν, ἀλλ' εἰς τὴν ἄκραν τοῦ στενοῦ ἀπην-

τήσαμεν θύρᾳ ἀνοικτῇ καὶ εἴδομεν εἰς πλάγιόν τι δωμάτιον τὸν μεγάλον ὑπηρέτην μετακομίζοντα τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀμαξηλάτου δέματα καὶ κιβώτια.

« Αἴ! φίλε, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ λοχαγός, τίνος εἶναι αὐτὴ ἡ ἄμαξα; . . . λαμπρὰ ἄμαξα, μὰ τὴν πίστιν μου. . . »

Ὁ ὑπηρέτης μὴ κινηθεὶς ἐμορμύρισε κᾶτι· ὁ δὲ Μάξιμος θυμωθεὶς τὸν ἥρπασεν ἀπὸ τὸν ὦμον καὶ εἶπε·

« Εἰς σὲ ὁμιλῶ.

— Τίνος εἶναι ἡ ἄμαξα; . . . τοῦ κυρίου μου.

— Καὶ ποῖος εἶναι ὁ κύριός σου;

— Ὁ Πέσοριν.

— Πῶς λέγεις; Πέσοριν; . . . Δὲν ὑπηρέτησεν εἰς τὸν Καύκασον; ἐκραύγασεν ὁ Μάξιμος Μάξιμις ἁρπάσας μου τὴν χεῖρα. Ἡ χαρά δ' ἔλαμπεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του.

— Μὲ φαίνεται εἶπεν ὁ ὑπηρέτης, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τὸν ὑπηρετῶ πρὸ πολλοῦ δὲν εἰμπορῶ νὰ τὸ βεβαιώσω.

— Ὦ! αὐτὸς εἶναι . . . Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβις; εἶναι τὸ ὄνομά του, αἴ; . . . Εἴμεθα φίλοι τοῦ κυρίου σου, » προσέθηκε. Καὶ τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὦμον φιλικῶς ἀλλὰ τόσῳ δυνατά, ὥστε ὁ ὑπηρέτης παρ' ὀλίγον ἔπεσε.

« Συμπάθειον, κύριε, μὲ στενοχωρεῖτε, εἶπεν οὗτος ὠργισμένος.

— Ἀ! πᾶ . . . Εἰξεύρεις ὅτι εἴμεθα φίλοι στενοὶ τοῦ κυρίου σου καὶ ὅτι ἐζήσαμεν πολὺν καιρὸν μαζῆ; ἀλλὰ ποῦ ἔμεινε;»

Ὁ ὑπηρέτης ἀπεκρίθη ὅτι ὁ κύριός του ἐδείπνει καὶ διενυκτέρευε παρὰ τῷ συνταγματάρχῃ Μ. . .

« Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ διὰ μίαν στιγμήν; . . . Καὶ σύ, φίλε μου, δὲν ἔχεις κἀμμίαν πρόφασιν διὰ νὰ ἐπανέλθῃς πρὸς αὐτὸν, ἐὰν ὑπάγῃς εἰπέ τῳ ὅτι ὁ Μάξιμος Μάξιμις εἶναι ἐδῶ . . . σὲ δίδει μίαν δραχμὴν διὰ νὰ πίῃς »

Ὁ ὑπηρέτης ἐμόρφασεν ἀκούσας μίαν δραχμὴν, ἀλλ' ἐβεβαίωσεν εἰς τὸν Μάξιμον ὅτι θὰ ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελίαν του.

« Θὰ ἔλθῃ εὐθὺς, εἶπεν ὁ λοχαγὸς θριαμβικῶς. Τρέχω νὰ τὸν περιμείνω κάτω εἰς τὴν πόλην . . . λυποῦμαι διότι δὲν ἔχω σχέσεις μὲ τὸν Μ. . . »

Ὁ Μάξιμος Μάξιμις ἐκάθησεν ἐπὶ θρονίου πλησίον τῆς πόλης· ἐγὼ δὲ εἰσῆλθα πάλιν. Ὁμολογῶ ὅτι ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ἴδω τὸν Πέσοριν, ἂν καὶ ἐξ ὅσων ἤκουσα περὶ αὐτοῦ παρὰ τοῦ λοχαγοῦ δὲν ἐσχημάτισα καλὴν γνώμην. Μετὰ μίαν ὥραν ὁ ἀπόμαχος μ' ἔφερε τὸ σαμοβάριον καὶ τὴν τεῖστραν, ὁ λοχαγὸς ἐκάθητο ἀκόμη εἰς τὸ θρονίον·

« Μάξιμε Μάξιμις, ἐρώνταξα, δὲν θέλεις τσάϊ;

— Εὐχαριστῶ.

— Ἔλα πίε,, διότι εἶναι ψῦχος καὶ εἶναι πλέον ἀργά.

— Εὐχαριστῶ δὲν θέλω τίποτε

— Ὅπως θέλεις. » Ἔμεινα μόνος. Μετὰ δέκα δὲ λεπτὰ εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς λέγων·

« Ἔχεις δίκαιον, εἶναι ψῦχος, καλλίτερα νὰ πίω ἓν ποτήρι τσάϊ· εἰμπορῶ νὰ περιμένω ἕως αὔριον τὸ πρωΐ. . . ὁ ὑπηρέτης ἀνεχώρησε πρὸ πολλοῦ. . . κᾶτι πρέπει νὰ τὸν ἐμποδίζῃ. . . »

Ἔπιεν ἓν βίᾳ ἓν ποτήριον, ἠρνήθη δεύτερον καὶ κατέβη νὰ καθήσῃ πάλιν εἰς τὸ θρονίον του. Ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ ὀλιγωρία τοῦ Πέσοριν παρώργιζε τὸν γέροντα, ἀφ' οὗ μάλιστα πρὸ μικροῦ μὲ εἶχεν ὁμιλήσει περὶ τῆς φιλίας του καὶ μ' εἶχεν εἰπεῖ πρὸ μιᾶς μόλις ὥρας ὅτι ὁ Πέσοριν θὰ ἤρχετο εὐθὺς, μόλις ἤκουε περιφερόμενον τὸ ὄνομά του. — Ἦτο ἀργὰ καὶ σκοτεινότατος καιρὸς ὅτε ἤνοιξα τὸ παράθυρόν μου δευτέραν φορὰν. Ἐκάλεσα τὸν Μάξιμον Μάξιμις καὶ τῷ εἶπα ὅτι ἦτο ὥρα νὰ κοιμηθῶμεν· ἐψιθύρισέ τινας λέξεις, ἐπανέλαβα τὴν πρόσκλησιν. . . καὶ δὲν ἀπεκρίθη.

Ἐτυλίχθην εἰς τὴν μανδύαν μου, ἔβαλα τὸ κηρίον ἀναμμένον ἐφ' ἑνὸς καθίσματος καὶ ἐπλαγίασα ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου. Θὰ ἐκοιμώμην δὲ ἡσυχώτατα ἂν ὁ Μάξιμος Μάξιμις, εἰσελθὼν ἀργὰ πολὺ, δὲν μὲ ἐξύπνει. Ἔρριψε τὴν πίπαν του εἰς τὴν τράπεζαν, περιεπάτησεν ὀλίγον εἰς τὸ δωμάτιον, ἐσκάλισε τὴν φωτίαν τῆς θερμάστρας, τέλος κατεκλίθη· ἀλλ' ἐπὶ πολὺ τὸν ἤκουα βήχοντα, πτύοντα καὶ γυρίζοντα εἰς τὸ κρεββάτιόν του.

« Μήπως ἔχεις κορεοὺς, τὸν ἠρώτησα.

— Ναὶ ἔχω κορεοὺς, ἀπεκρίθη ἀναστενάξας βαθέως. »

Τὴν ἐπαύριον ἐξύπνησα πολλὰ πρωΐ, ἀλλὰ ὁ Μάξιμος εἶχεν ἤδη ἐγερθῆ· τὸν εὗρον δὲ καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρονίου του πλησίον τῆς θύρας.

— Πρέπει νὰ ὑπάγω εἰς τὸν ψρούραρχον, μὲ εἶπεν, ἂν ὅμως ἔλθῃ ὁ Πέσοριν λάβε τὴν καλοσύνην νὰ μὲ μηνύσῃς.

Τοῦ τὸ ὑπεσχέθην καὶ ἤρχησε νὰ τρέχῃ ὡς ἂν εἶχεν ἀναλάβει τὰς δυνάμεις καὶ τὴν ἐλαστικότητα τῆς νεότητός του.

Ἡ πρωΐα ἦτο λαμπρά. Χρυσᾶ νέφη συνεσωρεύοντο ἐπὶ τῶν ὀρέων, νέαν ἀλλ' ἀερίνην σειρὰν βουνῶν σχηματίζοντα. Πρὸ τῆς οἰκίας ἔκειτο πλατεῖα μεγίστη καὶ τῆς ὁποίας ἡ κίνησις ἦτο μεγάλη ἕνεκα τῆς κυριακῆς. Παῖδες Ὀσσέται γυμνόποδες φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων δισάκια πλήρη μέλιτος εἰς πήττας περιεστρέφοντο περὶ ἐμέ· τοὺς ἐκαταρώμην διότι δὲν τοὺς ἐχρειαζόμην καὶ ἤρχιζα νὰ συμμερίζωμαι τὴν ἀνησυχίαν τοῦ καλοῦ λοχαγοῦ.

Μόλις ὅμως παρῆλθον δέκα λεπτὰ καὶ εἶδον εἰς

τὴν ἄκραν τῆς πλατείας ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον περιεμένομεν. Συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Μ. . . ὅστις τὸν ἔφερε μέχρι τῆς θύρας τοῦ ξενοδοχείου τὸν ἐχαιρέτισε καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ φρούριον.

Ἔστειλα εὐθὺς τὸν ἀπόμαχον εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Μαξίμου Μάξιμις.

Ὑπηρέτης ἐξελθὼν τοῦ ξενοδοχείου, ἔδωκεν εἰς τὸν Πέσοριν μικρὸν κιβώτιον σιγάρων καὶ ἀπεσύρθη ἀφ' οὗ πρῶτον ἔλαβε διαταγάς τινας. Ὁ κύριός του ἀνῆψε τὸ σιγάρον του, ἐχασμήθη δὶς καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ θρονίου πλησίον τῆς θύρας.

Ἦτο δὲ μέτριος τὸ σῶμα ἀλλὰ λεπτὸς καὶ καλὸς κατὰ τὸ μέσον, ὅπερ ἐνέφαινε κρᾶσιν ἀρκούντως δυνατὴν νὰ ὑπομείνῃ ἀλλαγὰς κλίματος, κινδύνους βίου νομάδος, ἡδονὰς μεγάλης πόλεως καὶ βαγδαῖα πάθη· τὸ βελούδινον ἔνδυμά του ὑπὸ κονιορτοῦ κεκαλυμμένον καὶ ἐσφιγμένον περὶ τὴν ὀσφύν του ὑπὸ τῶν δύο κατωτάτων κομβίων διανοιγόμενον εἰς τὰ ἄνω ἐδείκνυεν ὑποκάμισον ἀστράπτον ὑπὸ λευκότητος· ὅτε ἐξέβαλε τὸ ἕτερον τῶν χειροκτίων του ἐθαύμασα τὴν ὡραιότητα τῆς μικρᾶς του χειρὸς, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τὴν μετ' ὠχρότητος ἰσχνότητα των δακτύλων. Τὸ βάδισμά του ἦτο ἀτημέλητον καὶ νωθρὸν, ἀλλὰ παρετήρησα ὅτι δὲν ἐκίνει τὰς χεῖρας περιπατῶν, ὅπερ κατὰ τὰς ἰδίας μου παρατηρήσεις ἐμφαίνει τι μυστηριῶδες κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Ὅτε ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ θρονίου, τὸ καλόν του σῶμα ἐλυγίσθη ὡς ἂν δὲν εἶχε κόκκαλα· ὅλαι του αἱ στάσεις κατεδείκνυόν τινα ἀδυναμίαν καὶ ὡμοίαζεν ὀλίγον πρὸς φιλευπρόσωπον γυναῖκα τριακοντούτιδα, ἥτις κάθηται ἐπὶ τοῦ πτιλωτοῦ θρονίου της, ἀφ' οὗ καπιάσῃ εἰς τὸν χορόν. Ἦτο ἴσως τριάκοντα ἐτῶν· ἀλλὰ κατὰ πρώτην ὄψιν δὲν τῷ ἔδιδες πλέον τῶν εἰκοσιτριῶν. Τὸ μειδίαμά του εἶχε τὴν ἀπαλότητα τοῦ γυναικείου μειδιάματος· ἡ δὲ ξανθὴ καὶ φύσει βοστρυχώδης κόμη του ἐσχημάτιζε θαυμασίως τὸ ὠχρὸν καὶ εὐγενὲς πρόσωπόν του, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόλις ἀνεκάλυπτες τὰ ἴχνη κενῶν, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο πολὺ καταφανέστερα ἐν ὥρᾳ θυμοῦ ἢ ἀνησυχίας· ἂν καὶ τὸ χρῶμα τῆς κόμης του ἦτο ἀνοικτὸν, ὁ μύσταξ ὅμως καὶ αἱ ὀφρῦς του ἦσαν μέλανες, πρᾶγμα σημαῖνον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὅ,τι αἱ ἀμαυραὶ οὐρὰ καὶ χαῖτη λευκοῦ ἵππου. Εἶχε τὴν ῥῖνα σιμὴν, ὀδόντας θαυμασίους καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπομέλανας· ἀνάγκη δὲ νὰ εἴπω καὶ ἄλλο τι περὶ τῶν ὀφθαλμῶν του. — Ὅτε ἐγέλα ἐκεῖνοι δὲν ἐγέλων. — Δὲν εἶδές ποτε αὐτὸ τὸ παράδοξον εἰς μερικοὺς ἀνθρώπους; ... Εἶναι σημεῖον ἢ κακοῦ χαρακτῆρος ἢ σταθερᾶς καὶ βαθείας λύπης· φωσφορικαί, οὕτως εἰπεῖν, λάμψεις ἀπήστραπτον ὑπὸ τὰ ἡμίκλειστα βλέφαρά του. Δὲν ἦσαν ἀνταυγάσματα θερμῆς καρδίας, οὔτε ὁρμὴ τῆς φαντασίας, ἀλλά τι προξενοῦν θάμβος καὶ ῥῖγος, ὡς ἡ λάμψις τοῦ στιλπνοῦ χάλυβος· τὸ βλέμμα του δὲν ἦτο ἀτενὲς ἀλλὰ ἀξὺ καὶ προὐξένει τὴν δυσάρεστον ἐντύπωσιν τῆς ἀδικοκρίτου ἐρωτήσεως· θὰ τὸν ἐνόμιζα τολμηρὸν, ἐὰν δὲν ἦτο ἐντελῶς ἥσυχος καὶ ἀδιάφορος. Τέλος, λέγω εἰς συμπέρασμα, ὅτι τὸ ὅλον τοῦ Πέσοριν ἦτο κάλλιστον καὶ ὅτι εἶχεν ἐξ ἐκείνων τῶν φυσιογνωμιῶν, αἵτινες πέπρωται νὰ ἀρέσκωσιν εἰς τὰς γυναῖκας.

Οἱ ἵπποι ἦσαν ἐζευγμένοι, ὁ δὲ ὑπηρέτης εἶχεν ἤδη ἀνηγγελμένον εἰς τὸν Πέσοριν ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα, καὶ ὁ Μάξιμος Μάξιμις δὲν ἐφαίνετο. Εὐτυχῶς ὁ Πέσοριν σκεπτικὸς καὶ ἀτενίζων εἰς τὰς κυανοειδεῖς κορυφὰς τοῦ Καυκάσου, ἐφαίνετο λησμονήσας τὸ ταξείδιόν του. Πλησιάσας δὲν πρὸς αὐτὸν εἶπον·

« Ἐὰν θέλετε νὰ περιμείνετε ἀκόμη μίαν στιγ; μὴν θὰ λάβετε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἰδῆτε παλαιὸν φίλον.

— Ἀ ναὶ, ἀπεκρίθη ταχέως, μὲ ὡμίλησαν περὶ τούτου χθὲς, ἀλλὰ ποῦ εἶναι;

Ἐστράφην πρὸς τὴν πλατεῖαν καὶ εἶδον τὸν Μάξιμον Μάξιμις τρέχοντα δρομαῖον πρὸς ἡμᾶς· ὅτε ἔφθασε δὲν ἠδύνατο σχεδὸν ν' ἀναπνεύσῃ· ὁ ἱδρὼς ἔῤῥεεν εἰς θρόμβους ἀπὸ τοῦ προσώπου του· οἱ δὲ βόστρυχοι τῆς λευκῆς του κόμης, ἐξελθόντες ὑπὸ τὸν πῖλον ἐκολλήθησαν ἐπὶ τοῦ μετώπου του καὶ τὰ γόνατά του ἔτρεμον. Ἠθέλησε νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ Πέσοριν, ἀλλ' οὗτος ἠρκέσθη νὰ τείνῃ αὐτῷ ἀρκετὰ ψυχρῶς τὴν χεῖρα καὶ τοι εὐγενῶς μειδιῶν. Ὁ λοχαγὸς ἔμεινε πρὸς στιγμὴν ἔκπληκτος· τέλος ἥρπασεν ἀπλήστως τὴν τεινομένην χεῖρα καὶ ἠθέλησε, νὰ ὁμιλήσῃ ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε.

« Πόσον χαίρω, ἀγαπητέ μου Μάξιμε Μάξιμις! Αἴ! Πῶς εἶσθε; . . . εἶπεν ὁ Πέσοριν.

— Ἀ! σὺ . . . σεῖς. . . ἐταράχθησεν ὁ γέρων δακρύων. Πρὸ πόσων χρόνων . . . εἰς τὸ διάστημα πόσων ἡμερῶν . . . τί ἔγιναν ὅλα αὐτά!

— Πηγαίνω εἰς τὴν Περσίαν . . . καὶ ἴσως μακρύτερα . . .

— Ἀλλ' ὄχι εὐθύς; . . . Θὰ περιμείνῃς ὀλίγον, ἀγαπητέ μου φίλε· θὰ χωρισθῶμεν λοιπὸν τόσῳ γρήγορα, ἀφ' οὗ πρὸ χρόνων δὲν σε εἶδα·

— Εἶναι ἀνάγκη, Μάξιμε Μάξιμις.

— Θεέ μου! Θεέ μου! διὰ τί λοιπὸν βιάζεσαι τόσον πολύ· εἶχα τόσα πράγματα νὰ σὲ διηγηθῶ, τόσα πράγματα νὰ σὲ ἐρωτήσω. . . Αἴ! λοιπόν. . . παρηγήθης! εἰπέ με τί ἔκαμες τόσον καιρόν;

— Ἐβαρύνθην, ἀπεκρίθη ὁ Πέσοριν μειδιῶν.

— Καὶ ἐνθυμεῖσαι πῶς ἐζήσαμεν οἱ δύο εἰς τὸ φρούριον; . . . Εἶναι ὡραῖος τόπος διὰ κυνήγι!. . . Καὶ εἶσαι γενναῖος κυνηγός; . . . καὶ ἡ Λευκή; . . . »

Ὁ Πέσοριν ὠχριάσας ὀλίγον ἀπεστράφη.

« Ἐνθυμοῦμαι ὅλα αὐτά » εἶπε, καταπνίξας χάσμημα.

Ὁ Μάξιμος Μάξιμις τὸν ἱκέτευσε νὰ μείνῃ δύο ἔτι ὥρας μετ' αὐτοῦ.

« Θὰ γευματίσωμεν καλά, εἶπεν, ἔχω δύο φασιανοὺς καὶ ὁ οἶνος τῆς Καχετίας εἶναι ἐδῶ λαμπρός... Θὰ ὁμιλήσωμεν, ... Θὰ μὲ διηγηθῇς πῶς ἐπέρασες εἰς τὴν Πετρούπολιν... λοιπόν!

— Τῇ ἀληθείᾳ ἀγαπητέ μου Μάξιμε, Μάξιμις, δὲν ἔχω τίποτε νὰ διηγηθῶ, καὶ βιάζομαι νὰ ἀναχωρήσω... Σὲ εὐχαριστῶ διότι δέν με ἐλησμόνησες, » προσέθηκε λαβὼν τὴν χεῖρα του.

Ὁ γέρων συνωφρυώθη... ἦτο λυπημένος καὶ προσβεβλημένος, ἂν καὶ προσεπάθει νὰ τὸ κρύψῃ.

« Νὰ λησμονήσω, ἐψιθύρισε, δὲν ἐλησμόνησα τίποτε... λοιπόν!... ὁ θεὸς μετὰ σοῦ· ἀλλὰ δὲν ἤλπιζα νὰ σὲ εὕρω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

— Φθάνει εἶπεν ὁ Πέσορίν ἐναγκαλιζόμενος αὐτὸν φιλικῶς, φθάνει· δὲν εἶμαι πάντοτε ὁ αὐτός;.. ὁ θεὸς εἰξεύρει ἐὰν θὰ ἐπανίδωμεν ἀλλήλους. » Ταῦτα λέγων ἀνέβη εἰς τὴν ἅμαξαν, ὁ δὲ ἁμαξηλάτης ἡτοίμαζε τοὺς χαλινούς.

« Στάσου, στάσου, ἐκραύγασεν αἴφνης ὁ Μάξιμος Μάξιμις, δράξας τὸ παράθυρον τῆς ἁμάξης· παρ' ὀλίγον νὰ λησμονήσω... ἔχω ἀκόμη εἰδικά σου ἔγγραφα, Γρηγόριε Ἀλεξάνδροβιε... τὰ σύρω παντοῦ μαζῆ μου... ἤλπιζα νὰ σὲ ἀπαντήσω εἰς Γεωργίαν... τί νὰ τὰ κάμω;

— Ὅ,τι θέλεις, ἀπεκρίθη, ὁ Πέσορίν· χαῖρε.

— Λοιπὸν πηγαίνεις εἰς τὴν Περσίαν... καὶ πότε ἐπιστρέφεις; ἐκραύγασεν ὁ Μάξιμος Μάξιμις.

Ἡ ἅμαξα ἦτο ἤδη μακράν· ὁ δὲ Πέσορίν ἐκίνησε τὴν χεῖρα ὡς ἂν ἔλεγε· καὶ διὰ τί νὰ ἐπιστρέψω;... Πρὸ πολλοῦ οὔτε ὁ ἦχος τοῦ κωδωνίου ἠκούετο, οὔτε ὁ κρότος τῶν τροχῶν ἐπὶ τῆς πετρώδους ὁδοῦ, ἀλλ' ὁ ὀχλὸς γέρων ἔμενεν ἀκόμη εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἀκίνητος καὶ σύννους.

Τέλος ἀγωνιζόμενος νὰ φανῇ ἀδιάφορος, ἂν καὶ εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων·

« Καὶ ὅμως εἶναι ἀληθὲς, εἶπεν, ὅτι ὑπῆρξαμεν φίλοι... ἀλλὰ τί εἶναι ἡ φιλία τὴν σήμερον;... τί εἶμαι δι' αὐτόν;... Οὔτε πλούσιος εἶμαι, οὔτε εὐγενής, καὶ ἡ ἡλικία μου δὲν ἁρμόζει εἰς τὴν εἰδικήν του. Πόσον κομψὸς ἔγεινε ἀφ' ὅτου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πετρούπολιν... Τί ἅμαξα!... πόσα σκεύη... καὶ ὁ ὑπηρέτης του, εἶδες ὑπερηφάνειαν!... Ἔπειτα στραφεὶς πρὸς ἐμὲ, εἰπέ με, ἐξηκολούθησε, τί σὲ φαίνονται ὅλα αὐτά; Ποῖος διάβολος τὸν σύρει εἰς τὴν Περσίαν... Μὰ τὸν Θεὸν εἶναι γελοῖον· Τὸν ἐθεώρησα πάντοτε ἄνθρωπον ἐλαφρὸν, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τις πίστιν... ὅλα ταῦτα μὲ λυποῦν διότι θὰ τελειώσῃ κακά. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως... τὸ εἶπα πάντοτε, ὅστις λησμονεῖ τοὺς παλαιούς του φίλους δὲν διαρκεῖ πολύ.» Καὶ ἀπεστράφη διὰ νὰ κρύψῃ τὴν ταραχήν του, καὶ ἤρχισε νὰ γυρίζῃ περὶ τὸ ἁμάξιόν του, ὡς ἂν ἐξήταζε τοὺς τροχοὺς, ἀλλὰ πράγματι διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν πλήρεις δακρύων.

« Μάξιμε Μάξιμις, εἶπα, τί εἶναι αὐτὰ τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ὁ Πέσορίν σὲ ἀφῆκεν;

— Ὁ Θεὸς εἰξεύρει! Τίποτε ὑπομνήματα!

— Καὶ τί ἔχεις σκοπὸν νὰ τὰ κάμῃς;

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν... φυσέκια.

— Δὲν μὲ τὰ δίδεις καλλίτερα; »

Μὲ παρετήρησεν ἀπορῶν, ἔπειτα ἤρχισε νὰ σκαλίζῃ εἰς τὸν μάρσιπόν του, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξήγαγεν ἓν τετράδιον, δεύτερον, τρίτον, δέκατον. Τὰ ἔρριπτε δὲ κατὰ γῆς καταφρονητικῶς. Ἡ λύπη του εἶχέ τι τόσῳ παιδαριῶδες, ὥστε μὲ ἐφάνη γελοῖον καὶ τὸν ἠλέησα.

« Ἰδοὺ ὅλα, εἶπε· σὲ συγχαίρω διὰ τὸ εὕρημα.

— Αἴ! δύναμαι νὰ τὰ κάμω ὅ,τι θέλω;

— Τύπωσέ τα, ἐὰν θέλῃς... τί μὲ πειράζει... μήπως εἶμαι φίλος του ἢ συγγενής του!... »

Ἐγὼ δὲ ἥρπασα τὰ ἔγγραφα καὶ ἀνεχώρησα εὐθύς, φοβούμενος μήπως ὁ λοχαγὸς μεταμεληθῇ. — Μετ' ὀλίγον ἀνήγγειλαν εἰς ἡμᾶς ὅτι ἡ εὐκαιρία ἀνεχώρει μετὰ μίαν ὥραν. Διέταξα νὰ ζεύξουν.

Ὁ λοχαγὸς εἰσῆλθεν ἐν ᾧ ἐκαλυπτόμην· δὲν ἐφαίνετο ἑτοιμαζόμενος ν' ἀναχωρήσῃ· καὶ μὲ ἐφάνη ὅτι εἶχεν ἦθος ψυχρὸν καὶ στενοχωρημένον.

« Καὶ δὲν ἀναχωρεῖς; ἠρώτησα.

— Ὄχι.

— Καὶ διὰ τί;

— Δὲν εἶδα ἀκόμη τὸν φρούραρχον, καὶ πρέπει νὰ τῷ παραδώσω τινὰ πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὸ κράτος.

— Ἀλλ' ἦσο εἰς αὐτοῦ;

— Βεβαίως, ἀλλὰ δὲν τὸν εὗρον εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ δὲν ἐπερίμεινα. »

Τὸν ἐνόησα περισσότερον ἀφ' ὅσον ἤθελε καὶ ἐσιώπησα.

« Λυποῦμαι πολὺ διότι χωριζόμεθα, εἶπα.

— Αἴ! τί κερδίζομεν νὰ σᾶς ἀκολουθῶμεν ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ ἀγροῖκοι καὶ γέροντες; ἐν ὅσῳ εἴσθε ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς κιρκασιανὰς σφαῖρας, ὤ! τὰ πράγματα βαίνουσι κατ' εὐχήν· ἀλλ' ἔπειτα ἐντρέπεσθε νὰ τείνετε πρὸς ἡμᾶς τὴν χεῖρα.

— Δὲν ἔγεινα ἄξιος αὐτῆς τῆς μομφῆς, Μάξιμε Μάξιμις.

— Ἀλήθεια, ὑπόθες ὅτι δὲν εἶπα τίποτε. Σ' εὔχομαι εὐτυχίαν καὶ καλὸν ταξείδιον. »

Ἀπεχωρίσθημεν ἀρκετὰ ψυχρῶς. Ὁ Καλὸς Μάξιμος Μάξιμις εἶχε καταντήσει πείσμων καὶ φίλερις.

Καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς κουφότητος τοῦ Πέσορίν! Ταῦτα διήγειραν εἰς τὸν νοῦν μου πολλὰς σκέψεις αἵτινες μὲ κατεῖχον καθ' ὁδόν.

Ἀνεχώρησα μόνος. Σ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΜΑΞΙΜΙΣ.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 300 καὶ 301.)

Δ'. ΥΑΛΤΑ.

—ooo—

Τὸ σχέδιον τῆς ὁδοιπορίας μου ἦτο ἐξ ἀρχῆς νὰ μεταβῶ ἀπὸ Σεβαστουπόλεως εἰς Ὑάλταν διὰ ξηρᾶς ἵνα ἐπισκεφθῶ καὶ τὸ Μπαξὲ-Σεράϊ, τὴν ἀρχαίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ τῶν ἰσχυρῶν Τατάρων ἡγεμόνων πρωτεύουσαν· ἀλλὰ πολλὰ δυστυχῶς παρενέπεσον τὰ προσκόμματα. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ ἐπιστάτης τοῦ ἐν Σεβαστουπόλει ταχυδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ ὑπέρογκον διὰ τοὺς ἵππους του μοὶ ἐζήτει τιμὴν (ἂν καὶ ἡ τιμὴ αὕτη εἶναι ὡρισμένη), καὶ δέν μοι ἐγγυᾶτο, ὅτι εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν δύο πόλεων ταχυδρομικοὺς σταθμοὺς ἤθελον εὕρει ἑτοίμους τοὺς ἵππους, καθότι γραταγός τις Ῥῶσσος περιώδευε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορός του τὴν Κριμαίαν, καὶ οἱ ἐπιστάται τῶν ταχυδρομικῶν σταθμῶν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ παραχωρήσωσιν ὅλους πολλάκις τοὺς διαθεσίμους ἵππους των εἰς τὸν κατ' ἀνωτάτην διαταγὴν περιοδεύοντα, « ὥστε, προσέθηκεν ὁ Σεβαστουπολίτης ταχυδρόμος, εἶναι ἐνδεχόμενον ν' ἀναγκασθῆτε δι' ἔλλειψιν ἵππων νὰ διαμείνητε ἡμέρας ὁλοκλήρους εἴς τι ἐλεεινὸν ταταρικὸν χωρίον, ὅπου βεβαίως δὲν θέλετε ἔχει ὅλας σας τὰς ἀναπαύσεις.» Ἡ τοιαύτη τύχη δέν μοι προσεμειδία ποσῶς. Πρὸς δὲ τούτοις τὰ ταχυδρομικὰ ἐν Ῥωσσίᾳ ὀχήματα ἔχουσι τοσοῦτον λαμπρὰν καὶ οὕτως εἰπεῖν προκατακλυσμιαίαν κατασκευὴν, καὶ αἱ ἁμαξωταὶ ὁδοὶ εὑρίσκονται εἰς τόσον καλὴν κατάστασιν, ὥστε τὸ σῶμα τοῦ ὁδοιπόρου διατηρεῖ ἐπὶ δύο πολλάκις ἡμέρας τὰς ὑπὲρ τὸ δέον ζωηρὰς ἐντυπώσεις διώρου καὶ μόνον ὀχήσεως. Ἐγὼ δὲ δὲν εἶχον παντάπασιν τὴν ἐπιθυμίαν, ἀφ' ἀφιχθεὶς εἰς Ὑάλταν νὰ σπεύσω εἰς ἀναζήτησιν κλίνης, ὥστε ἐπροτίμησα πάλιν νὰ ὠφεληθῶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῆς ἀναπαυτικῆς διὰ θαλάσσης μεταφορᾶς, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ ἀτμόπλοιον τῆς « Ῥωσσικῆς ἑταιρίας τῶν Ἀτμοπλοίων καὶ τοῦ ἐμπορίου » ἡτοιμάζετο ν' ἀποπλεύσῃ τῆς Σεβαστουπόλεως, διευθυνόμενον εἰς Ὑάλταν καὶ Κέρτζιον. Κατ' ἀρχὰς οἱ δύο συνοδοιπόροι μου, ὁ Πολωνὸς καὶ ὁ Ἀμερικανὸς, δὲν ἤθελον νὰ συγκατανεύσωσιν εἰς τοῦτο λέγοντες ὅτι καὶ αἱ δυσάρεστοι τῆς ὁδοιπορίας ἐντυπώσεις καὶ αὐτοὶ οἱ κίνδυνοι καθίστανται, ἀφ' οὗ παρέλθωσιν, ἀναμνήσεις εὐχάριστοι. « Καὶ ἂν μᾶς συμβῇ καὶ δυσάρεστόν τι, ἔλεγεν ὁ ῥιψοκίνδυνος Ἀμερικανὸς, τόσῳ καλλίτερον, διότι καὶ σεῖς θέλετε ἔχει περίεργον ἐπεισόδιον τῆς ὁδοιπορίας σας νὰ διηγηθῆτε εἰς τοὺς συγγενεῖς σας, καὶ ἐγὼ θέλω κοσμήσει δι' αὐτοῦ τὰς σελίδας τοῦ ὁδοιπορικοῦ μου. » Ἐπὶ τέλους ὅμως ἐπείσθησαν ἀμφότεροι εἰς τοὺς λόγους μου, καὶ ὁ « ποντοπόρος δαίμων » μᾶς ἐδέχθη εἰς τὰς σιδηρᾶς ἀγκάλας.

Ἑξήκοντα μόλις θαλάσσια μίλια χωρίζουσι τὴν Ὑάλταν ἀπὸ τῆς Σεβαστουπόλεως, καὶ ἡ παραλία, ἣν τὸ ἀτμόπλοιον παραπλέει, δὲν εἶναι πλέον, ὡς πρότερον, πετρώδης καὶ ἀκατοίκητος, ἀλλὰ παρέχει θέαν εὐσκίων λόφων καὶ θέσεων τερπνῶν. Λαμπρὰ μέγαρα εὐπόρων καὶ εὐγενῶν Ῥώσσων κοσμοῦσιν αὐτὴν, ὡς τὸ μεγολοπρεπὲς μαρμάρινον μέγαρον τοῦ πρίγγιπος Βοροντζὼφ, ὅστις εἰς ἀνέγερσιν τῆς ἡγεμονικῆς ἐκείνης ἐπαύλεως ἐδαπάνησε πολλὰς χιλιάδας ἀργυρῶν ῥουβλίων. Ἔρχονται κατὰ δεύτερον λόγον αἱ ἐπαύλεις πολλῶν ἄλλων εὐγενῶν, καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἔπαυλις, ἣν ὁ ἀποθανὼν αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἀνήγειρε καὶ ἐδωρήσατο εἰς τὴν σύζυγόν του, κοσμήσας αὐτὴν ἐσωτερικῶς διὰ πάσης τῆς δυνατῆς πολυτελείας. Κατὰ στιγμὰς ἐνόμιζον πραγματικῶς ὅτι πλέω τὸν Ῥῆνον καὶ ἔχω ἐνώπιόν μου τὰ ἀγέρωχα ἐκεῖνα καὶ ὀχυρὰ μέγαρα τοῦ Φεουδαλισμοῦ, ἀκέραια καὶ ὑπερήφανα, ὅπως ἦσαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα.

Ἡ θέσις τῆς μικρᾶς πόλεως Ὑάλτας εἶναι μαγευτική· λόφοι κατάφυτοι περιζώνουσι τὴν πόλιν, τὸ κλίμα αὐτῆς εἶναι γλυκύτατον, καὶ τόσον μάλιστα, ὥστε ἐὰν ἡ Κριμαία ἐπωνομάσθη ἡ Ἰταλία τῆς Ῥωσσίας, δυνάμεθα, κατὰ δικαιότερον ἴσως λόγον, νὰ ὀνομάσωμεν τὴν Ὑάλταν τὴν Νίκην τῆς Ῥωσσίας. Ἐνταῦθα ἀποστέλλουσι συνήθως οἱ ἰατροὶ τοὺς ἐν ταῖς βορείοις τῆς Ῥωσσίας ἐπαρχίαις ὑπὸ φθίσεως προσβληθέντας, καὶ πολλοὶ τῶν τοιούτων ἀσθενῶν ἐφείλουσιν εἰς τὸ εὐκρὰὲς τοῦτο κλίμα τὴν ἀνάρρωσίν των. Δύο ῥυάκια, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ βροχῶν μεταβάλλονται πολλάκις εἰς ὁρμητικοὺς χειμάῤῥους, κατέρχονται ἀπὸ τῶν συνδένδρων τῆς Ὑάλτας λόφων· τούτων τὸ ἓν ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὴν πόλιν, τὸ δ' ἕτερον διερχόμενον διὰ κήπων καὶ φυτωρείων τελεῖ τὸ θέρος τὸν ὑδάτινόν του φόρον εἰς τοὺς ἐπιμελεῖς καὶ ἐμπείρους κηπουρούς. Καὶ τὰ δύο ῥυάκια ταῦτα χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν οὐ μακρὰν τοῦ λιμένος.

Ἡ νεόδμητος τῆς πόλεως ἐκκλησία ὑψοῦται ἐπὶ λοφίσκου κατασκίου, καὶ εἶναι οἰκοδόμημα κομψὸν, περιέχον πλεῖστα ὅσα γλυπτικὰ ἔργα ἄξια λόγου. Περὶ τὴν ἐκκλησίαν δὲ κεῖται καὶ τινες τάφοι, ἐν

οἷς πλούσιοι Ῥῶσσοι ἀριστοκράται, ἀποθανόντες ἐν Ὑάλτᾳ, τὸν αἰώνιον κοιμῶνται ὕπνον, εὐτυχεῖς καὶ μετὰ θάνατον ἀκόμη.

Γνωστὴ εἶναι ἡ Ὑάλτα ἐν τῷ στρατιωτικῷ κόσμῳ διὰ τοὺς Ἀρναούτους της. Ἐπειδὴ δὲ πιστεύω, ὅτι ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τούτων τῆς Ῥωσσίας στρατιωτῶν ἐνδιαφέρει πάντα Ἕλληνα, θέλω εἴπει ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῶν κατὰ τὰς πληροφορίας, ἃς ἔλαβον ἐπιτοπίως ὑπό τινος τῶν ἀποστράτων τοῦ τάγματος τούτου ὑπαξιωματικῶν, πληροφορίας περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ὁποίων ἐγγυᾶται ἡ ἱστορία. Ἡ σύστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου τάγματος, τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ τελευταίου Κριμαϊκοῦ πολέμου ἀπετέλει τὴν φυλακὴν τῶν παραλίων τῆς Κριμαίας, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1769, καθ' ὃν χρόνον ἡ Ῥωσσία εὑρίσκετο εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Τουρκίας. Ναυτικὴ μοῖρα, ἀνεξαιρέτως ἐξ Ἑλλήνων τοῦ Ἀρχιπελάγους συγκειμένη, εἶχε συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς τὰς τῶν Ῥώσσων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν νίκας. Ἀποπερατωθείσης δὲ τῆς ἐκστρατείας, τὰ λείψανα τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου στόλου ἔγειναν δεκτὰ εἰς τὴν τακτικὴν τῆς Ῥωσσίας ὑπηρεσίαν, ἔνθα, ὁλόκληρον ἀποτελοῦντα τάγμα, συνέβαλον πολλάκις τὴν ῥωσσικὴν κυβέρνησιν κατὰ τὰς ἐπικινδύνους τῶν Τατάρων στάσεις. Ἀκολούθως δὲ τὸ τάγμα τοῦτο, ὀνομασθὲν Ἑλληνικὸν τάγμα τοῦ Βαλουκλαβᾶ (διότι τὸ ἐπιτελεῖόν του ἔδρευεν ἐν Βαλουκλαβᾷ) ἔλαβεν εἰς ἀνταμοιβὴν ἐθνικάς τινας γαίας, ἃς ἐκαλλιέργει ἐπιμελῶς, καὶ μόνον ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ ἐκάλει ἐλάμβανε τὰ ὅπλα.

Δύσκολος εἶναι ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως Ἀρναοῦτοι. Λέγουσί τινες ὅτι παράγεται ἀπὸ τῆς λέξεως ἀρνίον, διότι οἱ πρόγονοι τῶν πολεμιστῶν τούτων ἦσαν ποιμένες. Τὸ κατ' ἐμὲ νομίζω τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην ὀλίγον βεβιασμένην.

Κατὰ τὴν διήμερον ἐν Ὑάλτᾳ διαμονήν μου ἐπεσκέφθην μετὰ τῶν δύο πιστῶν συνοδοιπόρων μου καὶ τὴν ὡραίαν, ἑπτὰ περίπου βέρστια ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπέχουσαν, αὐτοκρατορικὴν ἔπαυλιν, περὶ ἧς ἀνωτέρω εἶπον. Σύγκειται αὕτη ἐκ μεγαλοπρεποῦς μεγάρου καὶ ἐξ ἐκτεταμένου καὶ τερπνοτάτου κήπου, ἐν ᾧ βλαστάνουσιν ἐν ὑπαίθρῳ αἱ πορτοκαλλέαι καὶ ἄλλα τῶν μεσημβρινῶν κλιμάτων φυτά. Τὸ οἰκοδόμημα περιέχει πλῆθος δωματίων καὶ αἰθουσῶν, κομψότατα κεκοσμημένων καὶ πᾶσαν τὴν ἀπαιτουμένην ἀνάπαυσιν παρεχουσῶν. Ὅθεν καὶ συνήθως ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια, ὁσάκις περιέρχεται τὴν Κριμαίαν, διαμένει ἐπί τινας ἡμέρας ἐνταῦθα, μακρὰν τοῦ θορύβου τοῦ κόσμου καὶ τῆς ὀχλήρας τῶν αὐλῶν εἰθισταξίας, ἐν πλήρει ἀνέσει καὶ ἀναπαύσει διάγουσα τὰς ὥρας. Καὶ πραγματικῶς, ὡραιοτέραν θέσιν καὶ τερπνοτέραν διαμονὴν ἡ φαντασία τοῦ ἀνθρώπου ἀδυνατεῖ νὰ πλάσῃ.

Ε'. ΘΕΟΔΟΣΙΑ.

Ἑξήκοντα, ὡς εἴπομεν, μίλια χωρίζουσι τὴν Ὑάλταν ἀπὸ τῆς Σεβαστουπόλεως, ὀγδοήκοντα δὲ τὴν Θεοδοσίαν ἀπὸ τῆς Ὑάλτας.

Ἡ Θεοδοσία (κατὰ τὸν Δημοσθένην Θευδοσία) ἣν οἱ ἐξουσιάσαντες τὴν Κριμαίαν Ὀθωμανοὶ ὠνόμασαν Καφφᾶν, εἶναι πόλις παράλιος ἐκτεινομένη ἐν σχήματι ἡμισελήνου ἐπὶ τῆς ἀνωφεροῦς ἀκτῆς· ὁ λιμήν της εἶναι ἀνοικτὸς καὶ, βορείων πνεόντων ἀνέμων, καθίσταται ἐπικίνδυνος διὰ τὰ πλοῖα. Ἡ ὅλη πόλις ἔχει τύπον μᾶλλον ἰταλικόν, ὃν τῇ ἔδωκαν οἱ ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατέχοντες αὐτὴν Γενουήνσιοι· κατοικεῖται δὲ τὴν σήμερον ὑπὸ πεντακισχιλίων περίπου κατοίκων, Τατάρων κατ' ἐξοχὴν, Ἀρμενίων, Ἑβραίων καὶ τινων Ἑλλήνων, οἵτινες μετέρχονται τὸ ἐμπόριον τῶν τεταριχευμένων ἰχθύων. Ὅθεν καὶ καθ' ὡρισμένην τοῦ ἔτους ὥραν, τὸ ἔαρ, πλοῖα μεγάλα καὶ μικρὰ εἶναι ἠγκυροβολημένα ἐν τῷ λιμένι, περιμένοντα τὸ οὐχὶ λίαν εὔοσμον φορτίον των. Τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ἤτοι τὸ ἀριστοκρατικὸν τρόπον τινὰ τμῆμα, κατέχεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, οἵτινες ζῶσιν ἐνταῦθα βίον ἄνετον καὶ εὔπορον, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ ἐπιμελῶς καὶ κομψῶς ᾠκοδομημέναι οἰκίαι καὶ οἱ εὔσκιοι αὐτῶν κῆποι. Ὅ,τι ὅμως διεγείρει κατ' ἐξοχὴν τὸν θαυμασμὸν τῶν περιηγητῶν εἶναι τὸ ἐξαίσιον κάλλος τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν δυσεύρετον ἀριστοκρατικὴν σφραγῖδα καὶ τὸν ζωηρὸν τῆς Ἀνατολῆς τύπον.

Οἱ Τάταροι ἀποτελοῦσι τὴν κατωτέραν τοῦ λαοῦ τάξιν, εἶναι οἱ ὑπηρέται καὶ μεσῖται τῶν πλουσίων ἐμπόρων, καὶ κατοικοῦσι καὶ ἰδιαίτερον τῆς πόλεως τμῆμα, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τύπον τῆς πενίας καὶ τῶν στερήσεων. Καὶ τις φυλὴ Τατάρων διαμένει ἐνταῦθα, οἱ Νογάϊδες, οἵτινες μετέρχονται τὸ ἰδιαίτερον αὐτῶν ἐπάγγελμα, τὸ τῶν ἀμαξηλατῶν, καὶ ἄλλην κατοικίαν δὲν ἔχουσιν ἢ τὸν μανδύαν των, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατακλίνονται ἐν ὑπαίθρῳ πλησίον τῶν καμήλων, τῶν παρ' αὐτοῖς θέσιν ἵππων καὶ βοῶν ἐπεχουσῶν. Στέφουσι τὴν πόλιν λόφοι ξηροὶ καὶ πετρώδεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων πλεῖστοι ἀνεμόμυλοι ἀρχαϊκῆς κατασκευῆς πλήττουσι τὸν ἀέρα διὰ τῶν ξυλίνων αὐτῶν βραχιόνων.

Δύο δὲ εἶναι αἱ μεγάλαι τῆς Θεοδοσίας πλατεῖαι, ὧν ἡ μὲν χρησιμεύει ὡς ἀγορά, ἐν ᾗ κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα τελεῖται ζωηροτάτη πανήγυρις, ἡ δὲ ἑτέρα εἶναι ἔρημος καὶ σιωπηλή. Ἐν αὐτῇ ὑψοῦτό ποτε τὸ λαμπρότερον τῆς πόλεως τζαμίον τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια καλύπτουσιν ἔτι τὸ ἔδαφος. Ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ εἶναι ἔργον τῶν ἀγρίων Τατάρων. Ἤτο τὸ τζαμίον τοῦτο ἀκριβεστάτη τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀπομίμησις, καὶ αὐτὴ ἡ Θεοδοσία ἐπεκαλεῖτο ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ Κωνσταντινούπολις τῆς Κριμαίας.

Ἕτερον δὲ τζαμίον τῆς πόλεως ταύτης μετεσχηματίσθη εἰς Μουσεῖον τῶν ἀρχαιοτήτων, τὸ ὁποῖον περιέχει πλεῖστα ὅσα ἀξιοπερίεργα ἀντικείμενα, μαρτυροῦντα τὴν καλλιτεχνίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Γενουηνσίων ἀποίκων. Τὸ μουσεῖον τοῦτο δὶς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐπεσκέφθην, ὅθεν ὅσα ἐν αὐτῷ εἶδον ζωηρῶς ἔμεινον ἐν τῇ μνήμῃ μου ἐντετυπωμένα. Πρὸ τῆς εἰσόδου κεῖνται δύο κολοσσαῖοι λέοντες ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὡραιοτάτης ἐργασίας, τῶν ὁποίων ἀμφοτέρων αἱ κεφαλαὶ εἶναι ἐστραμμέναι πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος. Οἱ λέοντες οὗτοι εὑρέθησαν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης ἐν τῷ Κιμμερικῷ Βοσπόρῳ παρὰ τὸ Κέρτζιον, καὶ φαίνεται ὅτι ἐκόσμουν τὴν ἀρχαίαν τοῦ Μιθριδάτου πρωτεύουσαν. Ἐντὸς δὲ τοῦ μουσείου ἀπαντῶμεν πρῶτον βάσιν μαρμαρίνην μεγάλην, εὑρεθεῖσαν εἰς Ἀνάπαν τῆς Ἀσίας. Ἡ βάσις αὕτη ἐκράτει ἄγαλμα Δήμητρος, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπ' αὐτῆς σωζομένη ἐπιγραφή, καθ' ἣν Ἀριστονίκη τις, θυγάτηρ τοῦ Ζηνοκρίτου ἀνέθηκε τὸ ἄγαλμα τῇ Δήμητρι. Παρεκεῖ βλέπομεν γενουήνσιον ἐπιγραφὴν τοῦ ἔτους 1523, ἥτις κατὰ τοῦτο εἶναι περίεργος, διότι μαρτυρεῖ ὅτι καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1475 ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐσώζοντο ἐν Θεοδοσίᾳ γενουήνσιοί τινες ἀριστοκρατικαὶ οἰκογένειαι, ἐν ᾧ ἐνομίζετο συνήθως, ὅτι ἅμα ἁλωθείσης τῆς πόλεως ἔγειναν καὶ οἱ γενουήνσιοι κάτοικοι ἄφαντοι. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπισύρει τὰ βλέμματά μας καὶ ὁ γρύψ, τὸ στέμμα τοῦ Παντικαπαίου (Κερτζίου). Τὸ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀνάγλυφον εἶναι καλλίστης ἐργασίας· ὁ γρὺψ ὀρθὸς ἐπὶ τῶν δύο ποδῶν του ἔχει ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγάς του, καὶ ὁ ὀφθαλμός του εἶναι ἄγριος καὶ ἀπειλητικός.

Περιέχει τὸ μουσεῖον καὶ δύο παμμεγέθεις ἀμφορεῖς, μικρὰν κεφαλὴν ταύρου χρυσῆν, ἀγαλμάτιά τινα πήλινα καὶ λαμπροτάτην κεφαλὴν Ἀφροδίτης.

Ὀλίγα τινὰ πρέπει ν' ἀναφέρω ἔτι περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν δυτικῶν Ἀρμενίων, ἣν ἐπεσκέφθην μικρὸν πρὸ τοῦ ἐκ Θεοδοσίας ἀπόπλου. Φαίνεται ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἤρχισε ν' ἀναγείρηται πρὸ πολλῶν χρόνων καὶ εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν ἀπεπερατώθη· τοὐλάχιστον τὰ θεμέλια καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ ὅλου ναοῦ φέρουσι τὸν τύπον τοῦ 13ου Μ. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀναφέρει ἡ ἱστορία ὅτι οἱ Ἀρμένιοι ἔλαβον κατὰ πρῶτον τὴν ἄδειαν νὰ διαμένωσιν ἐν Καφφᾷ. Τὸ ἄνω δὲ μέρος τοῦ ναοῦ ἔχει ῥυθμὸν ὀθωμανικόν. Ἴσως ἀφ' οὗ ἐπί τινα χρόνον ἐχρησίμευσεν ἡ ἐκκλησία εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Προφήτου, ἦλθον πάλιν οἱ Ἀρμένιοι καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους, διότι ὅλοι σχεδὸν οἱ λίθοι φέρουσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, δι' οὗ οἱ Ἀρμένιοι ἠθέλησαν βεβαίως νὰ καθαρίσωσι τὸν ἱερὸν χῶρον ἀπὸ τῆς τοῦ Μωαμεθανισμοῦ βεβηλώσεως.

Ε'. ΚΕΡΤΖΙΟΝ.

Ὀκτάωρος περίπου πλοῦς μᾶς ἔφερεν ἀπὸ τῆς Θεοδοσίας εἰς τὸ Κέρτζιον, τὸ ἀρχαῖον Παντικάπαιον, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Κιμμερικοῦ Βοσπόρου. Κεῖται ἡ περίεργος καὶ ἱστορικὴ αὕτη πόλις ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τῆς ταυρικῆς χερσονήσου, ἔνθα ἀπολήγει ὁ βαθὺς κόλπος, τὸν ὁποῖον σχηματίζουσι τὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἐκτείνεται, ὡς ἡ Θεοδοσία, ἐν σχήματι ἡμισελήνου, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἐν ᾧ αἱ ὁδοὶ τῆς Θεοδοσίας εἶναι στεναὶ καὶ ἄρρυθμοι, αἱ τοῦ Κερτζίου εἶναι καὶ εὐρεῖαι καὶ εὐθεῖαι, καὶ παρέχουσι τῇ ὅλῃ πόλει θέαν εὐχάριστον καὶ ἱλαράν. Στέφεται καὶ τὸ Κέρτζιον ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς ὑπὸ πολλῶν λόφων, ὧν ὁ μεγαλείτερος καλεῖται μέχρι τῆς σήμερον Μιθριδάτης, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀρχαίου βασιλέως τοῦ Πόντου. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ὑψοῦτο ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἀρχαίου Παντικαπαίου, καὶ ἡ ὑψηλοτέρα αὐτοῦ κορυφὴ καλεῖται καὶ νῦν ἔτι ὁ τάφος τοῦ Μιθριδάτου. Ἂν ὅμως πραγματικῶς ὁ Μιθριδάτης ἐτάφη ἐνταῦθα εἶναι ἀμφίβολον.

Ἀπὸ τοῦ λόφου τούτου, λέγει ἡ ἱστορία, ὅτι ὁ ἀγέρωχος οὗτος ἡγεμὼν παρετήρει τὸν στόλον του, τὸ φόβητρον τῶν Ῥωμαίων. Νῦν ὑψοῦται ἐνταῦθα οἰκοδόμημα νέον, σχῆμα ἔχον ἀρχαίου ἑλλ. ναοῦ ἐν ᾧ διατηροῦνται ἀρχαιότητές τινες, εὑρεθεῖσαι εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως. Μεταξὺ ἄλλων περιέργων εἶδον πλῆθος πηλίνων ἀγγείων μὲ διαφόρους παραστάσεις, καὶ σαρκοφάγους τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς μεταγενεστέρας φραγκικῆς. Ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου τὸ μουσεῖον τοῦτο ὑπέστη πολλὴν βλάβην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καὶ πλεῖστα τῆς τέχνης μνημεῖα, τὰ ὁποῖα διετηροῦντο ἐνταῦθα, κοσμοῦσι σήμερον τὸ βρετανικὸν ἐν Λονδίνῳ μουσεῖον.

Παραλίως ἐκτείνεται ἡ ἐμπορικὴ κυρίως ὁδὸς, ἣν κοσμοῦσι μεγάλαι λίθινοι οἰκοδομαί, ἐπί τινων τῶν ὁποίων φαίνονται ἔτι τὰ ἴχνη τοῦ τελευταίου πολέμου. Τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως εἶναι ἀρκετὰ ζωηρὸν, καὶ εὑρίσκεται εἰς χεῖρας Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων. Οἱ Ῥῶσσοι καὶ Τάταροι εἶναι εὐάριθμοι καὶ ἀποτελοῦσι τὴν κατωτέραν τοῦ λαοῦ τάξιν.

Ἐν Κερτζίῳ ἀπεχωρίσθην ἀπὸ τῶν συνοδοιπόρων μου τοῦ Ἀμερικανοῦ καὶ τοῦ Πολωνοῦ, καὶ ὁ μὲν Πολωνὸς ἀξιωματικὸς ἐπέβη τοῦ ἀτμοπλοίου, τὸ ὁποῖον διευθύνετο πρὸς τὰ καυκάσια παράλια, ὁ δὲ Ἀμερικανὸς ἀπέπλευσε κατ' εὐθεῖαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι ἐπεθύμει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν Φιλαδέλφειαν, πρὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ ἐσκόπευε νὰ ἐπισκεφθῇ τινας τῆς Ἱσπανίας πόλεις.

Ἐγὼ δὲ δύο ἔτι ἡμέρας ἔμεινον εἰς Κέρτζιον καὶ εἶτα διευθύνθην ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου « ἡ Ἰφιγένεια » πρὸς τοὺς λιμένας τῆς Ἀζωφικῆς θαλάσσης καὶ πρὸς τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας μου, τὸ Ταϊγάνιον.

Αἱ παραθαλάσιαι τῆς Ἀζωφικῆς πόλεις Βερδιάνσκ καὶ Μαριανούπολις καὶ Ταϊγάνιον, δὲν παρέχουσι τῷ περιηγητῇ ἀξιοσημειωτόν τι ὑπὸ ἱστορικὴν ἢ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν, διότι εἶναι πόλεις ἐμπορικαί, κατῳκημέναι ὑπὸ ἐμπόρων μόνον. Διὸ παύουσιν ἐνταῦθα καὶ αἱ ὁδοιπορικαί μου σημειώσεις. Τοῦτο μόνον θέλω προσθέσει, ὅτι ἐν Ταϊγανίῳ, ἔνθα ἐπὶ δύο ἑβδομάδας, διέτριψα, ἐπεσκέφθην τὸν κοιμητῶνα, ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος ὁ Α΄. παρέδωκε τὴν 1 Δεκεμβρίου τοῦ 1825 τὴν ἀγνὴν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς τὸν πλάστην.

Ὁ κοιτὼν οὗτος διατηρεῖται μέχρι τῆς σήμερον εἰς ἣν εὑρίσκετο κατάστασιν ἐν καιρῷ τῆς διαμονῆς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἅπαξ τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του, τελεῖται ἐν αὐτῷ μνημόσυνον. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ λαοποθήτου τούτου ἡγεμόνος ἀνήγειρεν ἡ πόλις τοῦ Ταϊγανίου ἐπὶ μιᾶς τῶν πλατειῶν χάλκινον ἀνδριάντα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκ μέλανος μαρμάρου βάσις φέρει τὴν ῥωσσικοῖς γράμμασι γεγραμμένην σύντομον μὲν ἀλλὰ συγκινητικωτάτην ἐπιγραφήν· « Ἀλεξάνδρῳ τῷ πρώτῳ. »

Ι. Π.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ.

(Τέλος. Ἴδε φυλ. 301.)

41.

Ἀνάμεσα τρεῖς θάλασσαις πύργος θεμελιωμένος
βολιμοσκεπασμένος.
Κι' 'ς τὰ παραθυράκια του καθόνταν τρεῖς κυράδες
'σὰν νὰ ἦσαν συνυφάδες
Ἡ μιὰ ξωμπλιάζει τὸν ἀητό, ἡ ἄλλη τὸν πετρίτη
Παρασκευὴ καὶ Τρίτη.
Κ' ἡ τρίτη ἡ καλήτερη τὸν ἥλιον συνοριάζει
καὶ τὰ φλωριὰ γυριάζει.
Τὰ γύριασ' ἐξεγύριασε, ἐνυὰ γυριὰ τὰ φτιάνει
καὶ 'ς τὸ λαιμὸ τὰ βάνει.
Τὰ πέντε βάνει 'ς τὸ λαιμό, τὰ τέσσαρα 'ς τὰ χέρια.
μ' ἐσφάξαν τὰ μαχαίρια.
Τὸ' ἔβγα ἡλιέ μου ἢ νὰ βγῶ γιὰ λάμψε ἢ νὰ λάμψω
πολλαῖς καρδιαῖς νὰ κάψω.
Ἐσὺ κ' ἂν ἔβγῃς ἡλιέ μου θὰ κάψεις χορταράκια
τοῦ Μάϊ τὰ λουλουδάκια
Κ' ἐγὼ ἂν ἔβγω ἥλιε μου θὰ κάψω παλληκάρια
ψηλὰ σὰν τὰ λεοντάρια.

42.

Μάνα μιὰ κόρη ποῦ 'θα γῶ 'ς τὴν πλάκα καὶ λευκαίνει
Ἔχ' ἀσημένιο κόπανο, καὶ πλάκα μαρμαρένια.
Μάνα νὰ τὴν ἐφίλησα κ' ἔδινα τ' ἄλογό μου.
Τὸ ἄλογό μ' ἔχει ἑκατὸ κ' ἡ σέλα πεντακόσια
Κ' ἂν δὲν μὲ τώσουν τὰ 'ρημα πουλῶ τὴ φέρμελή μου
Ποῦ τὴν ἐξετιμώσανε πενῆντα κολονάτα.

43.

Μαρίτσα ἐτραγούδαε σὲ τρίχινο γεφύρι.
Καὶ τὸ γεφύρι ἐρράγισε καὶ τὸ ποτάμ' ἐστάθη,
Καὶ τὰ στοιχειὰ τοῦ ποταμοῦ πέρα μερὶὰ περνάει.
Ἄλλαξε ἡ Μάρω τὸν ἦχό καὶ εἶπε κ' ἄλλο τραγοῦδι.
Πῶς τὸν ἀλλάζω τὸν ἦχό νὰ εἰπῶ κ' ἄλλο τραγοῦδι
Π' ἄνδρας μου εἶνε βαρειὰ ἀῤῥωστος βαρειὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ.
Μ' ἐγύρεψε λαγοῦ τυρὶ κ' ἀπ' ἄγριο γίδι γάλα.
Ὅσο ν' ἀνέβω 'ς τοὺς κορφοὺς, νὰ κατεβῶ 'ς τοὺς κάμπους
Νὰ φτιάσω στροῦγκα τῶν λαγῶν, ν' ἀρμέξω τ' ἄγριο γίδι
Ἀῤῥώστησε ξαῤῥώστησε κ' ἄλλην γυναῖκα πῆρε,
Πῆρε τὴν πλάκα κενθερὰ τὴν μαύρη γῆ γυναῖκα
Κ' ἀφτοῦ ν' τὰ λιανολίθαρα γυναικοεξαδέλφια.

44.

Ὅσον πλατὸ ἔχει ἡ θάλασσα κ' ὁ οὐρανὸς τοῦ ψήλου
Τόσον πανὶ ἐδιαζύτανε μιὰ κόρη 'ς τὰ μαλλιά της
νὰ ἤμουν 'ς τὴν τραχηλιά της.
Τοῦ ῥήγα γυιὸς ἐπέρνασε τοῦ ῥήγα γυιὸς περνάει
τὴν γλυκοχαιρετάει.
— Ὦ; πότε ἡ κόρη διάζεσαι, ὡς πότε καλαμίζεις
κ' ἐμένα δαιμονίζεις;
— Σ' ἔχω γραμμένον 'ς τὸ πανὶ καὶ 'ς τὸ ξυλόχτενόν μου
καρσὶ 'ς τὸ πρόσωπόν μου.
Σ' τὴν ἄκρη τῆς σαΐτας μου σ' ἔχω ζωγραφισμένο
κορμὶ κυπαρισσένιο.
— Νὰ, ποῦ κατεῖσαι κυλλαῖς, κλωνιαῖς, νὰ κάθεσαι νὰ δένῃς.
Νὰ μπεζερίσῃς δένοντα, νὰ βγῇς στὸ παραθύρι,
ποῦ νὰ σὲ φάῃ τὸ φίδι!

45.

Σ' τοῦ Νάσα τ' ἄργανα λαλοῦν 'ς τοῦ Νάσα τὰ παιχνίδια.
Ὁ Κωνσταντὴς πανδρεύεται παίρνει παπαθοπούλα.
Πρώτη βραδιὰ ποῦ πλάγιασε τὴν βρίσκει φιλημένη.
Κόρη μου ποιὸς σὲ φίλησε ὁποῦ εἰσαι φιλημένη;
Ὀντά ἤμουνα ἐνυὰ χρονῶν κ' ἐπάτησα 'ς τοὺς δέκα
Ἐπῆγα 'ς τὸν πλεματικὸ νὰ μὲ ξεμολογήσῃ
καὶ νὰ μὲ διδαχίσῃ
Κ' ἔσκυψε καὶ μὲ φίλησε καὶ εἶμαι φιλημένη.

46.

Κάτω 'ς τὸ γιαλὸ κάτω 'ς τὸ περιγιάλι·
Κόρην ἀγαπῶ ξανθὴ καὶ μαυρομμάτα.
Δώδεκα χρονῶν κ' ἡ ἥλιος δὲν τὴν βλέπει.
Πάει ἡ μάνα της, δόλια ἀκριβὴ τὴν ἔχει
Μόσχο τῆς μιλάει, Κανέλλα τῆς φωνάζει,
Κανελλόριζα καὶ τ' ἄνθη τῆς κανέλλας.
Τί ἐκιτρίνησες κ' εἶσαι μαραζομένη;
Μὴν ἀῤῥώστησες, μὴν ἐκρυοθερμάνθης;
Μὰ οὐδ' ἀῤῥώστησα μὰ οὐδ' ἐκρυοθερμάνθην.
Ψὲς τὸ δειλινὸ κ' ἐψὲς τὸ βράδυ βράδυ
Πῆγα γιὰ νερὸ πῆγα γιὰ τὸ βαρέλι
Κ' ἠῦρα ἕνα παιδὶ 'σὰν νὰ ἦταν ξάδελφός μου
Καὶ μὲ φίλησε 'ς τὰ μάτια καὶ 'ς τὰ φρύδια.
Καὶ 'ς τὸ μάγουλο ποῦ εἶχε τὸ κοκκινάδι
Κ' ἐκιτρίνισα κ' εἶμαι μαραζομένη.

47.

Τὰ πέλαγα καὶ τὰ νησιὰ οὔλα δαρμένα τά 'χω
Καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ 'βρῶ ἕνα γλυκὸ λεῖμόνι,
Γιὰ νὰ τὸ στύψω νὰ τὸ πιῶ νὰ μὲ διαβοῦν οἱ πόνοι.
Τοὺς πόνους πῶχω 'ς τὴν καρδιὰ κανεὶς νὰ μὴ τοὺς λάβῃ
Παρὰ ἡ Χάϊδω μοναχὰ ἐκείνη νὰ τοὺς λάβῃ.

48.

Σάρωνε χήρα σάρωνε, σάρωνε τὴν αὐλή σου
Σάρωνε καὶ τὴν πόρτα σου τί θέλω νὰ περάσω.
Τὴν θυγατέρα σ' ἀγαπῶ γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.
Ἐμένα ἡ θυγατέρα μου εἶν' ἥλιος καὶ φεγγάρι
Κ' ἂν τὴν ἰδῇς κακόμοιρε γίνεσαι δαιμονάρης.
Καὶ δαιμονάρης κ' ἂν γενῶ, καὶ τὰ βουνὰ κ' ἂν πάρω,
χήρα, θὰ σοῦ τὴν πάρω.

49.

Μὰ οὐδὲ 'ς τὴν Πόλι ἀγάπησα μὰ οὐδὲ 'ς τὴ Σαλονίκη
Παρὰ 'ς τὴ δόλια τὴν φραγκιὰ μιᾶς χήρας θυγατέρα,
Ποῦ εἶχε τ' ἀχτῖλι κόκκινο μὲ τὸ βερζὶ γραμμένο.
Μὲ τὸ μανδύλι τό σουρε κ' ἔβαψε τὸ μανδύλι,
Σ' ἑπτὰ ποτάμια τό πλυνε· καὶ τὰ ἑπτὰ ἐβάφαν,
Ἔβαψ' ἡ ἄκρη τοῦ 'γιαλοῦ κ' ἡ ἄκρη τοῦ πελάγου.
Κατέβη ἀετὸς νὰ πιῇ νερὸ κ' ἔβαψαν τὰ πτερά του.
Ἔβαψ' ὁ ἥλιος ὁ μισὸς καὶ τὸ φεγγάρι ἀκέρηο.
Ἔβαψάν τρία κάτεργα μὲ τοὺς κατεργαρέους.

50.

Ποῦ πᾷς πουλὶ πουλάκι μου ποῦ πᾷς πουλὶ νὰ μείνῃς
κ' ἐμένα ποῦ μ' ἀφίνῃς;
Πάγω 'ς τὰ ὄρη 'ς τὰ βουνὰ, ποῦ εἶνε καὶ τ' ἄλλα τὰ πουλιά.
Θὰ φτιάσω τὴν φωλίτσα μου 'ς τοῦ τζελεπῆ τὸ φέσι
ποῦ τρέμει γιὰ νὰ πέσῃ.
Σάζοντας παύστας τὰ φαλλιὰ θὰ χοῦ τὴ χαλάσῃ
καὶ μὲ χασομεράσει.
Θὰ φτιάσω τὴν φωλίτσα μου — Σὲ πέρνω μικρουλίτσα μου
Σ' τοῦ κηγαδιοῦ τὸ χετλο — Σὲ πέρνω δὲν σ' ἀφίνω.
Πάν τὰ κορίτσια γιὰ νερὸ — δὲν βγαίνεις ἔξω νὰ σὲ ἰδῶ;
Καὶ μοῦ τηνὲ χαλᾶνε — καὶ μὲ χασομερᾶνε.

51.

Πόταμε σύντας γεμίζῃς, καὶ βαρῇς καὶ κυματίζῃς,
Πάρε με 'ς τὰ κύματά σου, 'ς τὰ κλωθογυρίσματά σου
Νὰ μὲ πᾷς τὴν δύσι δύσι, σὲ μιὰ κρυσταλλένια βρύσι
Πύρχονται ἡ ξανθαῖς καὶ πλέουν, μαυρομμάταις καὶ
λευκαίνουν,
Μάρθε μιά, μάρθε κ' ἡ ἄλλη, μ' ἄρθε ἑνοῦ φτωχοῦ κοράσι
Εἶχε τοῦ ἡλιοῦ τὴν λάμψι καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὴν βάψι.
—Μωρὴ ἐσὺ φτωχὸ κοράσι, ποῦ τὴν ἠῦρες τόση λάμψι;
—Εἶχα μπάρμπα κ' ἤτον κλέφτης ἀδελφὸν κ' ἤτον κουρσέφτης.

52.

Αὐγούλ' αὐγούλα σκόνωμαι σὲ περιβόλι μπαίνω
Νὰ κόψω τὸν βασιλικὸ καὶ τὸ μακεδονίσι.
Νὰ κόψω κ' ἕνα λημόψυλλο νὰ κρῶ τὸν ταμπουράν μου.
—Κατακαϋμένε τάμπουρα γιὰ δὲν βαρῇς γεμάτα;
—Γιὰ βάλ τὰ τέλια δυνατὰ καὶ βάρει με γεμάτα
ξανθὴ καὶ μαυρομμάτα.
Κ' ἂν δὲν 'ς τὴν φέρω τὴν ξανθὴ κάμε τρὶὰ κομμάτια.

53.

Τὸ μανδυλάκι ποῦ κεντᾷς ἐμένα νὰ τὸ στείλῃς.
Νὰ μὴ τὸ στείλῃς μοναχὸ παρὰ μὲ τὴν ἀγάπη.
Κ' ἐκείνη τὸ παρήκουσε καὶ μοναχὸ τὸ στέλλει,
Σ' τὰ γόνατα τὸ κράτασε καὶ τὸ συχνορωτάει.
Γιὰ πές μου μανδυλάκι μου πῶς μ' ἀγαπᾷ ἡ κυρά σου;
Ὅταν σὲ συλλογίζεται ἔταν σὲ βάνει ὁ νοῦς της
Σὰν θάλασσα βουρλίζεται 'σὰν κῦμα δέρν' ὁ νοῦς της
Σὰν τὸ ψαράκι 'ς τὸ γιαλὸ, τ' ἀρνὶ 'ς τὸ μακελλάρη.

54.

Δὲν μπορῶ μάνα, δὲν μπορῶ ἀπὸ τὸ μεσημέρι.
Κἂν θ' ἀῤῥωστήσω μάνα μου, κἂν τακτικὸς θὰ πάρω
Κἂν θὰ φορέσω τὰ στενὰ νὰ παίξω τὸ ρεστίτσιο·
Σώπα, Χρῆστό μου, μὴν τὸ λὲς καὶ μὴ τὸ κουβεντιάζεις
Γιατὶ ἔχω ἐχθροὺς καὶ χαίρονται καὶ φίλους καὶ λυποῦνται.
Ποιὰ μάνα ἔχει ἕνα παιδὶ καὶ τακτικὸς νὰ πάῃ;
Περικαλῶ σε, κύριε μου, παῦσε τὴν κατοικιά σου.
Πάρε τὴν πάχνη ὀχ τὰ βουνὰ, τὴν καταχνιὰ ὀχ τοὺς κάμπους.
Γιὰ ν' ἀγναντεύσω, γιὰ νὰ ἰδῶ τὸν κάμπον τῆς Μεθώνης.
Πῶς κάνουν τὴν ζευγολατιὰ, τοῦ κάμπου οἱ ζευγολάτες,
Ποῦ κάνει ὁ Χρῆστος μοναχὸς μὲ τὸ γοργὸ ζευγάρι.
Μὰ εἶχε τὰ βόδα ἀπὸ στοιχειὰ, τ' ἀλέτρια σιδερένια
Κ' ὁλόσπερνε κ' ὁλόκανε κ' ὁλόγραμμάσα στέλλει.
« Ἀνάθεμά τον τὸν παπᾶ μὲ τὰ μόρφα κοράσια
Ὁποῦ τὰ στέλλει γιὰ νερὸ κ' ἔρχονται φιλημένα. »

55.

Μιὰ κόρη ἐκοιμότανε 'ς τ' ἀνδρός της ταῖς ἀγκάλαις
Κ' ὕπνος δὲν τῆς ἐπάγαινε κ' ὕπνος δὲν τῆς παγαίνει.
Ὅλο τ' ἀνδρός της ἔλεγε κ' ὅλο τ' ἀνδρός της λέγει.
Βαρειὰ κοιμᾶσαι Κωνσταντὴ 'ς ταῖς ἐδικαῖς μ' ἀγκάλαις
Ποῦ ἡ συντροφιά σου ἐμίσεψε καὶ πάει καὶ τὸ βράδυ.
Πολὺ μὲ βιάζεις λιγερή, πολὺ μὲ βιάζεις κόρη.
Θαῤῥῶ καὶ ἄλλον ἀγαπᾷς κ' ἄλλον ἄνδρα θὰ πάρεις.
Ἀνίσως κ' ἄλλον ἀγαπῶ κ' ἄλλον ἄνδρα ἀπὸ σένα
Ἀπωλῶ ῥωμαντῆς, ὀτὶ χάσω σου τὸ παιχνίδι,
Νὰ ματωθοῦν τὰ ῥοῦχα μου κ' ἐσένα τὸ σπαθί σου.
Κ' ἐπίστευσε 'ς τοὺς ὅρκους της κ' ἐκίνησε νὰ πάῃ
Σ' ἀφίνω γειὰ μιὰν λιγερὴ κ' ἐμπιστευμένη ἀγάπη.
Σοῦ δίνω χτένι καὶ γυαλὶ κόρη νὰ μὲ θυμᾶσαι
τὸ χτένι νὰ χτενίζεσαι καὶ τὸ γυαλὶ νὰ βλέπῃς.
Μεσοστρατῆς μεσοδρομῆς 'ς τὴ μέση τοῦ πελάγου
Τότες τὸ συλλογίστηκε, τότε τὸ βάνει ὁ νοῦς του
Ποῦ εἶν' τὸ καλαμάρι του ποῦ εἶν τὸ χαιμαλί του.
Καὶ 'πίσω ξαναγύρισε, γύρισε νὰ τὰ πάῃ.
Βρίσκει ταῖς πύρταις σφαλισταῖς καὶ σφικταμπαρωμέναις;
Ῥωτάει ταῖς γειτόνισσαις καὶ ταῖς γειτονοπούλαις
Ἀθὲ καὶ τί νὰ γείνηκε ἡ ἐδική μ' ἀγάπη
Π' οὐδὲ 'ς τὴν πόρτα φαίνεται μὰ οὐδὲ 'ς τὸ παραθύρι.
Μὰ οὐδὲ 'ς τὴ βρύσι γιὰ νερὸ νὰ φέρῃ τὸ βαρέλι;
Θαῤῥῶ τι μέσα κάθεται καὶ μάλλον ἄνδρα παίζει.
Κλοτσᾷ βαρεῖ τὴν πόρτα του σχίζει κ' ἐμβαίνει μέσα
Καὶ τὸ σπαθί του τράβηξε τῆς κόβει τὸ κεφάλι.

56.

Καλότυχα εἶναι τὰ βουνὰ καλότυχοι κ' οἱ κάμποι
Καλότυχη κ' ἡ Ἀρετὴ ποῦ τὴν παντρολογᾶνε·
Ὁποῦ εἶχε τοὺς ἐνυὰ ἀδελφοὺς, τὰ δεκαοχτὼ ξαδέλφια.
Συμπεθεριὰ τῆς φέρνουνε τὴ μιὰ μερὰ τὴν ἄλλη
Κ' ἕνα καλὸ συμπεθεριὸ πολὺ μακρυὰ 'ς τὰ ξένα.
Κανεὶς δὲν ἀπεκρίθηκε ἀπὸ τοὺς ἐδικούς της
Παρὰ ὁ Κώστας μοναχὰ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη.
Μανοῦλα νὰ τὴν δώσωμεν τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα
Ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πραγματευτής, ποῦ εἶμαι μπεζεριάνης
Γιὰ νὰ περνῶ νὰ τρῶ ψωμὶ νὰ τόχω κ' ἀποκούμι.
Κώστα ἂν μ' εὕρῃ θάνατος ποιὸς πάει νὰ τὴν φέρῃ;
Τὸ καλοκαῖρι δυὸ βολαῖς καὶ τὸν χειμῶνα πέντε;
Μανοῦλ' ἂν σ' εὕρῃ θάνατος ἐγὼ πᾶ καὶ τὴν φέρνω,
Τὸ καλοκαῖρι δυὸ βολαῖς καὶ τὸν χειμῶνα πέντε.
Ἤλθαν τὰ χρόνια δύστυχα κ' οἱ μῆνες πονεμένοι
Πεθάναν καὶ οἱ ἐνυὰ ἀδελφοὶ τὰ δεκαοχτὼ ξαδέλφια.

Σ' ὅλους τοὺς γυιοὺς βάνει κερὶ 'ς ὅλους τοὺς γυιοὺς λιβάνι
Τὸν Κώστα καταριώτανε βαρειὰ κατάρα λέει.
"Ολοι μου οἱ γυιοὶ νὰ λυώσουνε καὶ ὁ Κώστας νὰ μὴ λυώση

'Οπ' ἔδωκε τὴν 'Αρετὴ πολὺ μακρυὰ 'ς τὰ ξένα.
Πουλάκι πέρνα τ' ἄκουσε τοῦ Κώστα πάει τὸ λέει.
Κώστα ἡ μάνα σου καταράει, βαρειὰ κατάρα λέει
"Ολοι μου οἱ γυιοὶ νὰ λυώσουνε καὶ ὁ Κώστας νὰ μὴ λυώση
'Οπ' ἔδωσε τὴν 'Αρετὴ πολὺ μακρυὰ 'ς τὰ ξένα.
Κ' ἡ γῆ ἀναταράχθηκε κ' ὁ Κώστας ἐσηκώθη
βάνει τὸ σέβαν' ἄλογο καὶ τὸ σανίδι σέλλα.
'Εκίνησε κ' ἐδιάηκε νὰ φέρη τὴν 'Αρέτω.
'Σ τὴ στράτα ὁπ' ἐπάγαινε 'ς τὴ στράτα ποῦ παγαίνει,
Τὸ θεὸ παρακαλιώτανε, τὸ θεὸ παρακαλεῖται·
Θέ μου νὰ βρῶ τὴν 'Αρετὴ 'ς τὴ βρύσι νὰ λευκαίνη
Καθὼς περικαλιώτανε ἐδιάει καὶ τὴν ηὗρε·
'Από μακρυὰ τὴν χαιρετᾶ κ' ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει·
Γιὰ σου χαρὰ σου 'Αρετή.—Καλῶς τανε τὸν Κώστα.
"Ατντε ἀδελφὴ νὰ φύγωμε 'ς τὴ μάνα μας νὰ πᾶμε·
'Η μάνα μας ψυχομαχάει βαρειὰ γιὰ νὰ πεθάνη,
'Εκίνησαν κ' ἐδιάκανε 'ς τῆς μάνας τους τὸ σπῆτι.
Γιὰ σου χαρὰ σου μάνα μου.— Καλῶς την τὴν 'Αρέτω.
'Αρέτω μου ποιὸς σ' ἔφερε ποιὸς θὰ σὲ πάει πίσω;
Μάνα μ' ὁ Κώστας μ' ἔφερε κεῖνος μὲ πάει πίσω.

57.

Τί νὰ γένω ὁ λεεινὸς ὁ κατακακόμοιρος;
Τί νὰ γένω ὁ λεεινὸς μὲ τὴν κακὴ γυναῖκα;
Τὸν χειμῶνα μ' ἔστελνε νὰ σπείρω νὰ θερίσω.
"Εστειλα κ' ἐγὼ ὁ λεεινὸς ὁ κατακακόμοιρος
"Εστειλα κ' ἐθέρισα κ' ἔκαμα δυὸ βατζέλια.
Τὸ ἕνα δίνω δεκατιὰ τ' ἄλλο κρατῶ νὰ σπείρω
Κ' ἐκεῖνο μοῦ ἀνέμεινε ἡ σκούφια μου γεμάτη.
Σὸν ὦμό μου τὸ ἔβαλα 'ς τὸ σπῆτι μου παγαίνω.
Εὑρίσκω τὴν γυναῖκα μου καὶ μαγειρεύει κόττα.
'Εθάρρεψα ὁ λεεινὸς ὁ κατακακόμοιρος
'Εθάρρεψα ὁ λεεινὸς καὶ πέρνω ἕνα κοψίδι.
Καὶ τὴν γουλιάρα ἄρπαξε μοῦ σχίζει τὸ κεφάλι

58.

'Ανάθεμά σε Ζαχαριὰ μὲ τὸ ζακόνι πῶχεις,
Πᾶσα ἡμερούλα πόλεμο πᾶσα μᾶνα γυναῖκα.
Μηγάρις πέρνεις βλάχισσα μηγάρις βλαχοπούλα,
Μὴ πέρνεις τὴν μανάκισσα τὴν κατεστανοπούλα,
Πόχει κορμὶ γιὰ φορεσιὰ καὶ μέση γιὰ ζωνάρι
λαιμὸ γιὰ τὸ γιορντάνι
Καὶ δάκτυλα μασουρωτὰ γιὰ δέκα δακτυλίδια;
— Ὄχ τοῦ γαϊδάρου ἡ κλήρα.

59.

Δώδεκα χρόνους ἤμουνα 'ς τὸ Χάρο βογιασμένος
Καὶ βόγα δὲν τοῦ γύρεψα μηδὲ τὴν δούλεψί μου,
Μόν' τὰ κλειδιὰ τοῦ γύρεψα, κλειδιὰ τοῦ παραδείσου
Ν' ἀνοίξω τὸν παράδεισο νὰ ἰδῶ τοὺς κολασμένους.
Δεξιὰ μεριὰ εἶναι οἱ δίκαιοι, ζερβιὰ εἶναι οἱ κολασμένοι
Κρατήγανε κ' οἱ δίκαιοι λαμπάδαις ἀναμέναις·
Κρατήγανε κ' οἱ ἄρχοντες σακκούλαις μὲ τὰ γρόσια.
Καὶ τοὺς πτωχοὺς παρακαλοῦν καὶ τῶν φτωχῶνε λένε·
Πάρτε φτωχοὶ τὰ γρόσα σας καὶ δός τε μας λαμπάδες.
'Εδὼ τὰ γρόσα δὲν περνοῦν, λαμπάδες δὲν πουλιένται,
Παρὰ ἡ παστρικὴ ψυχή, ψυχὴ τοῦ παραδείσου.
Θυμᾶσθ' ὄντας τὰ πέρνατε τὰ δέκα δεκαπέντε,
Καὶ τὸ κρασὶ μὲ τὸ νερό, τ' ἀλεύρια μὲ τὴ στάκτη;

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΓΕΝΟΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΝ. Ἡ Κυρία Στάελ ἐτίμα τὴν τύχην τοῦ Ναπολέοντος· ἐπεσκέπτετο συχνὰ πυκνὰ τὸν Κεραμεικὸν καὶ ἤθελέ ποτε νὰ διορισθῇ κυρία τῆς αὐλῆς, διὰ νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς αἰθούσης τῆς αὐτοκρατείρας εἰς τὸ γραφεῖον τῆς διπλωματίας. Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ προεφυλάττετο καὶ ἀνθίστατο εἰς τὰς κολακείας τῆς λαμπρᾶς ταύτης Κορίννης ἥτις ἔκρυπτεν ἐν τῷ στήθει τὸ σύστημα καὶ τὴν φιλοδοξίαν τῶν Αἰκατερινῶν καὶ Ἐλισαβετῶν.

Καὶ ὅμως ἡ Κυρία Στάελ προσεπάθει ἀδικκόπως, καὶ πρωΐαν τινὰ, ἀφ' οὗ ὁλόκληρον νύκτα ἐβυσσοδόμευσε σχέδια καὶ ἐλπίδας προσῆλθεν ἐνωρὶς εἰς τὸν Κεραμεικόν. Εἰσέρχεται καὶ τοι ἐμποδιζομένη παρὰ τὰ διατεταγμένα διαπερᾷ αἰθούσας καὶ στοὰς, προχωρεῖ δὲ καὶ κλειδούχους ἀποιθοῦσα καὶ ὑπηρέτας. Τέλος φωνάζουσι πρὸς αὐτήν· « Ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι εἰς τὸ λουτρόν! » Ἀλλὰ οὔτε τοῦτο τὴν ἐμποδίζει· ἐξακολουθεῖ βαδίζουσα βήματι ταχεῖ, καὶ ἀνοίξασα μόνη τὴν τελευταίαν θύραν, εὑρίσκει τὸν ἥρωα εἰς αἰσχίστην κατάστασιν. Οὗτος δὲ ζητεῖ συγγνώμην, καὶ τεταραγμένος ἐλίγον, λέγει ὅτι τῷ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀκροασθῇ αὐτῆς εἰς τοιαύτην ὥραν καὶ κατάστασιν. « Αἴ! καὶ τί πειράζει, αὐτοκράτορ; ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἔχει γένος ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν... Ἄκουσέ με . . . » Συνήφθη λοιπὸν ἀλλόκοτος συνομιλία μεταξὺ μονάρχου ἐν τῷ ὕδατι τοῦ λουτροῦ καὶ Πυθίας οἰστρηλατουμένης, ἀντιτεινόντων καὶ ἀντικρουόντων συλλογισμοὺς, σκέψεις καὶ ἀξιώματα. Ὁ ἡγεμὼν λησμονήσῃ τὴν θέσιν του ἀντικρούει τὴν ἀπρόοπτον ταύτην θύελλαν· ἡ δὲ γυνὴ ἐντείνουσα τὴν φωνὴν καὶ ὡς ἐκ τρίποδος λαλοῦσα, προλέγει ἔνθους καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἀντιστάσεις καὶ τὴν Εὐρώπην ἐπανισταμένην καὶ τὴν Γαλλίαν καταβληθεῖσαν καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν σκῆπτρον καταβυθιζόμενον μετὰ τῶν κοινῶν ἐλευθεριῶν εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ χρόνου καὶ τὰ χάσματα τῶν θαλασσῶν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Φυλλ. 15 Σεπτ.

Σελ. 294 στ. 33 γρ. 'Εχόρν ἀντὶ 'Εκόρου

Σελ. 295 στήλη πρώτη γρ. παλινορθώσεως ἀντὶ ἀναζωπυρήσεως.

Καὶ στήλη δευτέρα ἐν τῇ αὐτῇ σελ. ς. 4 καὶ ς. 7. γρ. παλινορθώσεως ἀντὶ ἀναζωπυρήσεως.

Φυλλάδ. 4ης 'Οκτωβρίου.

Σελ. 327 ς. 25 γρ. λοιπὸν ἀντὶ λοιπῶν.

Σελ. 328 ς. 14 γρ. διαδώσωσιν, ἀντὶ διασώσωσιν.

'Εν τῇ αὐτῇ σελ. ς. 44. πρόσθες, ἱστορίαν.

Σελ. 329 ς. 4. γρ. ἵνα ἀντὶ διὰ νά.

» ς. 36 πρόσθες· περὶ τοῦ ἀνδρός.